

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**HANEFÎ DÜŞÜNCESİNDE
ÇOCUK ÜZERİNDEKİ MALÎ VELÂYET**

Numan YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım SİPAHİ

BURDUR - 2022

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HANEFÎ DÜŞÜNCESİNDE
ÇOCUK ÜZERİNDEKİ MALÎ VELÂYET

Numan YILDIZ
1830201111

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım SİPAHİ

Üye: Doç. Dr. Nurten Zeliha ŞAHİN
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Muhammet PEŞE

BURDUR - 2022

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum *“Haneî Düşüncesinde Çocuk Üzerindeki Malî Velâyet”* adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Numan YILDIZ
Tarih ve İmza

ÖNSÖZ

İslam, insanın hem dünya hem de ahiret hayatında mutlu olabilmesi için her türlü ihtiyacını karşılamış ve ona mutluluğun yollarını göstermiştir. Ruh ve bedenden oluşan insanı ruhsal ihtiyaçları için ibadetlerle, bedensel ihtiyaçları için de çeşitli nimetlerle rızıklandırmıştır. Sosyal bir varlık olan insanın toplumsal ihtiyaçları da bir takım emir ve tavsiyelerle vahiy ile karşılanmıştır. İnsan, çocukluk döneminde ve hayatının herhangi bir evresinde farklı sebeplerle ihtiyaçlarını karşılamaktan, haklarını savunmaktan aciz kalabilmektedir. Bu noktada kâsır olan şahsın ihtiyaçlarının karşılanması ve haklarının korunması şar'î tarafından velâyet aracılığı ile güvence altına alınmıştır.

İslam, insanın onuruna yakışır bir yaşam sürmesini, aciz, muhtaç ya da ehliyetsiz olanlara sahip çıkılmasını ve insanlar arasındaki yardımlaşma bağının kuvvetlendirilmesini istemektedir. Kâsır olan çocuğun hem şahsî hem de malî haklarını koruyup yararına olan fırsatları değerlendirmeyi velâyet sahiplerine bir yetki ve görev olarak vermiştir. Hidânesinde sevgi, şefkat ve merhametinden dolayı anneyi ve annenin yerini tutabilecek anneanne veya çocuğun kadın akrabalarını yetkilendirmiştir. Velâyetinde şefkat ve merhametinin yanında çocuk adına daha uygun kararlar alan babayı ve babanın yerine dede ya da asabeden olan erkek akrabalarını yetkilendirmişken, çocuğun mallarını koruyup nemalandırma ve bunu yapabilecek kişiyi seçme görevini de yine çocuk adına en doğru kararı almakta yetkin kişiler olan babaya ve dedeye vermiştir. Bunun yanında İslam hukukunda “*velîsi olmayanın velisi sultandır*” anlayışıyla hiçbir çocuk velisiz bırakılmamıştır. İslam devletinde yetim kalan, terk edilen ya da evlilik dışı doğan her çocuk için mutlaka bir velî görevlendirilmiştir.

Velâyet konusuna Kur'an ve Sünnet'te işaret edilmiş ve bu konu bazı İslam hukuku kaynaklarında detaylıca incelenmiş fakat çocuğun malî velâyeti müstakil olarak ele alınmamıştır. Biz çalışmamızda çocuğun velâyet ihtiyacını ortaya koyarak, çocuğun hem şahsının hem de malının korunması için İslam hukukunun titizlikle aldığı tedbirleri ortaya koyduk.

Çalışmamızı bu aşamaya getirebilmeyi nasip eden Allah’a hamdolsun. Bu vesileyle çalışmamızın başından sonuna kadar kıymetli düşünceleriyle bize yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yıldırar SİPAHİ Beyefendi’ye ve emeği geçen tüm hocalarıma şükranlarımı arz ediyorum. Ayrıca tez yazım sürecinde bilgi ve tavsiyelerinden istifade ettiğim Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi Büşra Nur Duran’a ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli eşime teşekkürlerimi sunuyorum.

Numan YILDIZ
BURDUR, 2022

(YILDIZ, Numan, “*Haneî Düşüncesinde Çocuk Üzerindeki Malî Velâyet*”,
Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2022)

ÖZET

“Çocuk” kavramı insanda bilgisizlik, korunaksızlık, masumiyet, muhtaçlık gibi kavramları çağrıştırmaktadır. Çocuğun bu eksiklikleri tam ehliyetli yetişkinler tarafından sevgi, şefkat ve merhametle korunarak, eğitilerek ve hayata hazırlanarak giderilmelidir. İslam hukuku, çocuğa ve çocuğun haklarına büyük önem vermiş ve her konuda haklarını koruma altına almıştır. Öyle ki küçük çocukların velâyetini, kendilerine bakmaktan aciz oldukları ve ihtiyaçlarını bizzat karşılayamadıkları gerekçesiyle neseb ve din bağı bulunan şefkatli ve merhametli kimselere vermiştir. Velâyet, şefkatli ve merhametli kimseler olmalarının yanında çocuk hakkında daha isabetli görüşe sahip olmalarından dolayı babaya verilmiş şer’î bir yetkidir. Bu yetkinin kapsamı çocuğun yalnızca menfaatine olan tasarruflar olarak belirlenmiştir.

İslam Hukukunda tüm çocuklar hem şahsî hem de malî olarak “velâyet” ya da “vesâyet” müessesesiyle güvence altına alınmıştır. Yetim, öksüz, buluntu (lâkit) veya ebeveynleri boşanmış olsun tüm çocukları himaye edecek, mallarını koruyacak bir veli ya da vasî görevlendirilmektedir. Bu velî ya da vasîlerin çocukla ilgili tasarrufla bulunmaya yetkili olabilmeleri için gerekli vasıfların tespiti İslam hukukçuları tarafından titizlikle yapılmıştır. Gerekli vasıfları taşıyan velî ya da vasîlerin çocuğun hem şahsına hem de malına yönelik tasarrufları noktasında da çocuğun menfaatleri gözetilerek sınırları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İslam Hukuku, Çocuk, Velâyet, Malî Velâyet*

(YILDIZ, Numan, " *Financial Custody of the Child in Hanafi Thought*",
Master's Thesis, Burdur, 2022)

ABSTRACT

The concept of "child" evokes such concepts as ignorance, lack of protection, innocence, neediness in man. These shortcomings of the child should be corrected by fully qualified adults with love, compassion and compassion by protecting, educating and preparing for life. Islamic law has attached great importance to the child and the rights of the child and has protected their rights in all matters. So much so that he gave custody of young children to caring and compassionate people who are connected to neseb and religion on the grounds that they are unable to take care of themselves and cannot meet their needs in person. Guardianship is a sharia authority given to the father because they are compassionate and compassionate people, as well as having a more accurate opinion of the child. The scope of this authority is determined as savings that are only in the best interests of the child.

In Islamic Law, all children are secured both personally and financially by the institution of "custody" or "guardianship". A guardian or guardian is assigned to protect all children, whether orphans, orphans, finds (lakits) or their parents are divorced, protect their property. In order for these parents or guardians to be authorized to save money related to the child, the necessary qualifications have been determined meticulously by Islamic lawyers. In terms of the savings of parents or guardians who have the necessary qualifications for both the person and the property of the child, the child's interests have been taken into account and the limits have been determined.

Keywords: *Islamic Law, Child, Custody, Financial Custody*

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk.....	4
1.1.1. İslâm Hukukunda Çocuk	4
1.1.2. Velâyet İhtiyacı Bakımından Çocukluğun Dönemleri	6
1.1.2.1. Temyiz Öncesi Dönem	7
1.1.2.2. Temyiz Dönemi	10
1.1.3. Modern Hukukta Çocuk	13
1.2. Velâyet.....	16
1.2.1. Velâyetin Tanımı	16
1.2.2. Velâyetin Türleri.....	18
1.2.2.1. Çocuğun Şahsı Üzerindeki Velâyet.....	18
1.2.2.2. Çocuğun Malı Üzerindeki Velâyet.....	19
1.2.3. Velâyetin Vesâyetten Farkı.....	20
1.3. Velî	20
1.3.1. Velînin Tanımı.....	20
1.3.2. Velîde Aranılan Şartlar	22
1.3.2.1. Akıllı Olmak	22

1.3.2.2. Bulûğa Ermek	22
1.3.2.3. Hür Olmak	22
1.3.2.4. Müslüman Olmak	23
1.4. Mal.....	23
1.4.1. Malın Tanımı	23
1.4.2. Malın Çeşitleri	25
1.4.2.1. Mütakavvim ve Gayr-i Mütakavvim Mallar	25
1.4.2.2. Mislî ve Kıyemî Mallar	26
1.4.2.3. Menkul ve Gayr-i Menkul Mallar	27
1.4.2.4. Özel Mallar ve Kamu Malları.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUĞUN VELÂYETİ

2.1. Çocuğun Velâyetinin Amacı ve Kapsamı	29
2.2. Çocuğun Velâyetinin Başlangıcı ve Sonu	31
2.2.1. İslam Hukukunda Çocuklar İçin Velâyetin Başlangıcı ve Sonu	31
2.2.1.1. Erkek Çocuklar İçin Velâyetin Sonu	31
2.2.1.2. Kız Çocuklar İçin Velâyetin Sonu.....	32
2.2.2. Modern Hukukta Velâyetin Başlangıcı ve Sonu	32
2.3. Velî Açısından Velayeti Sınırlandıran ve Sonlandıran Durumlar	33
2.3.1. Veli Açısından Velâyeti Sınırlandıran Durumlar	34
2.3.1.1. Mefkûd Olma.....	34
2.3.1.2. Kölelik	35
2.3.1.3. Cünûn	35
2.3.1.4. Sefeh	36
2.3.1.5. Ateh (Bunama)	36
2.3.1.6. Siğâr (Küçüklük)	36
2.3.1.7. Din Farklılığı	37

2.3.2. Velî Açısından Velâyeti Sonlandıran Durumlar.....	37
2.3.2.1. Ölüm.....	37
2.3.2.2. İrtidât	37
2.3.2.3. Azl (Yetkinin Alınması).....	38
2.3.2.4. Adl (Velâyetten Çekilme).....	38
2.3.2.5. Ehliyetin Kaybedilmesi	38
2.3.2.6. Velînin Velâyetten Kaçınması.....	39
2.4. Velâyetin Velîye Yükleğiği Hak ve Sorumluluklar	39
2.4.1. Çocuğun Bakımı (Hidânesi)	39
2.4.1.1. Çocuğa Güzel Bir İsmi Verilmesi	41
2.4.1.2. Çocuğun Emzirilmesi (Radâ').....	42
2.4.1.3. Çocuğun Nafakası	43
2.4.2. Çocuğun Eğitimi ve Terbiyesi	43
2.4.2.1. Çocuğun Te'dibi.....	44
2.4.2.2. Çocuğun Dinî Eğitimi.....	44
2.4.2.3. Çocuğun Meslekî Eğitimi.....	46
2.4.3. Çocuğun Temsili.....	46
2.4.3.1. Çocuğun Hukukî Temsili (Velâyet)	46
2.4.3.2. Çocuğun Kazâî Temsîli (Vesâyet).....	47
2.4.4. Çocuğun Evlendirilmesi	47
2.4.5. Velînin Çocuk İçin Diğer Sorumlulukları	49
2.4.5.1. Çocuğun Kulağına Ezan ve Kâmet Okumak.....	49
2.4.5.2. Çocuğa Tahnîk Yapmak	50
2.4.5.3. Akîka Kurbanı Kesmek	50
2.4.5.4. Çocuğu Sünnet Ettirmek (Hitân)	51
2.5. Çocuğun Velâyetinin Üstlenilmesi.....	52
2.5.1. Boşanmadan Sonra Çocuğun Velâyeti	52

2.5.2. Yetim Çocuğun Velâyeti	53
2.5.3. Lakî (Buluntu) Çocuğun Velâyeti	55
2.5.4. Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUĞUN MALÎ VELÂYETİ

3.1. Çocuğun Mal Edinmesinde Velâyet.....	58
3.1.1. Miras	58
3.1.2. Vasiyet	59
3.1.3. Vakıf	60
3.1.4. Hibe.....	60
3.1.5. Şüf'a (Ön alım)	61
3.1.6. İkrar.....	61
3.1.7. Çocuğun Kazandığı Mallar	62
3.1.8. Velinin Çocuk Adına Tasarrufları	63
3.2. Çocuğun Mallarının Yönetiminde Velâyet	63
3.2.1. Bey' Akdi.....	64
3.2.2. İcâre Akdi	65
3.2.3. Rehin, Vedîa ve Âriyet Akitleri.....	66
3.2.4. Karz ve Hibe Akitleri.....	67
3.2.5. Sulh ve Taksim Akitleri.....	68
3.2.6. Mudârebe ve Müzâraa Ortaklığı	69
3.2.7. Malî İbâdetlerin İfâsı	69
3.2.7.1. Zekât	70
3.2.7.2. Fitre (Fıtır Sadakası).....	71
3.2.7.3. Kurban	71
3.2.7.4. Hac.....	72
3.2.8. Velinin Çocuğun Mallarından Faydalanması	72

SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA	78
ÖZGEÇMİŞ.....	94

KISALTMALAR

b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
der.	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Dü.	: Düzenleyen
edt.	: Editör
H.A.K.	: Hukuk-u Aile Kararnamesi
Hz.	: Hazreti
md.	: Madde
No.	: Numara
ö.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radiyallahu anh
r.anha	: Radiyallahu anha
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
t.y.	: Tarih Yok
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vd.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayın Yeri Yok

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Velâyet ile ilgili kitap, makale, sempozyum gibi birçok çalışma yapılmıştır. Yine çocuğun velâyeti ile ilgili olarak da birçok çalışma vardır. Ancak bu çalışmalar daha çok çocuğun evlendirilmesi ve hidânesi gibi konuları içermektedir. Çocuğun malî velâyetinin yetki ve sorumluluğu ve de çocuğun mallarının durumu ile ilgili lisansüstü eğitimde müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Çocuğun mallarının durumu günümüzde merak edilen ve araştırılan konulardandır. Bu sebeple yaptığımız çalışma İslam hukukunun çocuğun mallarıyla ilgili ortaya koyduğu prensipleri göz önünde bulundurarak merak edilen sorulara cevap bulabilmemize yardımcı olacaktır.

B. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmamızda genel ya da konu özelinde kaleme alınan birçok kaynağa başvurulmuştur. Konumuz bağlamındaki ayet-i kerimeler ve hadîs-i şerîfler referansımız ve başucu kaynağımız olmuştur. Klasik fıkıh kitaplarının yanında günümüz İslam Hukuku kitapları ve çalışmalarından istifade edilmiştir. Bunların yanı sıra teknolojik imkânlardan da yararlanılarak “Mektebetü’ş-Şâmile” gibi elektronik kaynaklardan ve <http://www.tez.yok.gov.tr>, <http://www.isam.org.tr/> gibi internet sitelerinden yararlanılmıştır.

Çalışmamız süresince Serahsî’nin (ö. 483/1090) *el-Mebsût*, Kâsânî’nin (ö. 587/1191) *Bedâiu’s-sanâ’i fî tertibi’s-şerâ’i*, Merginânî’nin (ö. 593/1197) *el-Hidâye*, Râzî’nin (ö. 606/1210) *Mefâtihu’l-Gayb*, İbn Âbidîn’in (ö. 1252/1836) *Reddü’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr* adlı klasik eserlerinin konumuzla ilgili bölümlerinden faydalanılmıştır.

el-Fetavâ-i Hindiyye, Ebû Zehra’nın (ö. 1898-1974) *İslam Hukuku Metodolojisi (Usûlü’l-Fıkıh)*, Zerkâ’nın (ö. 1907-1999) *Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku (el-Fıkhu’l-İslâmî fî Sevbihî’l-Cedîd)*, Vehbe Zuhaylî’nin (ö. 1932-2015) *İslam Fıkıh Ansiklopedisi* gibi ansiklopedik eserlere de başvurulmuştur.

Üsrûşenî'nin (ö. 637/1240) *Ahkâmu's-Sigâr*, Celal Erbay'ın *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, Orhan Çeker'in *Çocuk ve Hakları (İslam Hukukunda Çocuk)* gibi konu özelinde kaleme alınmış eserlerden yararlanılmıştır.

Çalışmamız sırasında gerekli tanımlama ve açıklamalar için İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) *Lisânü'l-Arab*, Firûzâbâdî'nin (ö. 817/1415) *el-Kâmûsu'l-Muhît*, İsfahânî'nin (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)*, Türkiye Diyanet Vakfı *İslam Ansiklopedisi*, Ömer Nasuhi Bilmen'in *Hukuku İslâmiyye ve Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu*, Mehmet Erdoğan'ın *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İbrahim Paçacı'nın *Dini Kavramlar Sözlüğü* gibi sözlük ve ansiklopedilerden yararlanılmıştır.

Çocuğun malî velâyeti kapsamında yardımcı kaynak olarak Zekiyüddin Şa'bân'ın *Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fıkıh)*, Hayrettin Karaman'ın *Anahatlarıyla İslam Hukuku ile Mukayeseli İslam Hukuku*, Servet Armağan'ın *Anahatlarıyla İslam Hukuku ile İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Hamdi Döndüren'in *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali ile Delilleriyle Aile İlmihali*, Abdullah Kahraman'ın *Fıkıh Usûlü (Usûlü'l-Fıkıh)*, Mustafa Kelebek'in *İslam Aile Hukukunda Velâyet*, Muhsin Koçak vd.'nin *Fıkıh Usûlü* gibi eserlerden yararlanılmıştır.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, *Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, *Türk Medeni Kanunu (TMK)*, *Türk Ceza Kanunu (TCK)*, *Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)* gibi kanunlara değinilmiştir. Bunun yanı sıra *Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)*, *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı* gibi resmi kurum ve kuruluşların internet sitelerinden faydalanılmıştır.

Ahmet Ekşi'nin *İslam Miras Hukukunun Çocukların Haklarını Korumadaki İşlevi*, Kadri Önemli'nin *Allah'ın Bize Emaneti Olan Çocuklarımıza İslâm Akidesinin Öğretilmesi*, Mahmut Nuri Güler'in *Bulunmuş Çocuğun İslam Hukukunda Haneî Doktrinine Göre Hakları* gibi sempozyum tebliğleri; Mahmut Hüdâi Güller'in *İslam Hukukunda Çocuk İşçiliği*, Tevhit Ayengin'in *Ehliyet ve Ailedeki Statüsü İtibariyle Çocuk* gibi İslam hukuku alanında kaleme alınmış yüksek lisans tezleri; Mehmet Şener'in *İslam Hukukunda Velâyet 1*, Eşvak Said Radinî'nin *Doğumunun İlk Haftasında Bebek İle İlgili Hükümler* gibi uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler çalışmamızın kaynakları arasında yer almaktadır.

Bunların dışında İslam hukuku alanında olmayıp konumuz gereği faydalandığımız Ali Naim İnan'ın *Çocuk Hukuku*, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş'in *Medenî Hukuk*, Barış Şahin'in *Çocuk İşçilerin Korunması*, Rona Serozan'ın *Çocuk Hukuku* gibi eserlerin yanında Nurettin Gürsel'in *Velâyet Hakk ve Vazifeleri*, Canan Türkyılmaz'ın *Anne Sütünün Bebeğe ve Anneye Faydaları Nelerdir?* gibi makaleler bunlardandır.

C. Araştırmanın Yöntemi ve Sunulması

“Hanefî Düşüncesinde Çocuk Üzerindeki Malî Velâyet” olan çalışmamıza literatür taraması yaparak başlanmış elde edilen bulgular yer yer farklı hukuk sistemleriyle de mukayese edilmiştir. Yapılan bu mukayeselerde İslam hukukunun klasik kaynaklarının yanı sıra günümüz İslam hukuku çalışmalarından da istifade edilmiştir.

Çalışmamızda çocuğun malî velâyeti İslam hukukunda Hanefî doktrini çerçevesinde ele alınmıştır. Konunun bağlamından kopmamak adına çocuğun malî velâyeti dışında kalan meselelerin üzerinde durulmamıştır. Çocuğun malî velâyeti hem çocuk açısından hem de velî açısından ele alınmıştır.

Çalışmamızın giriş bölümünü çalışmanın önemi, amacı, yöntemi ve kaynakları hakkında açıklamalar oluşturmaktadır. Ana bölümlerde çocuk, velâyet, velî ve mal gibi çalışmamız için gerekli kavramların tanımlamaları, konunun anlaşılabilmesi için gerekli açıklamalar ve örnekler yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise çalışmamız esnasında elde ettiğimiz bulgularla birlikte genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk

1.1.1. İslâm Hukukunda Çocuk

Çocuk kelimesi Türkçede küçük yaştaki erkek ya da kız anlamında kullanılır.¹ Arapçada “tıfl” ve “sabî” gibi sözcüklerle ifade edilir. Ancak bu kullanım şekli Kur’ân-ı Kerîm’de yaygın değildir. Kur’ân-ı Kerîm’de çocuk genellikle ‘veled’², ‘sağîr’³, ‘ibn’⁴, ‘yetîm’⁵, ‘gulâm’⁶, ‘hafede’⁷, ‘ehl’⁸, ‘zürriyet’⁹ gibi kelimelerle ifade edilmiştir.¹⁰

İslâm hukuku kaynaklarında çocuğun bedenî ve aklî gelişimi göz önünde bulundurularak çeşitli tanımları yapılmıştır.¹¹ Hem Kur’ân-ı Kerîm’de hem de çocuk kelimesinin kullanımı açısından bakıldığında henüz ergenlik çağına ulaşmamış küçük yaştaki insan kastedilmektedir.¹² “Çocuk” kavramının çağrışımları genel olarak bilgisizlik, korunaksızlık, masumiyet, ihtiyaç ve güvenli alan gerekliliği gibi kavramlar olmaktadır. Değişen ve gelişen süreç ile birlikte bu tanımlar ve tanımlara bağlanan sonuçlar da değişmektedir.

Çocuk, haklar ve sorumluluklar bakımından yetişkinden ayrılan, hukukî açıdan yaşının küçük olmasından dolayı herhangi bir mükellefiyeti olmayan aynı zamanda reşit olan bireylerin yapabildiği her çeşit muameleyi yapmaya yetkisi olmayan insandır. Çocuğun sorumluluk bakımından yetişkinden farklı olması İslam hukukçuları tarafından

¹ <https://sozluk.gov.tr/>, “Çocuk”, (16.11.2021)

² el-Enfâl 8/28, es-Sebe’ 34/37, et-Teğâbûn 64/14-15.

³ el-İsrâ 17/24.

⁴ el-Âl-i İmrân 3/14, el-En’âm 6/20.

⁵ el-Bakara 2/83, ed-Duhâ 93/9.

⁶ el-Âl-i İmrân 3/38, el-Yûsuf 12/19, el-Hicr 15/53, el-Kehf 18/74, 80.

⁷ en-Nahl 16/72.

⁸ et-Tahrîm 66/6.

⁹ el-İbrâhîm 14/40, el-Furkân 25/74.

¹⁰ İbrahim Canan, “Kur’an’da Çocukla İlgili Meseleler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.8, 1998, s. 20; Hayati Hökelekli, “Çocuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, C. VIII, s. 355.

¹¹ bkz. Orhan Çeker, *Çocuk ve Hakları (İslam Hukukunda Çocuk)*, 2. Baskı, Kayihan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 27-29; Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, Göytürk Matbaası, Bakü, 1995, s. 9.

¹² Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 85; Hökelekli, “Çocuk”, 1993, C. VIII, s. 355.

özellikle ele alınmıştır.¹³ Klasik fıkıh kitaplarında çocuk, ayrı bir bölüm olarak ele alınmamış “Kitâbu’n-Neseb”, “Kitâbu’n-Nafaka”, “Kitâbu’r-Radâ”, “Kitâbu’l-Velâye”, “Kitâbu’l-Hidâne” gibi muhtelif yerlerde değinilmiş,¹⁴ günümüz İslâm hukukçuları ise çocukla ilgili meseleleri “Ahvâlu’ş-Şahsiyye” kapsamında aile hukukunda incelemişlerdir.¹⁵

İslam hukukunda bir kimsenin şahsiyeti sağ doğmak koşuluyla ana rahminde teşekkül ettiği andan itibaren başlamaktadır.¹⁶ Şahsiyetin başlamış olmasının en önemli neticesi, şahsın artık hukukun bir süjesi haline gelmiş olmasıdır. Hukukun süjesi olan şahıs, hükümlerin tümüne aynı anda muhatap olmaz. Bu durum şahsın ehliyetindeki tekâmülü yolundaki merhaleleri ile ilgilidir. Tam bir sorumluluk için şahsın reşit bir şekilde bulûğa ermiş olması ve bunun yanında hacr¹⁷ gibi şahsın bir takım tasarruflarını engelleyen hukukî kısıtlamaların da bulunmaması gerekmektedir.¹⁸

Hukukun bir süjesi olan çocuğun bedenî ve aklî gelişimi reşit olarak bulûğa erene kadar devam etmektedir. Aklî ve bedenî gelişimi tamamlanmayan çocuk kâsırdır.¹⁹ Çocuk ise bu süreçte tam ehliyetli birisi tarafından korunmaya ve temsil

¹³ İbrahim Canan, “İslâm’da Çocuk Hakları”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1995, C. I, S. I, s. 9-10; M. Akif Aydın, “Çocuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, C. VIII, s. 361; Süleyman Emre Zorlu, “Günümüz ve İslâm Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, C. XXI, S. II, s. 127.

¹⁴ Erbay, 1995, s. 30-31.

¹⁵ Yunus Emre Arslan, “İslâm Hukukunda Kimsesiz Çocuklar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sivas, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017, s. 11; Erbay, 1995, s. 31.

¹⁶ Mustafa Ahmet ez-Zerkâ, *Çağdaş Yaklaşımlarla İslam Hukuku (el-Fıkhu’l-İslâmî fî Sevbîhi’l-Cedîd)*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1993, C. III, s. 240; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2016, C. I, s. 248; Mehmet Özkan, “İslâm Hukukunda Velayet Sahiplerinin Çocuğun Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkileri”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi*, Haziran 2021, S. XIII, s. 138; Erbay, 1995, s. 5; Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, *İslam’da Şahsiyet Hakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2010, s. 49.

¹⁷ Hacr: “Bir şahsın medeni haklarını kullanma yetkisinin mahkeme tarafından kaldırılması. Böyle biri işlerini ancak velî ya da vasî marifetiyle yürütebilir. Hacı sebepleri: Akıl hastalığı veya zayıflığı, israf, ayyaşlık, mallarını kötü idare, çirkin hayat sürme, bir yıldan fazla hapis mahkûmiyeti, ihtiyarlık, maluliyet veya tecrübesizlik sebebiyle işlerini gereği gibi görmekten aciz olan reşidin kendi talebi.” bkz. Erdoğan, “Hacr”, 2016, s. 165.

¹⁸ en-Nisâ 4/6, Şa’bân, 2012, s. 293-294; Erbay, 1995, s. 6; Şevket Topal, “Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. VI, S. III, 2006, s. 258; Aydın, “Çocuk”, 1993, s. 361.

¹⁹ Kâsır: “Küçüklük, ihtiyarlık, sefeh vb. gibi hacri gerektiren sebeplerle medenî haklarını kullanmaktan mahrum bulnan kimse.” bkz. Erdoğan, “Kâsır”, 2016, s. 294.

edilmeye ihtiyaç duyar.²⁰ Bu vesileyle veliye olan ihtiyaçları bakımından çocukluk dönemlerini incelemek yerinde olacaktır.

1.1.2. Velâyet İhtiyacı Bakımından Çocukluğun Dönemleri

İslam, beş değer olan din, hayat, mal, nesil ve aklın korunmasına büyük önem vermiştir. Bu maksatla Kur'an'da ve Sünnet'te birçok hüküm, talimat ve tavsiyeye yer verilmiştir. Müminlerin mal ve neslin korunması ile ilgili ödev ve sorumlulukları ve bunlarla olan ilişkileri bakımından sınanacakları belirtilmiştir.²¹ Bu bakımdan velilerin, velâyeti altındaki ehliyeti olmayan ya da eksik bulunan çocuklar üzerinde bakım, himaye, temsil gibi çeşitli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Velâyetin sübutu için çocuğun menfaatlerine riayette şefkat, iyi niyet ve çocuğun menfaatine en uygun olanı seçmek esastır. Bu esasları yerine getirebilecek en yetkin kişi babadır. Bu sebeple İslam aile hukukunda baba sağ ve hacir altında değil ise velâyet tartışmasız babaya ait bir hak ve şer'î bir yetkidir.²² Babanın öldüğü ya da hacredildiği durumlarda ise çocuğun şahsî velâyeti asabeden olan akrabalarına yani araya kadın girmeden baba tarafından akrabalarına, velilerden hiçbirinin bulunmadığı durumlarda ise velâyet hâkime geçmektedir.²³

İnsan, aklî ve bedenî olmak üzere iki farklı yönde gelişim göstermektedir.²⁴ Bedenî gelişimi bulûğa ermekle, aklî gelişimi ise rüşd ile tamamlandığı kabul edilmektedir.²⁵ İnsanın ehliyeti de bedenî ve aklî gelişimine paralel olarak değişiklik göstermektedir. İslâm âlimleri de bu sebepten dolayı çocukluğu, farklı bölümlere ayırarak incelemişlerdir.²⁶ Çünkü çocuğun işlediği fiillerin sonucu, ehliyetinin

²⁰ H. Yunus Apaydın, “Velâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, C. XLIII, s. 16.

²¹ el-Enfâl, 8/28; Ayrıca bkz.; Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsîr*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Baskı, 2020, C. II, s. 682, 683.

²² Mustafa b. Ahmed b. Muhammed Ebû Zehra, *el-Vilâyetü ale'n-Nefs*, Beyrut, 1979, s. 142.

²³ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Merginânî (ö. 593/1197), *el-Hidâye (Delilleriyle Hanefî Fıkhi)*, Kahraman Neşriyat, çev. Ahmed Meylânî, ts., İstanbul, C. II, s. 23.

²⁴ Tevhit Ayengin, “Ehliyet ve Ailedeki Statüsü İtibariyle Çocuk”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Erzurum, 1992, s. 2.

²⁵ Saffet Köse, “Rüşd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, C. XXXV, s. 298; Ayengin, 1992, s. 2.

²⁶ Şa'bân, 2012, s. 295-297; Ayengin, 1992, s. 2; Çeker, 2004, s. 30.

durumuyla doğrudan ilgilidir.²⁷ Velinin görev ve sorumlulukları da çocuğun edâ ehliyetine²⁸ bağlı olarak değişiklik göstermektedir.²⁹

İslam hukukunda çocukluk, genel olarak iyi ve kötüyü birbirinden ayırt edemeyen anlamında “gayr-i mümeyyiz”³⁰, kâr ve zararı birbirinden ayırt edebilen anlamında “mümeyyiz”³¹ dönem olarak iki ayrı bölümde ele alınmıştır.³² Bazı araştırmacılar bu dönemlere “bulûğ” ve “rüşd” dönemlerini, bazıları da tüm bunların yanına “cenin” dönemini de eklemektedirler.³³ Çocuğun ehliyetinin olmayışı ya da eksikliğinden dolayı tam ehliyetli birinin velâyetine olan ihtiyacı bakımından çocukluk dönemlerini temyiz öncesi dönem ve temyiz dönemi olarak ele almak yerinde olacaktır.

1.1.2.1. Temyiz Öncesi Dönem

Temyiz öncesi dönem çocuğun eksik vücûb ehliyetinin bulunduğu fakat edâ ehliyetinden bahsetmenin mümkün olmadığı anne karnındaki “cenin” dönemini ve doğduktan sonra edâ ehliyetinin bulunmadığı “gayr-i mümeyyiz” dönemlerini kapsamaktadır.

Cenin, ‘örtmek’, ‘gizlemek’ anlamlarına gelen “c-n-n” kökünden türemiş,³⁴ henüz anne karnında bulunan çocuğu ifade eden bir kelimedir.³⁵ Cenin kelimesi bu manada ayet³⁶ ve hadislerde³⁷ geçmekte, insanın dünyaya gelmeden önceki değişim ve gelişim safhalarını ifade etmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de insanın yaratılış safhaları; “Gerçek şu ki biz insanı çamurdan alınmış bir özden yaratıyoruz; sonra onu

²⁷ Abdullah Kahraman, *Fıkıh Usulü (Usulü'l-Fıkıh)*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, s. 278.

²⁸ Edâ Ehliyeti: “Kişinin hukuken muteber sayılacak tarzda fiiller ortaya koyabilmesi” bkz. Şa’bân, 2012, s. 296.

²⁹ Karaman, 2016, C. I, s. 252.

³⁰ Erdoğan, “Gayr-i Mümeyyiz”, 2016, s. 156;

³¹ Çeker, 2004, s. 38-40; Erdoğan, “Mümeyyiz”, 2016, s. 420.

³² H. Yunus Apaydın, “Hacir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, C. XIV, s. 514; Aydın, “Çocuk”, 1993, C. VIII, s. 361.

³³ Ali Naim İnan, *Çocuk Hukuku*, Ankara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968, s. 10; Erbay, 1995, s. 9; Çeker, 2004, s. 30; Karaman, 2016, C. I, s. 255-261.

³⁴ Mustafa Uzunpostalıcı, “Cenîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. VII, İstanbul, 1993, s. 360; Erdoğan, “Cenin”, 2016, s. 71.

³⁵ Muhammed b. Mukerrem b. Ali Ebu'l-Fadl Cemaluddin İbn Manzûr (ö. 711), *Lisanu'l-Arab*, I-XV, 3. Baskı, Beyrut 1414, C. XIII, s. 92; Heyet, el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye, I-XLV, Kuveyt 1404-1427, XVI, 117; Rağib el-İsfahânî, “C-n-n”, *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)*, Çıra Yayınları, çev: Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, İstanbul, 2012, s. 243; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, C. III, s. 11; Erdoğan, “Cenîn”, 2016, s.71; Uzunpostalıcı, “Cenîn”, 1993, C. VII, s. 360.

³⁶ “...Sizi topraktan yarattığı zamanki halinizi de, annelerinizin karınlarında cenin olarak bulunuşunuzu da en iyi bilen O’dur...” en-Necm, 53/32.

³⁷ Müslim, “Kader”, 1.

sağlam bir korunakta nutfe haline getiriyoruz. Ardından nutfeyi (döllenmiş yumurta) alakaya (rahimde asılıp beslenen embriyo) çeviriyor, alakayı şekilsiz et (görünümünde) yapıyor, bu etten kemikler yaratıyor, daha sonra da kemiklere adele giydiriyoruz; nihayet onu bambaşka bir yaratık halinde inşa ediyoruz... ”³⁸ şeklinde ifade edilmiştir.³⁹

İslam hukukunda ana rahminde yaratılan çocuğun geçirdiği tüm safhalar için cenin tabiri kullanılsa da İslam hukukçuları, cenini hukukî bir şahıs olarak kabul etme açısından farklı tanımlamışlardır. Ana rahmindeki canlının cenin diye tanımlanması, insan olduğunun yani parmak, tırnak ve saç gibi organların görülmesiyle olacağı ifade edilmiştir.⁴⁰ İslam hukuku açısından cenine ruhun ne zaman üflendiği hususu önem teşkil etmiştir. Çünkü bu husus ceninin haklarını koruma noktasında önemli bir kıstas olarak ele alınmıştır. Kurân-ı Kerîm’de cenine ruhun ne zaman üflendiğine dair açık bir ibare bulunmamaktadır.⁴¹ Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hadislerinde kırk, kırk iki, kırk beş, kırk küsur gün ya da yüz yirmi gün olduğu rivayet edilmiştir.⁴² Bu görüş ayrılıkları, ilgili rivayetlerin lafız farklılıklarının yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.⁴³ Cumhurun görüşü cenine ruhun üflenmesi yüz yirminci gün sonunda gerçekleştiğidir.⁴⁴

İslam hukukunda canın korunması zaruri maslahatlardandır. Haksız yere cana kıymak ayet ve hadislerle yasaklanmış⁴⁵, ihlal edenler hakkında ağır cezalar öngörülmüştür. Hayatta olan insan için sergilenen bu hassasiyet cenin safhasındaki insan için de gösterilmiştir. Himaye edilmesi amacıyla bir emanet olarak anne ve babasına verilen ceninin sağlıklı büyüüp gelişmesinden birinci derecede yine ebeveyni sorumlu tutulmuştur. Bir açıdan emanetçi hükmünde olan anne baba, ceninin hayatını

³⁸ el-Mü’minûn, 23/12-14.

³⁹ İnsanın yaratılış safhalarıyla ilgili ayrıca bakınız: el-İnsan, 76/2; en-Nahl, 16/4; el-Kehf, 18/37; el-Hac, 22/5; el-Fâtır, 35/11; Yasin, 36/77; el-Mü’min, 40/67; en-Necm, 53/46; el-Kıyâme, 75/37.

⁴⁰ Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedruddîn el-Aynî (ö. 855), *el-Binâye şerhu’l-Hidâye*, I-XIII, Beyrut, 1420/2000, C. XIII, s. 218; Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşkî İbn Âbidîn (ö. 1252/1836), *Reddü’l-Muhtar ala Dürri’l-Muhtar*, Riyad, Dâru Alemü’l-Kütüb, 2003/1423, C. I, s. 500.

⁴¹ bkz. “Sonra ona düzgün bir şekil vermiş ve ruhundan ona üflemiş; sizi kulak, göz ve gönüllerle donatmıştır...” es-Secde, 32/9.

⁴² bkz. Buhâri, “Kader”, 1, “Tevhid”, 28; Müslim, “Kader”, 1,2,3,5; Ebu Davud, “Sünnet”, 17; Tirmizi, “Kader”, 4; İbn Mace, “Mukaddime”, 10.

⁴³ Hüseyin Çetin, “Metin Ve Sened Tenkîdi Açısından Meleğin Cenîne Ruh Üflemesi Ve Kaderini Yazması Hadîsinin Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul, 2008, s. 35.

⁴⁴ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddi’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr*, Dâru’t-Tibâati’l-Âmire, (y.y.), 1984, C. X, s. 540.

⁴⁵ en-Nisâ, 4/92-93; Buhâri, “İlim”, 37.

sonlandırma hakkına sahip olmadığı gibi aksine cenine yönelik sıkıntıları bertaraf etme mecburiyetindedir.⁴⁶

Cenin anne karnında tamamen annesine bağlı olsa da bu sürecin sonunda müstakil bir hayata sahip olacaktır. Bundan dolayı cenine, sağ doğmak koşuluyla bazı haklar verilmiş ve ona hiçbir sorumluluk yüklenmemiştir.⁴⁷ Ceninin ölü olarak dünyaya gelme ihtimali de olduğu için vücûb ehliyeti eksiktir.⁴⁸ Sağ doğma ihtimalinden dolayı yararına olan ve kabul beyanına ihtiyaç bulunmayan bütün hakları sabit olurken zararına hiçbir hak sabit olmaz.⁴⁹ Ceninin malının eksilmesine sebep olacak ya da onu borçlandıracak hiçbir tasarruf cenin adına yapılamaz. Ceninin anne karnındayken “neseb”, “miras”, “vakıf” ve “vasiyyet” gibi kendi menfaatine olan ve kabul beyanı gerektirmeyen hakları elde eder. Kendi menfaatine olsa bile sadaka, hibe sözleşmesi gibi kabul beyanı gerektiren tasarruflar geçersiz sayılır.⁵⁰

Cenin bu haklara sahip olabilmesi için; sağ olarak dünyaya gelmesi ve hakkı meydana getiren tasarrufun olduğu sırada anne karnında bulunması gerekir. Hamileliğin, dolayısıyla cenin döneminin en kısa süresine Kur'an-ı Kerim'de işaret edilmiş⁵¹ ve altı aydan ibaret olduğu görüşüne ulaşılmıştır. En uzun süresi konusunda ise âlimler arasında ihtilaf vardır.⁵² Cenin adına bu dönem içerisinde ne babanın ne de bir başka velinin velâyeti yoktur. Zira velâyetin sübutu velâyet altına alınanın bakıma ihtiyacından dolayıdır. Ceninin ise buna ihtiyacı yoktur.⁵³

Sağ olarak dünyaya gelen cenin artık gayr-i mümeyyiz çocukluk dönemine girer ve bu dönem yedi yaşına kadar sürer. Ceninde eksik bulunan vücûb ehliyeti doğumla

⁴⁶ Uzunpostalcı, “Cenîn”, 1993, C. VII, s. 360.

⁴⁷ Mustafa b. Ahmed b. Muhammed Ebû Zehra, *İslâm Hukuku Metodolojisi (Usûlü'l-Fıkıh)*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, çev. Abdülkadir Şener, Ankara, 1973, s. 323; Şa'bân, 2012, s. 296; Karaman, 2016, C. I, s. 255; Çeker, 2004, s. 137; Uzunpostalcı, “Cenîn”, 1993, C. VII, s. 360;

⁴⁸ Vücûb Ehliyeti: “Haklardan yararlanma ehliyeti” Erdoğan, “Vücûb Ehliyeti”, 2016, s. 607; Ayrıca bkz. Karaman, 2016, C. I, s. 255; Şa'bân, 2012, s. 296-297.

⁴⁹ Ebû Zehra, 1973, s. 322; Uzunpostalcı, “Cenîn”, 1993, C. VII, s. 370; Çeker, 2004, s. 137-138.

⁵⁰ Şa'bân, 2012, s. 297; Karaman, 2016, C. I, s. 256; Kahraman, 2016, s. 278-279; Uzunpostalcı, “Cenîn”, 1993, C. VII, s. 360.

⁵¹ “İnsana, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu zahmete katlanarak taşıdı ve zorluk çekerek doğurdu. Karnında taşıması ve sütten kesmesinin süresi otuz aydır...”, el-Ahkâf 46/15; “Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler...” el-Bakara 2/233; Bu iki ayetin neticesi olarak hamileliğin en az süresi olan altı ay ortaya çıkmaktadır.

⁵² Hanefilere göre hamileliğin en uzun süresi iki sene, diğer üç imama göre ise dört senedir. bkz. Karaman, 2016, C. I, s. 256; Uzunpostalcı, “Cenîn”, 1993, C. VII, s. 370; Ayengin, 1992, s. 10.

⁵³ İbn Âbidîn, 1984, C. XI, s. 373-380.

birlikte tamamlanır, yani hem alacaklı hem de borçlu olabilir hale gelir.⁵⁴ Akıl ve temyiz gücüne bağlı olan edâ ehliyeti ise gayr-i mümeyyiz çocukta bulunmaz. Bundan dolayı hiçbir tasarrufu hukukî sonuç ortaya çıkarmaz. Bu durum Mecelle’de “*Gayr-i mümeyyiz çocuğun velisi izin verse bile onun tasarrufat-ı kavliyyesi asla sahih olmaz.*”⁵⁵ şeklinde ifade edilmiştir. Ancak gayr-i mümeyyiz çocuk, cenin döneminde tahakkuk eden haklara ilaveten satım, kira, nafaka ve hibe gibi haklara da sahip olur. Ayrıca zararın tazmini, yakın akrabalarının nafakasını verme gibi borçlara ve öşür, haraç, gümrük gibi vergilere de mükellef olur.⁵⁶

Gayr-i mümeyyiz çocuğa cezaî sorumluluğu olmadığından dolayı had ya da kısas cezası uygulanmaz. Ayrıca bu dönemdeki çocuk bizatihi kendisinin yapacağı hiçbir fiilden, irade beyanından ve sözlü hukukî tasarruftan mükellef değildir. Ancak bazı fiiller için çocuğun velisi ya da vasisi mükellef olur. Gayr-i mümeyyiz çocuğun mali varlığının korunması, bakımı, eğitimi ve yetiştirilmesi için bir veliye ihtiyacı söz konusudur. Zira çocuk bu dönemde temel ihtiyaçlarını bizatihi kendisi karşılayabilmekten ve malını yönetebilmekten acizdir.⁵⁷ Bu nedenle gayr-i mümeyyiz çocuk velâyete ihtiyaç duyar.

1.1.2.2. Temyiz Dönemi

Temyiz, ‘birbirine benzeyen şeyleri birbirinden ayırmak’ anlamına gelen ‘m-y-z’ kökünden türemiş bir kelimedir. Temyiz dönemi ise, çocuğun yedi yaşından itibaren rüştüne kadar olan zaman dilimini kapsar ve bu dönemde bulunan çocuğa mümeyyiz çocuk denir. Mümeyyiz çocuk, alışverişi anlayabilecek, kârı-zararı, iyiyi-kötüyü birbirinden ayırt edebilecek ve kendisine bir şey söylendiğinde maksadı anlayıp cevap verebilecek kapasiteye sahiptir.⁵⁸

⁵⁴ Şa’bân, 2012, s. 297; Karaman, 2016, C. I, s. 256; Erbay, 1995, s. 80.

⁵⁵ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, md. 966.

⁵⁶ Ebû Zehra, 1973, s. 323-324; Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. X, İstanbul, 1994, s. 536; Şa’bân, 2012, s. 297; Karaman, 2016, C. I, s. 257; Aydın, “Çocuk”, 1993, C.VIII, s. 361; Mahmut Hüdai Güller, *İslam Hukukunda Çocuk İşçiliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Samsun, 2020, s. 11.

⁵⁷ Ebû Zehra, 1973, s. 324; Bardakoğlu, “Ehliyet”, 1994, C. X, s. 535; Karaman, 2016, C. I, s. 257.

⁵⁸ İsfahânî, “m-y-z”, 2012, s. 1022; Vehbe ez-Zühaylî (ö. 2015), *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, Feza Yayınları, çev. Ahmet Efe, C. V, İstanbul, 1994, s. 91; Molla Hüsrev, *Durerü’l-Hükkâm Fî Şerhi Gurerü’l-Ahkâm (Kaynaklarıyla Büyük İslam Fıkhi)*, Eser Neşriyat, çev. Arif Erkan, İstanbul, 1980, s. 28; İbrahim Kâfi Dönmez, “Temyiz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XL, İstanbul, 2010, s. 437; Muhsin Koçak, Nihat Dalgın, Osman Şahin,

Doğumdan itibaren vücûb ehliyeti tam olan çocuk temyiz döneminin başlamasıyla birlikte eksik edâ ehliyetine de sahip olur. Ehliyet insanı haklara ve sorumluluklara hazırlar, mükellef tutmaz. Dolayısıyla tam bir edâ ehliyeti sabit olana kadar bedenî ibadetlerden sorumlu tutulmazlar. Ancak yapmış oldukları ibadetler muteber sayılır.⁵⁹

İslâm hukukçuları, hukukun kural ve kaidelerine dayanarak mümeyyiz çocuğun malî tasarruflarıyla ilgili çocuğu korumak adına düzenleme yapmıştır.⁶⁰ Buna göre mümeyyiz çocuğun malî tasarrufları üç kısma ayrılmıştır. Birincisi; tamamıyla kendi yararına olan, sadaka ve hibeyi kabul gibi tasarrufları,⁶¹ ikincisi; tamamıyla kendi zararına olan boşama, hibe vermek ve borca kefil olmak gibi tasarrufları,⁶² üçüncüsü ise; hem yararı hem de zararı olabilecek, kira ve ortaklık sözleşmesi gibi tasarruflarıdır.⁶³ Bu durum Mecelle⁶⁴ ve Ahval-i Şahsiyye’de⁶⁵ de aynı şekilde ifade edilmiştir.

Gayr-i mümeyyiz çocukta olduğu gibi mümeyyiz çocukta da cezaî sorumluluk yoktur. Bu durum Hz. Peygamber’in (s.a.v.), bulûğa kadar çocuktan sorumluluğun kalktığını bildirdiği hadis-i şerifine⁶⁶ bağlanmıştır. Bundan dolayı mümeyyiz çocuğa işlediği suçlardan dolayı had ya da kısas cezası uygulanamaz. Ancak başkasının malına ve canına karşı yaptığı haksız fiillerin tazmîni hemen çocuğu malından yapılır. Çocuk adına bu işlemleri velisi gerçekleştirir.⁶⁷

Bulûğ, çocukluk çağının bittiği ve biyolojik olarak yetişkin sayıldığı dönemdir. Bulûğun tabîî alametleri görüldüğünde kişi baliğ ya da baliğa sayılır. Bu alametler

Fıkıh Usûlü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 247; Şa’bân, 2012, s. 297; Erdoğan “Temyiz”, 2016, s. 566, “Mümeyyiz”, 2016, s. 420;

⁵⁹ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî (ö. 587/1191), *Bedâiü’s-Sanâi’ fî Tertîbi’s-Şerâi’*, Dârü’l-Kitâb el-İlmiye, Beyrut, 2004, C. VII, s. 171; Hayrettin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, C. II, İstanbul, 1985, s. 34; Zerkâ, 1993, C. II, s. 546; Zuhaylî, C. V, s. 97.

⁶⁰ Zerkâ, 1993, C. II, s. 546.

⁶¹ Ebû Zehra, 1973, s. 325, Şa’bân, 2012, s. 297.

⁶² Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, Reddî’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr, Şamil Yayınevi, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, 1983, C. III, s. 340; Aydın, “Çocuk”, 1993, C. VIII, s. 362; Bardakoğlu, “Ehliyet”, 1994, C. X, s. 536-537; Şa’bân, 2012, s. 297.

⁶³ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 97; Aydın, “Çocuk”, 1993, C. VIII, s. 562.

⁶⁴ Mecelle md. 967.

⁶⁵ Muhammed Kadri Paşa, *Kitâbü’l-Ahkâmî’s-Şer’iyye Fi’l-Ahvâl-i Şahsiyye (alâ Mezhebi’l-İmâm Ebî Hanîfetü’n-Nu’mân)*, 1917-1335, md. 484, 485, 489.

⁶⁶ Ebû Dâvud, “Hudûd”, 16; İbn Mâce, “Talâk”, 15; Tirmizî, “Hudûd”, 17.

⁶⁷ Mecelle, md. 960; Ahvâlî’s-Şahsiyye, md. 487; Zerkâ, 1993, C. II, s. 546; Abdülkerim Zeydan, *Fıkıh Usûlü (İslam Hukuku)*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1979, s. 129; Aydın, “Çocuk”, 1993, C. VIII, s. 363;

Mecelle’de “*Hadd-i bulûğ ihtilâm ve ihbal (yani gebe eylemek) ve hayz ve habil (yani gebe olmak) ile sabit olur.*”⁶⁸ şeklinde ifade edilmiştir. Eğer bu alametler görülmemişse bulûğ yaşıya göre tayin edilir. Bulûğa erme yaşı bünyeye ve iklim şartlarına da bağlı olmak üzere erkekler ve kızlar için farklılık gösterebilen bir durumdur. En erken bulûğa erme, kızlarda dokuz, erkeklerde ise on iki yaşıdır. Bulûğ yaşının üst sınırı ise cumhura göre on beş yaşının tamamlanmasıdır. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe’ye (ö.150/767) göre ise bulûğa ermeyen erkek çocuklar on sekiz yaşını, kız çocuklar on yedi yaşını doldurmasıyla bulûğa ermiş kabul edilmektedir.⁶⁹ Mecelle’de bulûğ yaşı “*Sinn-i bulûğun mebdei erkekte tam on iki ve kızda tam dokuz ve müntehası ikisinde dahi tam on beş yaşıdır.*”⁷⁰ olarak belirtilmiştir. Erkek çocuk on iki, kız çocuk da dokuz yaşını tamamladığında bâliğ ya da bâliğâ olmamışsa bu bulûğa erene kadar bu çocuklara mürâhik ve mürâhika denilmektedir. Ayrıca, zikredilen yaşların öncesinde bulûğ alametleri görülse dahi bu alametlere itibar edilmez, yani çocuk baliğ sayılmaz. Bu alametler kızlar için dokuz, erkekler için on iki yaşından sonra bulunması gerekir.⁷¹

Bulûğa eren çocuğun edâ ehliyeti tamdır ve dinin bütün emirlerinden sorumludur. Yapmış olduğu bütün tasarrufları hukukî sonuç doğurur. Bulûğ bedenî olgunluğun, rüşd ise aklî olgunluğun neticesidir. Kur’an-ı Kerîm de bu ikisinin arasında bir ayrıma işaret etmiştir.⁷² Dolayısıyla İslam hukukçuları da çocuğun ibadetleri îfa sorumluluğu için bâliğ olmayı yeterli kabul ederken, malî olan tasarruflarındaki ehliyeti için reşit olma şartını getirmişlerdir.⁷³ Biyolojik olgunluğun ötesinde aklî olgunluk olan rüşd, bulûğ ile birlikte olabildiği gibi öncesinde ve sonrasında da olabilir. Rüşte erişmenin üst sınırı için farklı görüşler mevcuttur. Ebû Hanîfe’nin yirmi beş yaşını tamamlayana mallarının teslim edilmesi gerektiği şeklindeki görüşü vardır. Bunun

⁶⁸ Mecelle, md. 985.

⁶⁹ Merginânî, ts., C. III, s. 448-449.

⁷⁰ Mecelle, md. 986.

⁷¹ Muhammed İbnu Mahmud el-Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-Siğâr (İslam Hukukunda Çocuklarla İlgili Hükümler)*, (çev. İbrahim Canan), Cihan Yayınları, İstanbul, 1984, s. 20; Ali Bardakoğlu, “Bulûğ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, C. VI, s. 413; Mecelle, md. 986; Ebû Zehra, 1973, s. 328; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 96; Bilmen, ts., C. II, s. 7; Karaman, 2016, C. I, s. 259; Erdoğan, 2016, s. 63.

⁷² en-Nisâ 4/6

⁷³ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 98; Karaman, 1985, s. 34; Bardakoğlu, “Bulûğ”, 1994, C. VI, s. 414.

dışında uygulamada on sekiz ve yirmi bir yaşların arası rüşdün üst sınırı olarak kabul görmüştür.⁷⁴

Bulûğa erdiği halde reşit olamayan kişi, malî tasarrufları konusunda mümeyyiz çocuk hükmündedir. Malları kendisine teslim edilmez. Bu durum Mecelle’de “*Bir çocuk gayr-i reşit olarak bulûğa ererse rüşdü tamamen gerçekleşmedikçe malı kendisine verilmeyip tasarruftan men olunur.*” şeklinde ifade edilmiştir. Reşit olan kişiye ise bütün malları teslim edilir. Tasarruflarında serbest olduğu gibi fiillerinden de mükelleftir.⁷⁵ İslam hukukunda çocukluğun merhalelerini, çocukların akli ve bedenî gelişmeleri neticesinde hak ve sorumluluklarını incelemeye gayret ettik. Şimdi ise modern hukuk açısından çocuğu inceleyeceğiz.

1.1.3. Modern Hukukta Çocuk

“Çocuk”, hukukun farklı dallarında çalışmalar yapan uzmanlar tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınmış, bazen yaşa bağlı, bazen erginliğe bağlı, bazen de işlenen suça bağlı olarak farklı çocuk tanımlamaları yapılmıştır.⁷⁶ Kişide saflığı, kusursuzluğu ve sevimliliği de çağrıştıran çocuk, ele alındığı kanunlara göre de farklı isimlerle anılmaktadır. Medeni Kanun’da “küçük”, İş Kanunlarında “çocuk işçi”, “çalışan çocuk” olarak tanımlanmıştır.⁷⁷ Çocuğun net bir tanımı yapılamadığı gibi kültür, zaman ve yaklaşıma göre farklılık gösterdiği de görülmektedir.⁷⁸ Çocuk veya çocukluk kavramının farklı şekillerde ifade edilmesinin yanında, çocukluğun hangi yaş sınırlarını kapsadığı da tartışmalıdır. Gerek medeni hukukta, gerek ceza hukukunda, çocuk yaşı farklı düzenlenmiştir.⁷⁹ Gelişim psikolojisinde ise çocukluk dönemi; bebeklik ile ergenlik arasındaki dönem olduğu ve ergenlikle beraber sona erdiği kabul edilmiştir.⁸⁰

Hukukçu Ali Naim İnân çocuğu, “*Kimli veya kimsesiz, varlıklı veya varlıksız, suçlu veya suçsuz, beden veya ruh yahut düşünce yönünden arızası olması ya da*

⁷⁴ Zerkâ, 1993, C. II, s. 560-561; Karaman, 2016, s. 260; Erdoğan, “Rüşd”, 2016, s. 485; Köse, “Rüşd”, 2008, C. XXXV, s. 298-299.

⁷⁵ Zerkâ, 1993, C. II, s. 559; Karaman, 2016, s. 261; Zeydan, 1979, s. 130.

⁷⁶ Cemil Çelik, “Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi”, *e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (Erişim 24 Haziran 2022)

⁷⁷ Rona Serozan, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005, s. 3.

⁷⁸ Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*, Pegem Akademi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012, s. 10.

⁷⁹ Ali Naim İnân, *Çocuk Hukuku*, Ankara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968, s. 4; Barış Şahin, *Çocuk İşçilerin Korunması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 21.

⁸⁰ Uğur Kaya, “*Gelişim psikolojisi*”, <http://www.antalayaozelegitim.com/blog/cocuk-gelisimi/gelisim-psikolojisi.html> (Erişim 26.06.2022)

*olmaması gibi kişisel özellikleri ve nitelikleri göz önünde bulundurulmaksızın sağ ve tam doğduğu andan reşit olduğu ana kadar ki devrede bulunan (insan yavrusu) gerçek kişi” şeklinde tanımlamıştır.*⁸¹

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda ifade edildiği üzere çocuk, “*Daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişi...*”;⁸² Türk Ceza Kanunu’nda, “*Henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi*”;⁸³ Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de, “*...daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan...*”⁸⁴ şeklinde tanımlamaları yapılmıştır. Bütün tanımlamaların ortak noktası ise yaş küçüklüğüdür. Türk Medenî Kanununda çocukluk, aklî olgunluğa ulaşmayla⁸⁵ yani erginlik ile sona erer. Erginlik ise on sekiz yaşın tamamlanmasıyla başlar.⁸⁶ Ancak bunun dışında evlenmeyle⁸⁷ ve mahkeme kararıyla⁸⁸ da erginlik elde edilebilmektedir.⁸⁹

Medeni Kanuna göre sağ olarak doğumunu tamamlayan her insan kişiliğini kazanır. Doğumdan önce ise cenin, sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü an hak ehliyetine sahip olur.⁹⁰ Hak ehliyeti insan olma sıfatıyla kendiliğinden, fiil ehliyeti ise; ayırt etme gücü⁹¹, erginlik⁹² ve de kısıtlı olmamakla elde edilir.⁹³ Ayırt etme gücü olmayan çocuğun ehliyeti yoktur. Yani tam ehliyetsizdir. Çocukluk hali ya da kısıtlı olma durumunda ise kişi eksik ehliyetli sayılır.⁹⁴ Ayırt etme gücü bulunan çocuklar

⁸¹ İnan, 1968, s. 10.

⁸² Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), Resmî Gazete 25876 (15/7/2005), Kanun No. 5395, Md. 3/1a:

⁸³ Türk Ceza Kanunu (TCK), Resmî Gazete 25611 (12/10/2004), Kanun No. 5237, Md. 6/1b:

⁸⁴ Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Md. 1: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>; (01.01.2022)

⁸⁵ Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, “Mevzuatımızda Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Yaşamında Korunmasına İlişkin Genel Bir Bakış”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, İzmir, 2014, C. XV, Özel Sayı, s. 482.

⁸⁶ “Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.”, TMK Md. 11

⁸⁷ “Evlenme kişiyi ergin kılar.”, TMK Md. 11/2

⁸⁸ “On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”, TMK Md. 12

⁸⁹ Gümrükçüoğlu, 2013, s. 482.

⁹⁰ Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Medenî Hukuk*, Beta Yayıncılık, 24. Baskı, İstanbul, 2018, s. 112; Murat Şimşek, “İslam Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, C. II, S. 3, 2012, s. 152; TMK, md. 28.

⁹¹ İlgili kanun; “Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir.”, Türk Medeni Kanunu (TMK), : Resmî Gazete 24607 (8/12/2001), Kanun No. 4721, Md. 13.

⁹² Erginlik; Türk Medeni Kanunu’nun 11. Maddesinde “Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.” şeklinde ifade edilmiştir.

⁹³ TMK, Md. 13.

⁹⁴ Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 25; Serozan, 2005, s. 91;

velilerinin rızası ve onayı olmadan borç altına giremezler. Fakat kendi menfaatlerine olan tasarruflarında herhangi bir izin ya da rıza aranmamaktadır. Bu durumdaki çocuklar, haksız fiillerinden sorumlu tutulmuşlardır. Ayrıca bu durumdaki çocukların kefil olmak, vakıf kurmak gibi velilerinin izni olsa dahi yapamayacağı yasak işlemleri de bulunmaktadır.⁹⁵

Medeni Kanuna göre çocuğun velisi evlilik birliği içindeyken anne ve babaya aittir. Velâyetin kullanılmasında anne babanın birbirine üstünlüğü yoktur ve eşit haklara sahiptir.⁹⁶ Velâyetin anne ve baba tarafından birlikte kullanılması, çocuğun şahıs varlığına, mal varlığına ve temsil edilmesine ilişkin hakların birlikte kullanılması ile bunlara ilişkin görevlerin birlikte yerine getirilmesi anlamına gelir. Başka bir deyişle çocuk adına yapılacak hukukî işlemlerde her ikisinin de rızasının bulunması gerekir. Anne ve baba velâyet hakkını birlikte kullanırken elbette anlaşmazlığa düşebilir. Böyle bir anlaşmazlığın nasıl çözümleneceğine ilişkin bir hükme TMK'da açıkça yer verilmemiştir.⁹⁷ Evlilik birliği devam ederken kural olarak anne ve baba tarafından birlikte kullanılan velâyet, boşanma sonucunda hâkim tarafından anne veya babadan birisine verilir.⁹⁸ Evlilik dışında doğan çocuğun velâyeti ise anasına aittir. Annenin küçük, kısıtlı veya ölmüş ya da velâyet kendisinden alınmış olması halinde hâkim çocuğun menfaatine göre ya çocuğa vasi atar ya da çocuğun velâyetini babaya verir.⁹⁹

Çocuğun mallarının yönetim hakkı da velâyetin devamı süresince anne ve babanın ortak kullanımındadır. Anne ve baba velâyeti altındaki çocuklarının mallarından kullanma hakları da vardır. Velâyet devam ettiği sürece kullanmaya devam edebilirler. Ancak anne ve babanın kendi kusurları sebebiyle velâyet kaldırıldığında bu hak sona erer.¹⁰⁰ Anne ve babadan velâyetin kaldırılması en ağır önlem olarak görülmüştür. Velâyet görevinin gereği gibi yerine getirilememesi ve anne babanın ilgisizliği ve ihmalkârlığı velâyetin kaldırılabilmesinin gerekçeleri olarak gösterilmiştir. Hâkim velâyeti anne ve babadan ayrı ayrı kaldırabildiği gibi ikisinden birlikte de kaldırabilmektedir. Bu durumda çocuğa bir vasî atanır. Velâyetin kaldırılmasıyla

⁹⁵ TMK, Md. 14; Akıntürk vd., 2013, s. 134.

⁹⁶ TMK, Md. 336/1.

⁹⁷ Tuba Birinci Uzun, "Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli" *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, C. VI, S. I, s. 140-142.

⁹⁸ TMK, Md. 182, 336/3.

⁹⁹ TMK, Md. 337/1; Uzun, 2016, s. 148.

¹⁰⁰ TMK, Md. 354; Akıntürk vd., 2018, s. 318.

birlikte anne baba çocuğun mallarını yönetim ve kullanım haklarını kaybetmekte, ancak çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılamakla yükümlüdürler. Bunların dışında anne babası ölen ya da gaipliğine karar verilen çocuk kanunen “*velâyet altında olmayan küçük*” sayılır ve vesâyet altına alınır.¹⁰¹

İslâm hukukunda çocuk, hem biyolojik açıdan hem de aklî olgunluk açısından ele alınmış ve buna göre hak ve sorumluluklara ehil sayılmıştır. Türk medenî hukukunda ise çocuk, genel olarak yaşıyla yani aklî olgunluğuyla değerlendirilmiştir. Bunun sebebi çocuğun büyümesine paralel olarak aklî melekelerinin de gelişim gösterdiğinin düşünülmesidir.¹⁰²

1.2. Velâyet

1.2.1. Velâyetin Tanımı

Velâyet, “v-l-y” kökünden türemiş¹⁰³, ‘yaklaşmak, yardım etmek, idareyi üstlenmek, yönetmek, birinin işini üzerine almak, otorite’ gibi anlamlara gelen şer’i bir yetkidir.¹⁰⁴ Kur’an-ı Kerîm’de “velâyet” iki yerde¹⁰⁵ geçer. Ancak aynı kökten türeyen velî, vâlî, tevellî, mevâlî gibi birçok kelime, yardımcı, dost, himaye, aynı safta olma, koruma, temsîlî yetki gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹⁰⁶ Velâyet yerine vilâyet kavramını kullanan âlimler de olmuştur. Velâyet’in “bir işi üstlenme”, vilâyet’in ise “yardım” anlamlarına geldiği ancak ikisinin de kullanım açısından eş anlamlı kelimeler olduğu ifade edilmiştir. Nitekim kullanım açısından İslam hukukçularının tercih ettiği kavram velâyet olmuştur.¹⁰⁷

¹⁰¹ TMK, Md. 337/2; 345; 349; 350; 404/1.

¹⁰² Banu Yazgan İnanç, Mehmet Bilgin, Meral Kılıç Atıcı, “*Gelişim Psikolojisi*”, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 59; Erbay, 1995, s. 7; Zorlu, 2013, s. 129-134.

¹⁰³ Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî, *Kitabü't-Ta'rifât (Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü)*, çev. Arif Erkan, Bahar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997, s. 247.

¹⁰⁴ Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, s. 1344; Ebû'l-Fadl Cemalüddin Muhammed İbn Manzûr, *Lisânü'l-A'rab*, Beyrut, C. XV, 406; İbrahim Paçacı, “Velayet”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 690; Karaman, 2016, s. 267; Karaman, 1985, s. 41; Zerkâ, 1993, C. II, s. 577.

¹⁰⁵ el-Enfâl, 8/72; el-Kehf, 18/44

¹⁰⁶ bkz. el-Bakara 2/257; el-Âl-i İmrân, 3/38; en-Nisâ, 4/45,75; el-Mâide, 5/51,55-56; el-Kehf, 18/44; et-Tevbe, 23/71; el-Enfâl, 8/72-73; el-Mümtehine, 60/1.

¹⁰⁷ Buhârî, “Ahkâm”, 21; İbn Manzûr, 2008, C. XV, s. 407; İsfehânî, 2012, s. 855; Gürsel, 1949, s. 431; Zuhaylî, 1994, C. VII, s. 186.

Fıkhî anlamda velayet; Cürçânî (ö. 816/1413) ve İbn Âbidîn (ö. 1252/1836) tarafından “İstesin ya da istemesin sözü başkası üzerinde geçerli kılmak.”¹⁰⁸ şeklinde tarif edilmiştir. Zerkâ (ö. 1999) ise velayeti; “Şahsî ve mâlî işlerini idare etmek üzere reşit bir kişinin kâsırın yerini almasıdır.”¹⁰⁹ şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımlamalar bize kâsır olan çocuğun, yani edâ ehliyeti olmayan ya da eksik olan çocuğun bir hukukî temsilciye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Hukukî temsil, çocukluk, delilik, ölümcül hastalık gibi durumlardakilerin mahkeme kararına gerek kalmadan kendiliğinden yani hukuk düzeni gereği kâsır sayılanlar için ve sefihlik, müflislik, borçluluk gibi mahkeme kararıyla hacir altına alınanların edâ ehliyetinin eksik olması ya da olmamasından dolayı gerekmektedir. Edâ ehliyeti olmayan ya da eksik olan çocuklar, malları ve şahısları üzerinde hukuki tasarrufta bulunmaya yetkili değildirler. Bu sebeple çocuğun şahsı ve malı üzerindeki işlemler, hukuki temsile ilişkin düzenlemeler çerçevesinde yetkilendirilen kimse tarafından yürütülmektedir.¹¹⁰

Velâyet, kişinin acziyetine göre şekil almaktadır. Yani kişinin tasarruflarını kısıtlayan ya da ortadan kaldıran sebep, hukukî temsilcilerin tasarruf açısından yetkilerini artırmaktadır. Mesela, velâyet-i âmme yetkisi gereği emîru’l-mü’mînîn ya da onun adına görev yapan hâkim tarafından kamuya karşı zararlı davranışlarda bulunan kişinin davranışlarına kısıtlamalar getirilebilir. Devlet başkanının ya da hâkimin bu müdahalesi velâyetleri gereğiyledir. Çünkü velâyet fayda içindir.¹¹¹

Hukukî temsil, tasarrufta bir kimsenin yerini tutmak olup, ihtiyarî ve icbarî olmak üzere iki çeşittir. Birincisi, malikin kendi arzusuyla herhangi bir iş için karşılıklı icab ve kabul ile başkasını (vekil) tayin etmesidir ki, buna vekâlet denir. İkincisi ise, Şârî’ ya da hâkimin veli tayin etmesiyle oluşan hukukî temsilciliğe de velâyet

¹⁰⁸ İbn Âbidîn, 1984, C. III, s. 55; Cürçânî, 1997, s. 247; Ayrıca bkz. Apaydın, “Velâyet”, 2013, C. XLIII, s. 16; Mehmed Seyyid, *Usûl-ü Fıkh (Medhal)*, haz. Selçuk Camcı, Işık Akademi Yayınları, İzmir, 2011, s. 102.

¹⁰⁹ Zerkâ, 1993, C. II, s. 577. Ayrıca Bkz. Karaman, 2016, C. I, s. 267.

¹¹⁰ Merginânî, ts., C. II, s. 27; Mustafa Kelebek, *İslam Aile Hukukunda Velâyet*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2015, s. 39; Mehmet Şener, “İslam Hukukunda Velâyet I”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, 1985, S. II, s. 203.

¹¹¹ Merginânî, ts., C. IV, s. 57; Kelebek, 2015, s. 38-39.

denilmektedir. Yani velâyet, hukukî temsil yetkisidir ve mutlakdır.¹¹² Burada Şârî'in ya da hâkimin yetkilendirmesi olan velâyetin türlerini incelemek yerinde olacaktır.

1.2.2. Velâyetin Türleri

Velâyet için İslâm hukukçuları tarafından farklı tasnifler yapılmıştır.¹¹³ Ancak biz konumuzun bağlamının fazla dışına çıkmadan velâyeti, çocuğun şahsî hakları ve tasarrufları bakımından ve de çocuğun malî varlığını koruma ve idare edilmesi bakımından¹¹⁴ iki başlık altında ele alacağız. Bazı hukukçular bu iki velâyet türünün yanında “*hidâne*”yi de zikretmişlerdir.¹¹⁵ Fakat “*hidâne*” genel manada çocuğun şahsı üzerindeki velâyetin kapsamına girdiğinden ayrı bir başlık altında ele almadık.

1.2.2.1. Çocuğun Şahsı Üzerindeki Velâyet

Şahıs üzerindeki velâyet, çocuğun bakımı, eğitim-öğretimi, meslek sahibi edilmesi, tedavisi, nafakası, evlendirilmesi gibi bizzat şahsıyla ilgili konular üzerinde şer'î bir yetkidir.¹¹⁶ Bu tür velâyete “el-velâyetü ale'n-nefs” de denilmektedir. İslam dini küçük çocukların velâyetini, kendilerine bakmaktan aciz oldukları ve ihtiyaçlarını bizzat karşılayamadıkları için onlara karşı şefkatli ve merhametli olan kimselere vermiştir. Çocuklar hakkında tasarrufta bulunma yetkisini şefkatli ve merhametli kimseler olmalarının yanında daha isabetli görüşe sahip oldukları gerekçesiyle babaya vermiştir. Çünkü çocuk adına tasarrufta bulunmak isabetli görüşe sahip olmayı gerektiren bir husustur.¹¹⁷

İslam Aile Hukukunda çocuğun velâyeti sahih neseb ile oluşmaktadır. Bundan dolayı velâyet bağının oluşmasında nesebin sübutuna büyük önem verilmiştir. Bununla birlikte evlat edinmeye yani tebenniyete hukukî bir statü tanınmamıştır. Fakat İslam

¹¹² İbn Manzûr, 2008, C. XV, s. 275; Zerkâ, 1993, C. II, s. 268, 577; Karaman, 2016, C. I, s. 267; Bilal Aybakan, “Vekâlet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, C. XLIII, s. 1; Çeker, 2004, s.109; Şener, 1985, s. 205.

¹¹³ Kâsânî, 2004, C. V, s. 476; Zerkâ, 1993, C. II, s. 578; Zeydan, 1995, s. 487-490; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 109-C. IX, s. 149-150.

¹¹⁴ Şemsü'l-Eimme Ebû Sehl Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090), *el-Mebsût*, edt. M. Cevat Akşit, Gümüşev Yayınları, 2008, C. IV, s. 213; Zerkâ, 1993, C. II, s. 109; Karaman, 2016, C. I, s. 268; Erbay, 1995, s. 163.

¹¹⁵ Ali Bardakoğlu, “Hidâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, C. XVII, s. 467; Erbay, 1995, s. 171;

¹¹⁶ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 109; Zerkâ, C. II, s. 578.

¹¹⁷ Serahsî, 2008, C. V, s. 207.

hukuku tarafından toplumdaki bütün çocukların himayesi, eğitimi, terbiyesi ve malının korunması gibi her türlü ihtiyacını karşılayacak tedbirler alınmıştır.

Çocuğun şahsî velâyeti babasına aittir. Babası ölmüşse velâyet, miras sırasına göre baba tarafından erkek akrabalarına geçer. Bakım ve terbiye görevi olan hidâne çocuğun şahsî velâyeti kapsamındadır. Hidâne görevi, şefkatli ve merhametli olmaları yanında çocuklara karşı yumuşak davranmaları ve eve daha bağımlı olmaları nedeniyle annelere verilmiştir. Ancak çocuğun nafakası ve emzirme masrafları babaya ait bir yükümlülüktür.¹¹⁸

1.2.2.2. Çocuğun Malı Üzerindeki Velâyet

Çocuk, tasarruf açısından tam ehliyete sahip olmadığı için onun adına tasarruflarını yapacak bir şahsa ihtiyaç duyar. Çocuğun bu ihtiyacı velisi tarafından karşılanır. Malî velâyetin alanı da çocuğun malını temsil ve tasarruftan ibarettir.¹¹⁹ “*Ya Rasûlallah! Benim malım ve bir de çocuğum var, babam malımı istiyor. Ne yapmalıyım?*” diye soran adama, Peygamber Efendimiz (s.a.v.): “*Sen de malın da babana aitsiniz...*”¹²⁰ buyurarak çocuk üzerinde babanın hem şahsî hem de malî velâyet hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.¹²¹

Çocuğun malî velâyeti de şahsî velâyetinde olduğu gibi babasına aittir. Babanın öldüğü ya da velâyet yetkisini kullanamayacağı durumlarda (ölümcül hastalık, hacir, irtidât vb.) çocuğun malî velâyetindeki sıralama; babanın vasîsi, dede (babanın babası), dedenin vasîsi, hâkim ve hâkimin tayin ettiği kişi şeklindedir. Mecelle’nin ifadesiyle malî velâyet hakkının sırası; “*Sağirin bu babda velisi evvelâ babası, saniyen babası fevt olmuş ise vasiyy-i muhtarı ya’nî babasının hâl-i hayatında ihtiyar ve nasb etmiş olduğu vasî, sâlisen vasiyy-i muhtar dahi vefat ederse, anın hâl-i hayatında nasb eylediği vasî, râbi’an cedd-i sahihi yani sağirin babasının babası yahut babasının babasının babası, hâmisen işbu ceddin hâl-i hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasî, sâdisen ol vasînin nasb eylediği vasî, sâbi’an hâkim yahut vasiyy-i mansûbu ya’ni hâkimin nasb eylediği vasîdir.*”¹²² şeklindedir.¹²³

¹¹⁸ Serahsî, 2008, C. V, s. 207; Kâsânî, 2004, C. V, s. 156, 476; İbn Âbidîn, 1983, C. II, s. 295; Ez-Zuhaylî, 1994, C. X, s. 70-71; Zeydan, 1995, s. 489; Kelebek, 1996, s. 16-77; Şener, 1985, s. 212.

¹¹⁹ Zerkâ, 1993, C. II, s. 582; Zeydan, 1995, s. 589-590; Apaydın, “Velâyet”, 2013, C. XLIII, s. 16.

¹²⁰ Ebû Dâvud, “Büyû”, 79; İbn Mâce, “Ticarât”, 64.

¹²¹ Kâsânî, 2004, C. V, s. 476-477; Kelebek, 2015, s. 118. Şener, 1985, 162-163.

¹²² Mecelle, md. 974.

Çocuğun malında anne, kardeş ve amca dâhil başka kimsenin tasarruf yetkisi yoktur. Baba ve dede çocuğun şahsı ve malı üzerinde tam velâyet yetkisine sahiptirler. Ancak baba ve dede tarafından atanan vasîler, çocuğun yalnızca malî işlerinde tasarrufta bulunabilme yetkisine sahiptirler. Çünkü çocuğun şahsî velâyeti daha önce belirttiğimiz gibi mirastaki tertibe göre çocuğun erkek akrabalarına aittir.¹²⁴ Bu noktada velâyet ve vesâyet arasındaki farka değinmek yerinde olacaktır.

1.2.3. Velâyetin Vesâyetten Farkı

Vesâyet, “söz vermek, tavsiye etmek” gibi anlamlara gelen “v-s-y” kökünden türeyen bir kelimedir. Eda ehliyeti kısıtlı olan şahısların mallarını muhafaza, artırma ve harcama gibi tasarrufta bulunmak üzere velileri ya da hâkim tarafından verilen yetki ve sorumluluğa denir. Bu görevi üstlenen kişiye vasî, görevi veren veliye mûsî, denilmektedir. Vasî, velî (baba ve babanın babası) tarafından görevlendirilmiş ise vasî-i muhtâr, hâkim tarafından görevlendirilmiş ise vasî-i mansûb şeklinde adlandırılır.¹²⁵

Velâyet hakkı babada olduğu için, baba hayattayken velâyetin bir parçası olan vesâyet müessesesinden bahsedilemez. Baba, dede ve hâkimin görevlendirdiği vasînin çocuğun akrabalarından olma şartı olmadığı gibi erkek ya da kadın olma şartı da yoktur.¹²⁶ Vesâyet müessesesinin kurulabilmesi için mûsî ile vasî arasında icâb ve kabul gerekmektedir. Velâyet ise babanın üzerinde icâb ve kabule ihtiyaç duymayan şer’i bir sorumluluktur. Velâyet bir hak ve yetki iken vesâyet ise tam olarak bir görevdir.¹²⁷

1.3. Velî

1.3.1. Velînin Tanımı

Velî sözlükte yardımcı, dost, arkadaş anlamlarına gelen “v-l-y” kökünden türeyen bir kelimedir. İstilahî bir terim olarak ise velî, çocuğun şahsı ve malı üzerinde tasarruf hakkına sahip olan kişiye denir. Başka bir ifadeyle İslam hukukunun velâyet

¹²³ Kâsânî, 2004, C. V, s. 477; Zuhaylî, 1994, C. X, s. 72.

¹²⁴ Kâsânî, 2004, C. V, s. 477; Zuhaylî, 1994, C. X, s. 72; Apaydın, “Velâyet”, 2013, C. XLIII, s. 17.

¹²⁵ Serahsî, 2008, C. IV, s. 414; İbn Manzûr, 2008, C. XV, s. 394; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 185; Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, C. XLIII, s. 66.

¹²⁶ Zerkâ, 1993, C. II, s. 581.

¹²⁷ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 243; Fatih Ertürk, “Türk Hukukunda Vesayeti Gerektiren Haller, Vasi Tayini ve Vesayetin Sona Ermesi” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 2010, s. 4.

hakkı verdiği kişilere velî denir.¹²⁸ Daha önce de belirttiğimiz gibi çocuğa nesep olarak en yakın kişi olan baba velayette önceliklidir. Babanın öldüğü ya da velâyetinin kesintiye uğradığı durumlarda ise velî, çocuğun asabe bi nefsihî¹²⁹ olan akrabalarıdır. Bunlar dede (babanın babası), erkek kardeş, erkek kardeşin oğulları, amca ve amcanın oğulları şeklindedir. Ana baba bir kardeşler ve amcalar baba bir kardeş ve amcalardan önce gelir.¹³⁰

İslâm hukuku, aile içerisinde anne babaya yaratılışlarına uygun olarak görev dağılımı yapmış ve sorumluluklar vermiştir. Baba, hem ailenin geçiminden sorumludur hem de mehir, diyet, cihad gibi malî tarafı olan yükümlülüklerle sahiptir. Anne ise çocukların bakım ve terbiyesiyle görevlendirilmiştir. Nisa Sûresi'nin 34. Âyetinde babanın ailedeki “reisliğine”, “yöneticiliğine”, “koruyuculuğuna” işaret edilmektedir. Âyetten erkeklerin yönetim, savunma ve koruma bakımlarından genel olarak önde oldukları anlaşılmakla beraber aile kurumunda hâkimiyet ve yöneticilik mânâsının ağır bastığı görülecektir. Aile kurumu oluşturan, yöneten, yönlendiren dinî, ahlâkî, hukukî kuralları vardır. Kurallara uyulduğunda herhangi bir sorunla karşılaşılması beklenmemektedir. Taraflar kuralları bozar, hakları çiğnerse düzeni sağlamak ve adaleti gerçekleştirmek üzere çeşitli tedbir ve müeyyideler devreye girecektir. Bu noktada Kur'an-ı Kerîm vazifeyi ailenin reisi sıfatıyla öncelikli olarak erkeğe vermektedir. Babanın aile içindeki kavvamlığı onu velâyet noktasında da öne çıkaran bir hususu teşkil etmektedir.¹³¹

Çocuğun şahsî velâyeti Çocuğun malî haklarını elinde bulunduran ve sorumluluklarını yürütme hakkı öncelikle babadadır. Baba vasî tayin etmişse vasî odur, eğer baba bir vasî tayin etmemişse velâyet dedeye geçer. Sonrasında dedenin tayin ettiği vasî gelir, dede vasî tayin etmemişse velâyet hakkı hâkime ve onun tayin edeceği vasîye geçer.¹³² Baba, çocuğun hem şahsî hem de malî velâyetinde ilk sırada olmasının sebebi, babanın çocuklarına karşı en şefkatli ve de menfaatini en çok düşünen kişi olmasından

¹²⁸ İbn Âbidîn, 1984, C. III, s. 55; İbn Manzûr, 2008, C. XV, s. 406; Bilmen, (t.y.), C. II, s. 45; Karaman, 2016, C. I, s. 268; Erdoğan, “Velî”, 2016, s. 603.

¹²⁹ Asabe bi nefsihî: Araya kadın girmeksizin erkek akrabalarıdır. bkz. Erdoğan, “Asabe”, 2016, s. 32.

¹³⁰ İbn Âbidîn, 1984, C. VI, s. 774; Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî (ö. 683/1284), *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtar*, Dârü'l-Kitâb el-İlmiye, Beyrut, (t.y.), C. 5, s. 43.

¹³¹ Karaman vd., 2020, C. II, s. 59-60.

¹³² Kâsânî, 2004, C. II, s. 249; İbn Âbidîn, 1983, C. VI, s. 175; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 110; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2016a, s. 282.

dolayıdır. Bundan dolayı çocuğun hem velâyeti hem de vesâyeti ilk olarak babaya aittir.¹³³

1.3.2. Velîde Aranan Şartlar

İslâm hukukunda çocuğun velâyetine sahip olacak velide bir takım şartlar aranmaktadır. İslam hukukçuları velinin akıllı, baliğ, hür ve velâyet edeceği çocukla aynı dini paylaşması yani Müslüman olması gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Bunun sebebini açıklamak gerekirse;

1.3.2.1. Akıllı Olmak

Akıl, velide aranan ilk şarttır ve akıllı olmayan kimseler velî olamazlar. Zaten bu durumdaki kişiler bir veliye ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla velâyet gibi sorumluluğu büyük bir görevi yapmaları mümkün değildir. Başka bir ifadeyle kendisi velâyete ihtiyaç duyan şahıs kendinden başkasına velî olabilmesi mümkün değildir.¹³⁴

1.3.2.2. Bulûğa Ermek

Velide aranan şartlardan biri de velinin bulûğa ulaşmış olmasıdır. Kendi lehine ve aleyhine olan şeylerin ayrımını yapamayan, bâliğ olmayan mümeyyiz ya da gayr-i mümeyyiz çocuğun bir başkasının velâyetini üstlenebilmesi mümkün değildir. Çünkü çocuğun bizzat velâyete ihtiyaç duymaktadır. Bundan dolayı velide bulûğ şartı aranmaktadır.¹³⁵ Bâliğ olmasının yanında reşit de olması gerekmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de yetimlerin mallarını "akılca bir olgunlaşma" görüldüğü takdirde verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Akıl olarak yeterli olgunluğa ulaşmamış bir kişiye velâyet gibi sorumluluğu büyük bir görevi yüklemek pek de uygun olmayacaktır.

1.3.2.3. Hür Olmak

Akıllı ve bulûğa ulaşmış fakat hür olmayan köleler bir başkasına velî olamazlar. Çünkü köleler hükmen kısıtlı sayılmış ve onlara velayet hakkı verilmemiştir. İslâm'ın zuhur ettiği ortamda kölelik yaygın bir uygulamaydı. İslam ise bu yaygın uygulamanın

¹³³ Zuhaylî, 1994, C. VI, s. 516; Apaydın, "Velâyet", 2013, C. XLIII, s. 17; Çeker, 2004, s. 119.

¹³⁴ Kâsânî, 2004, C. V, s. 153; İbn Âbidîn, 1983, C. V, s. 495; Mevsilî, (t.y.), C. III, s. 96; Molla Hüsrev, 1980, C. II, s. 122.

¹³⁵ İbn Âbidîn, 1983, C. II, s. 428; Mevsilî, (t.y.), C. III, s. 96; Molla Hüsrev, 1980, C. II, s. 122; Zuhaylî, 1994, C. X, s. 71.

kaldırılması ve insanların hürriyetlerine kavuşmalarını teşvik ederek hukukî ve fiilî uygulamaları göstermiştir.¹³⁶

1.3.2.4. Müslüman Olmak

Velî olacak şahsın Müslüman olması gerekmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de “Müminlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin velîleridir...”¹³⁷ ve “...kafirlere, müminler aleyhinde asla yol vermeyecektir.”¹³⁸ buyurarak velî ile velâyet altına girecek şahsın aynı dine mensup olmaları gerektiğine işaret etmiştir. Velinin kâfir olması bu velâyeti geçersiz kılmaktadır. Aynı zamanda mürted olan kişilerin de velâyetleri geçersizdir.¹³⁹

1.4. Mal

Çocuğun malla ilgili olan velâyetini yani malî velâyetini daha iyi kavrayabilmek adına malın tanımından ve çeşitlerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

1.4.1. Malın Tanımı

Mal, bilinen, yaygın olması hasebiyle açık tanım yapmaya ihtiyaç duyulmasa da maddi ihtiyaçların karşılanması anlamındaki Arapça “m-v-l” kökünden türeyen ve insanlara göre bir maddi değere sahip olan şeyleri ifade eden bir kelimedir.¹⁴⁰ Kur'an-ı Kerîm'de de bu anlamında kullanılmıştır.¹⁴¹ İslâm âlimleri mal için birbirinden farklı tanımlamalar yapmışlardır.

İbn Âbidîn'in (ö. 1252/1836) tarifine göre mal; “*Mal, ister menkul ister gayr-i menkul olsun insan tabiatının meylettiği ve ihtiyaç vakti için biriktirilebilen şeydir...*”,¹⁴² şeklindedir. Buna benzer birçok tanımlama daha yapılmıştır.¹⁴³

¹³⁶ Kâsânî, 2004, C. V, s. 153; Bilmen, 1985, C. I, s. 232; Servet Armağan, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2019, s. 60,68-69.

¹³⁷ et-Tevbe 9/71

¹³⁸ en-Nisâ 4/141

¹³⁹ Kâsânî, 2004, C. V, s. 153; İbn Âbidîn, 1983, C. II, s. 428; Mevsilî, (t.y.), C. III, s. 96; Zuhayli, 1994, C. X, s. 71; Şener, 1985, s. 210; Mustafa Genç, “İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, C. VII, S. VI, s. 217.

¹⁴⁰ İbn Manzûr, (t.y.), C. XI, s. 635; Erdoğan, “Mal”, 2016, s. 340.

¹⁴¹ el-Bakara 2/188; el-Beled 89/20; el-Âdiyât 100/8.

¹⁴² İbn Âbidîn, 1983, C. V, s. 8.

¹⁴³ bkz. Mecelle md. 129; Zeydan, 1979, s. 329; Bilmen, 2016, C. VI, s. 9.

el-Kâsânî (ö. 587/1191), malı; “*Bilfiil faydalanılan ve Şâri’ tarafından faydalanılması mübah kılınan şeyler.*”¹⁴⁴ diye tarif etmiştir.

es-Serahsî (ö. 483/1090) de malı; “*Bizim çıkar ve yararlarımızı yerine getirmek için yaratılmış şeylere verilen isimdir.*”¹⁴⁵ diye ifade etmiştir.

ez-Zuhaylî (1932-2015) ise; “*Biriktirilen ve bilfiil insanın elinin altında bulundurabildiği şeydir.*”¹⁴⁶ şeklinde tanımlamıştır.

ez-Zerkâ (1907-1999) da malı: “*İhtiyaç vaktinde intifa’ (istifade) için depolanma özelliği olan şeydir.*”¹⁴⁷ olarak belirtmiştir.

Ali el-Hafîf (1891-1978) de malı; “*İhrâz¹⁴⁸ edilebilen, hıyâzet¹⁴⁹ altına alınabilen ve normal şartlarda faydalanılabilen şeyler.*”¹⁵⁰ diye ifade etmiştir.

Bu tanımlamalardan da anlaşılmaktadır ki insanların faydalanabildiği, biriktirebildiği ve sahip olabildiği şeylere mal denilebilir.¹⁵¹ Çocuğun kendi başına mallara sahip olabilmesi (irade beyanı gerektirmeden sahip olabildiği miras, vakıf gibi mallar hariç) ve bu mallarla ilgili temyiz öncesinde tasarrufta bulunabilmesi mümkün değildir. Çocuğun sahip olduğu malların zaman içinde eriyip tükenmemesi için korunması ve nemalanması gerekmektedir. Bu noktada çocuğun mallarını muhafaza etme ve bu mallarla ilgili tasarrufta bulunabilme yetkisi veliye verilmiştir. Kur’an-ı Kerîm’de Allah (c.c) “*Yeryüzünde ne varsa tamamını sizin için yarattı...*”¹⁵² buyurarak dağları, denizleri, tarlaları, ormanları, bitkileri, hayvanları kısacası bütün şeyleri insanlar için yarattığını bildirmiştir. Fakat her mal faydalanılabilir, kullanılabilir ve gelir elde

¹⁴⁴ Kâsânî, 2004, C. VI, s. 554.

¹⁴⁵ Serahsî, 2008, C. XI, s. 127.

¹⁴⁶ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 38.

¹⁴⁷ Zerkâ, 1993, C. III, s. 852.

¹⁴⁸ İhrâz: “Aslî iktisap yollarından biri olarak maliki olmayan mübah bir şeyi, meşru surette ele geçirmek.” bkz. Erdoğan, “İhrâz”, 2016, s. 236.

¹⁴⁹ Hıyâzet: “Bir mal üzerindeki tasarruf edebilme imkân ve yetkisi.” bkz. Erdoğan, “Hıyâzet”, 2016, s. 196.

¹⁵⁰ Ali el-Hafîf, İslam Hukukuna Göre Hukukî İşlemler ve Hükümleri, çev. Rahmi Yaran, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011, s. 59.

¹⁵¹ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 147; Zerkâ, 1993, C. III, s. 917; el-Hafîf, 2011, s. 60; Hasan Hacak, “Mal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, C. XXVII, s. 462; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2016b, s. 41; Fahri Demir, *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2012, s. 32-33; Yusuf Balta, “İslam Hukukunda Zekâta Konu Olması Bakımından Mal Tanımı”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Tokat, 2019, C. VII, S. I, s. 62-64.

¹⁵² el-Bakara 2/29.

edilebilir olmadığı için istisnai olarak mal sayılmamıştır.¹⁵³ Kan, domuz eti, ölmüş hayvan, Allah adına usulünce kesilmemiş hayvan, içki gibi şeyler malda istisna kapsamına sokulmuş ve bunlardan yararlanma yasaklanmıştır. Velinin çocuk adına tasarrufla bulunduğu malların mubah olması gerekmektedir. Her ne şekilde olursa olsun veli çocuk adına yararlanması yasak olan istisnai malları biriktiremez ve bunlarla ilgili tasarrufla bulunamaz.¹⁵⁴

1.4.2. Malın Çeşitleri

İslâm hukukçuları malları özelliklerine göre değişik açılardan değerlendirip farklı sınıflandırmalara tabi tutmuşlardır. Mallar mütekavvim ve gayr-i mütekavvim, mislî ve kıymî, menkul ve gayr-i menkul, kamu ve özel mallar olmak üzere farklı açılardan ele alınmıştır. Bunları kısaca açıklayacağız.

1.4.2.1. Mütekavvim ve Gayr-i Mütekavvim Mallar

Mütekavvim sözlükte değerli, kıymetli anlamına gelmektedir.¹⁵⁵ Mütekavvim mal ise malî değeri olan, zaruret hali dışında kullanılması ve yararlanılması mubah ayrıca itlafi halinde tazminini gerektirecek bir kıymete sahip olan maldır.¹⁵⁶ Mecelle’de mütekavvim mal şöyle tarif edilmiştir: “*Mâl-i mütekavvim, iki manaya istimâl olunur. Biri intifa’ı mübah olan şeydir. Diğeri mâl-i mührez demektir.*”¹⁵⁷ Mesela çocuğun şahsına ait ev, araba, para, kitap, tuttuğu balık, topladığı ot, ormandan kestiği odun gibi mallar mütekavvim mallardır.¹⁵⁸ Kendisinden yararlanılması mubah olsa da denizdeki balık, havadaki kuş, ormandaki odun gibi henüz elde edilmemiş ve sadece

¹⁵³ el-Bakara 2/172-173; el-En’âm 6/145; el-Mâide 5/3,90; en-Nahl 16/115.

¹⁵⁴ Kâsânî, 2004, C. V, s. 113; Yusuf Kerimoğlu, *Emanet ve Ehliyet*, Ölçü yayınları, İstanbul, 1985, C. I, s. 406; Demir, 2012, s.33.

¹⁵⁵ Cürcanî, “Mütekavvim”, 1997, s. 228; Ömer Nasuhi Bilmen, “Mâl-i Mütekavvim”, *Fıkıh İlmi & İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*, 2016, s. 133; Erdoğan, “Mâl-i Mütekavvim”, 2016, s. 342;

¹⁵⁶ Zuhaylî, 1994, C. VII, s. 227; el-Hafif, 2011, s. 65; Bilmen, C. VI, s. 10; Karaman, 2016, C. III, s. 22; Ahmet Yaman ve Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, 1. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 228; Orhan Çeker, *Fıkıh Dersleri I*, 5. Baskı, Ensar Yayıncılık, Konya, 2011, s. 38; Hacak, “Mal”, 2003, C. XXVII, s. 464; Recep Özdemir, *İslam Teminat Hukuku Aynî Teminat*, 1. Baskı, Hiper Yayın, İstanbul, 2017, s. 341; Servet Armağan, *Anahatlarıyla İslam Hukuku (Temel Bilgiler Kaynaklar)*, Işık Akademi Yayınları, İzmir, 2009, s. 220.

¹⁵⁷ Mecelle md. 127.

¹⁵⁸ Kâsânî, 2004, C. V, s. 196; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 40-41; Bilmen, C. VI, s. 10; Zeydan, 1979, s. 335-336; el-Hafif, 2011, s. 66; Karaman, 2016, C. III, s. 22.

Müslümanlara haram olan domuz eti, şarap gibi zaruret halî¹⁵⁹ dışında kullanımı mubah olmayan mallar ise gayr-i mütekavvim mallardır.¹⁶⁰

Malın mütekavvim ve gayr-i mütekavvim olarak ayrılması hukuken faydalanması mubah olup olmamasına göre bir ayırmadır. Dolayısıyla malın gayr-i mütekavvim olması mülkiyete mani değildir. Mesela kişi mülkünde domuz ya da içki varken Müslüman olsa bu mallar o kişinin mülkiyetinden düşmez.¹⁶¹

1.4.2.2. Mislî ve Kıyemî Mallar

İslam hukukunda mal için mislî ve kıyemî ayrımı yapılmıştır. Mislî mal veznî¹⁶², keylî¹⁶³ veya adedî¹⁶⁴ olarak piyasada ücret farkı gerektirmeyecek şekilde birimleri ya da parçaları birbirine benzeyen ve birbirinin yerine geçebilen mallardır.¹⁶⁵ Mecelle mislî malı şöyle tarif etmiştir: “Mislî, çarşı ve pazarda mu’teddünbiñ ya’ni bahanın ihtilafını mucîb bir tefavütsüz misli bulunan şeydir.”¹⁶⁶ Çocuğun buğday, pirinç, patates, soğan gibi tartıyla,¹⁶⁷ süt, sıvı yağ, petrol gibi ölçekle,¹⁶⁸ yumurta, limon gibi adetle¹⁶⁹ satılan malları mislî mallardır.

¹⁵⁹ bkz. el-Bakara, 2/173.

¹⁶⁰ Hocaeminefendizâde Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-Hükkâm, Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm*, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017, C. I, s. 213; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 41-C. VII, s. 227-2288; Karaman, 2016, C. III, s. 22; Döndüren, 2016b, s. 44; Demir, 2012, s. 44; Erdoğan, “Mâl-i Gayr-i Mütekavvim”, 2016, s. 341.

¹⁶¹ Zerkâ, 1993, C. III, s. 859; Nihat Dalgın, İslam Hukukuna Göre Satım Sözleşmesi Açısından Mal Kavramı, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Mart 1999, C. XI, S. 11, s.110.

¹⁶² Veznî: “Arpa, buğday, şeker gibi ağırlık (kilo) ölçüsüyle tartılan mallar” bkz. Erdoğan, “Veznî”, 2016, s. 605; Mecelle, md. 134.

¹⁶³ Keylî: “Süt ve petrol gibi ölçekle (litre) ölçülen mallar” bkz. Erdoğan, “Keylî”, 2016, s. 306; Mecelle, md. 133.

¹⁶⁴ Adedî: “Ceviz, yumurta ve karpuz gibi sayı ile belirlenebilen mallar” bkz. Erdoğan, “Adedî”, 2016, s. 12; Mecelle, md. 135.

¹⁶⁵ Hasan Hacak, “Mislî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, C. XXX, s. 187; Cürçânî, “Mislî, 1997, s. 228; Zerkâ, 1993, C. III, s. 863; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 43; Bilmen, “Mislî”, 2016, s. 143; Zeydan, 1979, s. 339; Döndüren, 2016, s. 44; Özdemir, 2017, s. 139; Armağan, 2009, s. 225.

¹⁶⁶ Mecelle, md. 145.

¹⁶⁷ Hasan Hacak, “Veznî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, C. XLIII, s. 95.

¹⁶⁸ Beşir Gözübenli, “Keylî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, C. XXV, s. 361.

¹⁶⁹ Hamdi Döndüren, “Adedî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Yayınları, İstanbul, 1988, C. I, s. 356.

Kıyemî mal ise veznî, keylî, ya da adedî olarak birbirinin yerine geçemeyen birbirinden farklı kıymetlere sahip olan mallardır.¹⁷⁰ Mecelle kıyemî malı “Çarşı ve pazarda misli bulunmayan yahut bulunursa da fiyatça mütefavüt olan şeydir.”¹⁷¹ şeklinde tarif ederken, “...Hayvanât ile kavun ve karpuz gibi efradı beyninde kıymetçe tefaviüt bulunan adediyyat-ı mütefavite kıyemiyyattandır. Yazma kitaplar kıyemî ve basma kitaplar mislîdir.”¹⁷² şeklinde kıyemî mallara örnekler de vermiştir. Çocuğun sahip olduğu ev, dükkân, arsa, elbise, dokuma halı, mücevher gibi birbirinin misli olamayacak şekilde farklı kıymetlere sahip malları kıyemî mallardır. Fabrikadan çıkan mallar mislî kabul edilirken ikinci el malların kıymetleri birbirinden farklı olacağından bunlar kıyemî mal olarak adlandırılır.¹⁷³

İslam hukukçularının malları mislî ve kıyemî olarak ayrı kategorilere ayırmalarının sebebi borçlanma durumunda ödemenin ve itlafı halinde tazmininin birbirinden farklı olması sebebiyledir. Nitekim mislî mal misliyle tazmin olur. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise mislî malın kıymeti tazmin olur. Kıyemî malda ise zararın tazmini malın kıymeti ile olur. Çünkü kıyemî malın yerine aynısını koymak mümkün değildir. Çocuğun cezai ehliyeti bulunmasa da bir malı telef etmesi halinde malın karşılığı kendi malından tazmin edilmektedir.¹⁷⁴

1.4.2.3. Menkul ve Gayr-i Menkul Mallar

Menkul, bir yerden başka bir yere taşınabilir durumdaki malları ifade eder. Mecelle menkulü: “Bir mahalden mahalli ahara nakli mümkün olan şeydir ki nukûd¹⁷⁵ ve urûza¹⁷⁶ ve hayvanat ve mekilât¹⁷⁷ ve mevzûnata¹⁷⁸ şamil olur.”¹⁷⁹ diye tarif etmiştir. Bu tarife göre çocuğun nakli mümkün olan altın, gümüş, araba, kıyafet gibi, litre ile

¹⁷⁰ Beşir Gözübenli, “Kıyemî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, C. XXV, s. 540; el-Hafif, 2011, s. 70; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 44; Zeydan, 1979, s. 339; Çeker, 2011, s. 38; Bilmen, “Kıyemî”, 2016, s. 126; Armağan, 2009, s. 225;

¹⁷¹ Mecelle, md. 146.

¹⁷² Mecelle, md. 1119.

¹⁷³ Zerkâ, 1993, C. III, s. 864; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 44; el-Hafif, 2011, s. 72; Armağan, 2009, s. 227; Özdemir, 2017, s. 139; Demir, 2012, s.

¹⁷⁴ el-Hafif, 2011, s. 72; Zeydan, 1979, s. 339; Hacak, “Misli”, 2005, C. XXX, s. 187; Gözübenli, “Kıyemî”, 2002, C. XXV, s. 541.

¹⁷⁵ “Nukûd, nakdin cem’i olup altın ve gümüşten ibarettir.” Mecelle, md. 130.

¹⁷⁶ “Urûz, araz’ın cem’i olup nukûd ve hayvanattan ve mekilat ve mevzuattan başka olan meta ve kumaş emsali şeylerdir.” Mecelle md. 131.

¹⁷⁷ “Keylî ve mekil, keyl ile ölçülen şey.” Mecelle, md. 133.

¹⁷⁸ “Veznî ve mevzun, tartılan şey.” Mecelle, md. 134.

¹⁷⁹ Mecelle, md. 128.

ölçülen süt, sıvı yağ gibi ve kilo ile tartılan sebze, meyve gibi malları menkul mal sayılır.¹⁸⁰

Gayr-i menkuller ise hiçbir surette bir yerden başka bir yere nakli mümkün olmayan mallardır. İslam hukukçuları tarafından “akar” olarak da adlandırılmaktadır.¹⁸¹ Mecelle’de gayr-i menkule: “*Akar denilen hane ve arazi misullu mahalli ahara nakli mümkün olmayan şeydir.*”¹⁸² der. Çocuğun ev, dükkân, arsa gibi taşınması mümkün olmayan malları gayr-i menkul mallardır.¹⁸³ İslam hukukçuları malı menkul ve gayr-i menkul ayrımına tabi tutmalarının sebebi vakıf, şuf’a, alışveriş ve miras gibi farklı hukukî uygulamaların farklı sonuçları olmasından dolayıdır.

1.4.2.4. Özel Mallar ve Kamu Malları

Özel mallar (emvâl-i hâssa), sahibinden başka hiç kimsenin tasarruf hakkı bulunmayan özel mülkiyete ait mallardır. Kişi kendi mülkiyetinde olan malları hakkında ve velî çocuğun malıyla ilgili yaptığı işlemlerde aşırı zarar etmediği sürece tasarrufta bulunabilir. Kamu malları ise deniz, göl ve hava gibi edinmeye ve mülkiyete konu olamayan ve kamu yararına olan ortak mallardır. Bazı mallar ise doğası gereği özel mülkiyete konu olabilirler. Özel mülkiyete konu olabilen mallar ise iki kısımdır. Birincisi av hayvanları, ormandaki odunlar gibi henüz kimsenin mülkiyetinde olmayan, edinilmesi ve mülkiyete geçirilmesi serbest mallardır. İkincisi de okullar, hastaneler, camiler gibi ortak kullanıma tahsis edilmiş ve yararlanmanın serbest olduğu fakat kimsenin mülkiyetine geçirme hakkı olmayan mallardır.¹⁸⁴ Su, ot ve ateş hukuken bütün insanların ortak kullanımına sunulmuş mallardır.¹⁸⁵ Malların özel ve kamu malı olarak ayrılması kişinin mülkiyetine tabi olup olmaması açısından önemlidir. Gaspı ve itlafı halinde zararın tazmini bu ayrıma göre yapılmaktadır.¹⁸⁶

¹⁸⁰ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 42; Bilmen, “Menkul”, 2016, s. 140; Erdoğan, “Menkul”, 2016, s. 361; Armağan, 2009, s. 239; Hasan Hacak, “Menkul”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, C. XXIX, s. 145;

¹⁸¹ Zerkâ, 1993, C. III, s. 875; Zeydan, 1979, s. 337; Ali Şafak, “Akar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, C. II, s. 221; Erdoğan, “Akar”, 2016, s. 18; Demir, 2012, s. 55.

¹⁸² Mecelle, md. 129.

¹⁸³ Erdoğan, “Gayr-i Menkul”, 2016, s. 155.

¹⁸⁴ Mecelle, md. 1197; Zerkâ, 1993, C. III, s. 929-930; Karaman, 2016, C. III, s. 29; Erdoğan, “Emvâl-i Amme”, s. 122; “Emvâl-i Hâssa”, 2016, s. 123;

¹⁸⁵ Ebû Dâvud, “Büyû”, 62; İbn Mâce, “Ruhun”, 16; Ahmed b. Hanbel 5/364; Mecelle md. 1234.

¹⁸⁶ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 154-C. VI, s. 41.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUĞUN VELÂYETİ

Çocuk bakıma, korunmaya, yetiştirilmeye ve temsil edilmeye muhtaçtır. Çocuğun bu ihtiyaçları velâyet sayesinde giderilmektedir. Velâyet müessesesi, çocuğun bütün ihtiyaçlarını karşılayacak ve çocuğu hiçbir şekilde aciz bırakmayacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Çocuğun hem şahsî olarak bakımı, gözetimi ve terbiyesi hem malî olarak mallarının muhafazası ve nemalandırılması veliler tarafından gerçekleştirilir. İslam hukuku çocukla nesep bağı bulunan, çocuğun menfaatine en uygun kişileri veli olarak görevlendirmiş ve onları çocuk adına tasarrufta bulunabilmeleri için yetkilendirmiştir. Çocuk adına tasarrufta bulunacak velilerin yalnızca çocuğun menfaatine olan işlemleri yapabilme yetkileri vardır. Buradan da anlaşılmaktadır ki velilerin çocuğun zararına yaptığı işlemler geçersizdir. Bu bağlamda hem velâyetin kapsamı hem de veliye yüklenen hak ve sorumlulukların çerçevesi belirlenmiştir. İslam hukuku, kimsesiz ya da yetim, ailesi boşanmış ya da engelli olsun bütün çocukları velâyet ile koruma altına alarak velâyet müessesinin ne kadar kapsamlı olduğunu ortaya koymuştur.

2.1. Çocuğun Velâyetinin Amacı ve Kapsamı

İnsan sosyal bir varlıktır. Toplumun bir parçası olan insanın ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilmesi pek mümkün değildir. Bundan dolayıdır ki insan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir başkasının yardımına ihtiyaç duyar. Nitekim bedensel ve zihinsel olarak yeterli olmayan ve ehliyeti bulunmayan kâsırların tam ehliyete sahip kişiler tarafından korunmaya, temsil edilmeye ve topluma kazandırılmaya ihtiyaçları vardır.¹⁸⁷

Velâyet, kâsıra kol kanat germek, işlerinde ona yardımcı olmak, iyilik ve ihsanda bulunmak olup, hem ahlaken güzel hem de şer'an gereklidir. Maide Sûresi'nde "...İyilik ve takva hususunda yardımlaşın..." buyrulmuştur. Nitekim velâyet görevi de netice olarak bir yardımlaşmadır. Bu sebeplerden dolayı velâyet müessesesine ihtiyaç vardır. Çocuklar hem biyolojik hem de aklî olarak kâsırdır. Bu kısıtlılıklarından dolayı

¹⁸⁷ Serahsî, 2008, C. IV, s. 221.

onları gelecek hayata hazırlamak, ahlaki olarak yetiştirmek, eğitmek ve hatta meslek öğretmek için tam ehliyetli yetişkin birine yani bir veliye ihtiyaçları vardır.¹⁸⁸

*“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...”*¹⁸⁹ emrinin bir getirisi olarak kişi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri terbiye edip iyiliği emretmesi ve onları kötülüklerden koruması gerekmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde *“Hiçbir baba çocuğuna güzel ahlaktan daha kıymetli bir miras bırakmamıştır.”*¹⁹⁰ buyurarak çocuğun ahlâkî eğitimi hususunda babanın çocuğu üzerindeki sorumluluğuna vurgu yapmıştır. Ana-babaya düşen neslin korunması sorumluluğu sebebiyle çocuklarının evlenebilmesi için gereken zemini hazırlaması gerekmektedir. Çünkü çocukların evlendirilmesinden bizzat velileri sorumludur.¹⁹¹

*“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin...”*¹⁹² emri gereği çocuk reşit bir şekilde bulûğa erdiğinde malları bizzat kendisine şahitler huzurunda teslim edilir. Bu teslim gerçekleşene kadar çocuğun mallarının tasarruf hakkı velisine aittir.¹⁹³

Çocuk, kendi şahsî ihtiyaçlarını karşılamak ve mâlî tasarruflarında faydayı gözetme noktasında ehliyet sahibi değildir. Çocuğun hem şahsî hem de mâlî tasarruflarında haklarını korumak ve onu temsil etmek velayetin amaçlarındandır. Çocukların tasarruflarındaki menfaatleri hakkıyla savunamayacağı bir gerçektir. Bundan dolayı çocukların fiillerindeki menfaatleri İslam hukuku tarafından velâyet müessesesi ile koruma altına alınmıştır. Ayrıca koruma ihtiyacı olan çocuklar kendilerine ve mallarına karşı yapılabilecek her hangi bir saldırı karşısında savunmasızdırlar. Ehliyetlerindeki eksiklik nedeniyle kendi haklarını müdafaa için mücadele etseler dahi hukukî olarak bu tasarrufları velileri aracılığıyla yapmaları gerekmektedir.¹⁹⁴

Çocukların sağlıklı bir şekilde beslenmesi, zihnî ve bedeni sağlığının korunması, ahlaki eğitiminin sağlam olabilmesi için gereken tedbirlerin alınması velayetin

¹⁸⁸ Serahsî, 2008, C. XXIII, s. 157; Kâsânî, 2004, C. V, s. 152.

¹⁸⁹ et-Tahrîm 66/6.

¹⁹⁰ Tirmîzî, Birr, 33; İbn Hanbel, IV/27.

¹⁹¹ İbn Âbidîn, 1983, C. III, s. 55.

¹⁹² en-Nisâ 4/6.

¹⁹³ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 98.

¹⁹⁴ Mustafa b. Ahmed b. Muhammed Ebû Zehrâ, el-velâyetü ale'n-nefs, Dârü'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, 2005, s. 112; Topal, 2005, s. 260.

amaçlarındandır.¹⁹⁵ Medenî kanunda da çocuğun bakımı ve eğitimi,¹⁹⁶ olanaklarına göre bedensel, zihinsel, toplumsal ve ahlaki gelişimi¹⁹⁷ ve de dinî eğitimi¹⁹⁸ velâyet sahibine verilmiştir. Bu da demek oluyor ki velâyet aracılığıyla çocuğun düzgün bir şekilde gelişimi ve hayata hazırlanması amaçlanmaktadır.

2.2. Çocuğun Velâyetinin Başlangıcı ve Sonu

Tabii bir hal olan çocukluk bir süre sonra yerini yetişkinliğe bırakacaktır. Velâyet açısından çocuğun hak ve menfaatlerini korumak amacıyla bu sürecin ne zaman başlayıp ne zaman son bulduğu önemlidir. Çünkü çocuk ve yetişkinlerin hukuki durumları birbirlerinden farklılık göstermektedir.

2.2.1. İslam Hukukunda Çocuklar İçin Velâyetin Başlangıcı ve Sonu

Çocuğun velâyeti, sahih bir evlilik içinde çocuğun altı aydan sonra sağ olarak dünyaya gelmesiyle başlar. Doğum öncesinde anne karnında bulunan ceninin velâyete ihtiyacı yoktur. Eğer cenin miras, vasiyet ve vakıf gibi yollarla mallara sahip olmuşsa sahip olduğu mallarının himayesi için kendisine yed-i emîn tahsis edilir.¹⁹⁹ Deli olan çocukların ise hem şahsî hem de mâlî velâyetleri hastalıkları iyileşene kadar devam eder. Deliliği sürekli olan kişi gayr-i mümeyyiz çocuk hükmündedir.²⁰⁰ Çocuğun velâyet ihtiyacının başlangıcı doğum olsa da sonu noktasında kız ve erkek çocuk arasında farklılıklar bulunmaktadır.

2.2.1.1. Erkek Çocuklar İçin Velâyetin Sonu

Erkek çocuk üzerindeki velâyet bulûğa ermesiyle sona erer. Mecelle’de bulûğa ermenin alametleri erkek çocuk için ihtilam ve ihbal (gebe bırakmak) olarak belirtilmiştir.²⁰¹ Yine Mecelle’de bulûğa ermenin alt sınırı on iki yaş, üst sınırı ise on beş yaş olarak belirtilmiştir.²⁰² Bulûğa eren çocuğa mallarının verilmesi gerekmektedir.²⁰³ Fakat çocuk, bulûğa reşit olmadan ermişse malları kendisine reşit

¹⁹⁵ İbn Âbidîn, 1983, C. III, s. 57; Ebû Zehra, 2005, s. 29-30.

¹⁹⁶ TMK md. 339.

¹⁹⁷ TMK md. 340.

¹⁹⁸ TMK md. 341.

¹⁹⁹ Zerkâ, 1993, C. II, s. 819; Zuhaylî, 1994, C. V. s. 111; Bilmen, (t.y.), C. II, s. 398.

²⁰⁰ Mecelle md. 979.

²⁰¹ Mecelle, md. 985.

²⁰² Mecelle, md. 986; Serahsî, 2008, C. IX, s. 184.

²⁰³ bkz. “Yetimlere mallarını verin...” En-Nisâ 4/2

oluncaya kadar ya da en geç yirmi beş yaşına kadar teslim edilmez ve tasarrufları geçersiz sayılır.²⁰⁴ Bu yaştan sonra ise malı kendisine reşit olup olmadığına bakılmaksızın teslim edilir. Başka bir görüşe göre ise çocuk reşit olana kadar malları kendisine verilmez ve velâyet altında tutulmaya devam edilir.²⁰⁵

2.2.1.2. Kız Çocuklar İçin Velâyetin Sonu

Erkek çocuklarda olduğu gibi kız çocuklar da bulûğa reşit olarak ermediği sürece velâyet altında bulunmaya devam edecektir. Mecelle’de kız çocuklar için bulûğa ermenin alametleri hayız (adet olmak) ve habil (hamile olmak) olarak ifade edilmiştir. Kız çocuklar için bulûğun alt sınırı dokuz yaş, üst sınırı ise erkekte olduğu gibi on beş yaştır.²⁰⁶

Bulûğa ermiş kız üzerinde velâyetin sürüp sürmemesi bu velâyetin gerekçesi konusundaki görüşlere göre değişiklik göstermektedir. Velâyetin illetini bekâret kabul eden mezhepler ve hukukçular, velâyetin bulûğdan sonra da devam edeceğini ileri sürmektedirler. Hanefîler ise velâyetin gerekçesinin yaş küçüklüğü olduğunu, bulûğla birlikte bu gerekçenin ortadan kalktığını ileri sürmektedirler. Bulûğa ermiş kız, Hanefî hukukçularına göre hür ve muhatap alınabilen bir insandır ve başkasının onun üzerinde velâyeti yoktur.²⁰⁷

2.2.2. Modern Hukukta Velâyetin Başlangıcı ve Sonu

Medenî kanunda velâyet doğumla birlikte başlar erginlikle birlikte sona erer. Erginlik ise on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Kişi evlenmesi halinde ve on beş yaşını doldurduğunda kendi isteği ve ailesinin rızası ile mahkeme tarafından ergin kılınabilir.²⁰⁸

²⁰⁴ Mecelle, md. 982.

²⁰⁵ Serahsî, 2008, C. XI, s. 64; Kâsânî, 2004, C. VII, s. 171; İbn Âbidîn, 1983, C. V, s. 104; Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelûsî İbn Rüşd (ö. 520/1126), *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid: Mezhepler Arası Mukayeseli İslam Hukuku*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1991, C. II, s. 276; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî (ö. 620/1223), *el-Muğnî*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2009, C. IV, s. 550-551.

²⁰⁶ Mecelle, md. 985, 986.

²⁰⁷ Kâsânî, 2004, C. II, s. 248-249; Ebû Zehra, 2005, s. 147-149.

²⁰⁸ TMK, md. 11, 11/b, 12; Akıntürk vd., 2018, s. 322.

Velâyet, evlilik birliği içerisinde çocuğun korunması maksadıyla ana babaya tanınmış bir haktır.²⁰⁹ Anne babanın deneyimsizliği, ilgisizliği, ihmalkârlığı, hastalığı gibi durumlar sebebiyle velâyet görevini gereği gibi yerine getirememesinden dolayı hâkim velâyetin kaldırılmasına karar verebilir. Anne ve babanın her ikisinden birden velâyet kaldırılırsa çocuğa vasî atanır.²¹⁰ Türk Medeni Kanunu 419/3 maddesi “*Kısıtlanan ergin çocuklar kural olarak vesayet altına alınmayıp velâyet altında bırakılır*” hükmü ile aynı kanunun 335/2. maddesinde “*Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velâyeti altında kalırlar*” hükümleri gereği ana babası hayatta olan ergin engelli bireylere mahkeme tarafından gerekli görülmedikçe vasi atanmaz, velayet altında bırakılmalarına karar verilir.

Hâkim, bedensel ya da zihinsel olarak gelişmesi tehlikede bulunan çocuğu anne ve babasından alıp başka bir aileye ya da kuruma verebilir. Bu durumda da anne ve babanın velâyetleri sonlandırılmış bulunmaktadır. Hâkimin görevlendirdiği vasînin ölmesi ve fiil ehliyetini kaybetmesi, görevi bırakması, görevden alınması ve görev süresinin bitmesiyle vasilik görevi sona erer. Ayrıca vasî görevini savsaklar ve kötüye kullanırsa vesâyet makamı vasîyi görevden alabilir.²¹¹

2.3. Velî Açısından Velayeti Sınırlandıran ve Sonlandıran Durumlar

Velî açısından velâyet hakkının sona ermesi, velinin velâyet için aranan şartlardan herhangi birini kaybetmesi ile olur. Velinin aklî ya da bedenî bir zaafının oluşması, irtidâtı, çocuğun şahsı ya da malı üzerinde kötü tasarruflarda bulunması, ölümü gibi durumlar velayetini sona erdirir. Hâkimin velâyetinin sona ermesi ise vefatı, görevi bırakması ya da görevden uzaklaştırılmasıyla gerçekleşir. Çocuğu velâyeti altında bulundurmak için velide aranan din birliği, akıl, bulûğ ve hür olma gibi belli şartlar vardır. Velide bu şartlardan herhangi biri olmadığında velâyet bir başka veliye ya da hâkime geçer.²¹²

²⁰⁹ TMK, md. 336; Cemil Çelik, “Velayetin Kaldırılması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2005, S. 54, s. 259.

²¹⁰ TMK, md. 348.

²¹¹ TMK, md. 347, 479, 480, 481, 483.

²¹² Ebû Zehra, 2005, s. 99-101; Zuhaylî, 1994, C. VI, s. 702.

2.3.1. Veli Açısından Velâyeti Sınırlandıran Durumlar

Bazı durumlarda veli, geçici olarak velâyet hak ve yetkisini kaybedebilmektedir. Bu durum çocuğun menfaatlerini korumak maksadıyla alınmış bir tedbir olup arızalar giderildiğinde ya da ortadan kalktığına velî tekrardan velâyet hak ve yetkisini elde edebilmektedir. Bu durumlar velinin mefkûd olması, köleliği, akıl hastası olması, sefihlik, matuhluk, çocukluk, din farklılığı gibi geçici olabilecek durumları içermektedir.

2.3.1.1. Mefkûd Olma

Mefkûd, evinden ayrılıp bir daha geri dönmeyen evi ile irtibatı kesilen yani yeri bilinmeyen ve hayatta olup olmadığı bilinmeyen kimseye, gâib ise evden ayrılıp geri dönmese bile hayatta olduğu bilinen kimseye denilmektedir. Mefkûdun ölümüne, zann-ı gâlib veren karineler ile hükmedilir. Hanefî içtihadına göre mefkûdun ölümüne hükmetmek için akranları ölünceye kadar ya da ortalama olarak yaşayabileceği azami süreye kadar beklemek gerekir. Bu süre için altmış iki ilâ yüz yirmi yaş arasında değişen farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefî hukukçular herkesi bağlayıcı yaş sınırlandırması yapmak yerine mefkûdun akranlarının durumu ve kayboluş şartları da dikkate alınarak makul bir süre beklendikten sonra ölüm kararı verilmesinin veya bu hususu düzenlemede kamu otoritesinin yetkili sayılmasının daha isabetli olacağı ifade edilmektedir.²¹³

Veli kendisinden haber kesilmiş şekilde kaybolmuşsa ve çocuğun velâyeti için de kimseye vekâlet vermemişse velâyet kendisinden sonra gelen asabeden olan akrabalarına geçer. Çünkü velînin öldüğü ya da hayatta olduğu hakkında herhangi bir bilgi olmadığı için çocuğun velisi var kabul edilir. Ancak hazır olmayan bir kimsenin velâyetinde de bir maslahat bulunmamaktadır. Çocuğun velâyeti uzak akrabaya geçtiğinde çocuğun haksızlığa uğraması, zulüm görmesi ve bu durumun menfaatlerine aykırı olması gibi durumlarda ve ya çocuğun başka velisi bulunmadığında velâyet hâkime geçmektedir. Mefkûd bulunduğu ya da geri döndüğünde velisi olduğu çocuk

²¹³ Serahsî, 2008, C. XI, s. 38; Kâsânî, 2004, C. VI, s. 196; Din İşleri Yüksek Kurulu, https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/814/kayip-olup-da-hayatta-olup-olmadigi-bilinmeyen-bir-kisinin-esi-baskasiyla-evlenebilir-mi-?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2_xtNuyter_Rk%3d (02.06.2022)

üzerindeki hakları kaldığı yerden devam eder. Mefkûdun hayatta olma ihtimaline rağmen hâkim tarafından öldüğüne hükmedilmesi halinde ise velâyet hakkı sona erer.²¹⁴

2.3.1.2. Kölelik

Veli olabilmenin bir şartı da özgür olmaktır. Köle için özgürlükten bahsedebilmek mümkün değildir. Çünkü köleler efendilerinin velâyetinde bulunan kimselerdir. Yani onlar velâyete ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla köleler herhangi bir çocuğa velî olamazlar. Her ne kadar kölelik günümüzde uygulanmıyor olsa da mahkûm olma, esir olma ya da askerlik yükümlülüğü altına alınma gibi özgürlüğün kısıtlandığı durumlar da vardır. Kölelikten farklı olarak hapis cezası alan mahkûm, velayet hakkını kaybetmez. Ancak hapis cezası alan veliye çocuğun velayeti hususunda danışılma imkânı bulunmadığında velayet hakkı o velîden düşüp asabeden olan diğer velilere intikal eder. Mahkûm olan veliye çok rahat ulaşılabilir ise, bir hususta kendisine kolayca danışılma imkânı varsa velâyeti devam eder, düşmez. Ancak hapis ya da esir olan kişiye bir konu danışılmak istendiğinde kendisine kolayca ulaşamıyorsa, aile efradı ile ilgili olarak fikir alınamıyorsa o zaman bu kişinin velayeti düşer. Velâyet aile ve çocuklarla ilgili olarak daha rahat ulaşılabilir ve karar verebilecek sonraki veliye geçer. Özgürlüğüne kavuşan köleler, mahkûmlar ya da esirlerin velayet hak ve yetkileri kaldıkları yerden devam eder.²¹⁵

Hidâne hakkına sahip olan anne ya da başka bir hadînenin de hapse düşmesiyle hidane hakkı sona erer. Zira bu durumda kadın çocuğun bakım ve terbiyesiyle yeterince ilgilemeyeceği için çocuğun mağduriyetini önlemek maksadıyla hidâne görevi başka bir hadîneye verilmesi gerekmektedir. Hidâne hakkının kullanılmasına engel olan sebep ortadan kalktığında hadîne bu hakkı tekrar elde edebilmektedir.²¹⁶

2.3.1.3. Cünûn

Velâyet için akıllı olmak şarttır. Akıl hastalığı demek olan cünûn, velî olmaya engel bir durumdur. Çocuğa velî olamayan akıl hastalarının yerine velâyet tertibine göre onlardan sonra gelen akrabaları velî olurlar. Akıl hastalığı sürekli ya da geçici

²¹⁴ Serahsî, 2008, C. V, s. 66; Kâsânî, 2004, C. II, s. 250-251; Zuhaylî, 1994, C. II, s. 217-219; Ebû Zehrâ, 2005, s. 116.

²¹⁵ Mevsilî, (t.y.), C. III, s. 120; M. Zeki Uyanık, “İslâm Hukukunda Mahkûmun Hakları Ve Mahkûma Yapılacak Muamele”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2016, S. 27, s. 356-357.

²¹⁶ Hilal Hanay, “İslâm İnfaz Hukukunda Mahkûmun Hakları”, *Adalet Dergisi*, 2019, S. 62-63, s. 286.

olabilmektedir. Bir yıl içerisinde en az bir ay boyunca bu hastalığın devam etmesi halinde “*cünûn-ı mütbık*” yani sürekli akıl hastalığı, daha az süreli olana ise “*cünûn-ı gayr-i mütbık*” yani geçici akıl hastalığı denilmektedir. Sürekli akıl hastalığında velâyet hakkı bir sonraki akrabaya geçer, geçici akıl hastalığında ise velinin iyileşmesi beklenir.²¹⁷

2.3.1.4. Sefeh

Çocuğun hem şahsî hem de mâlî velâyetini elinde bulunduracak kimselerin sefih olmaması gerekir. Sefihler mallarını ölçsüzce harcıyıp, israf ve savurganlık yapan kimselerdir. Sefihler hem kendi mallarını korumak hem de velâyeti altında bulunanların mallarını korumak maksadıyla hâkim tarafından hacr altına alınırlar. Hacr altında bulunan kimselerin bu durumu ortadan kalkana kadar velâyet hakları yoktur. Ancak durumlarının düzelmesi halinde velâyet hak ve yetkileri kendilerine iade edilir.²¹⁸

2.3.1.5. Ateh (Bunama)

Ateh, anlayış ve kavrayış eksikliğinden dolayı söz ve davranışların tutarsız olma halidir. Bu durum yaşlılık sebebiyle olabildiği gibi zekânın gelişmemesinden dolayı da olabilmektedir. Yaşlılık sebebiyle olana bunama denilmektedir. Ateh temyiz kudretini tamamen ortadan kaldırdığında kişi mecnûn hükmünde değerlendirilir. Temyiz kudretini tamamen ortadan kaldırmayıp normal akıl seviyesinin altına düşürdüğünde ise mümeyyiz küçük hükmünde değerlendirilir. Velâyetin şartlarından biri olan akıl, matuhta olmadığından dolayı çocuğun velâyet hakkı velâyet tertibindeki bir sonraki akrabaya intikal eder. Temyiz kudreti bakımında mecnûn ya da mümeyyiz çocuk hükmünde olması arasında bir fark bulunmamaktadır.²¹⁹

2.3.1.6. Siğâr (Küçüklük)

Velî olabilmenin şartlarından biri de bâliğ olmaktır. Çocuklar ise bulûğa kadar hem şahsî hem de mâlî yönden bir başkasının velâyeti altındadır. Bu durum velî

²¹⁷ Mecelle, md. 979, 980; İbn Âbidîn, 1983, C. III, s. 77; Bedri Aslan, “İslam Hukukunda Evlilikte Velâyetin Ortadan Kalkmasıyla Velinin Velâyetinin Kime Gececeği Konusunun Değerlendirilmesi”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/1, C. IV, S. VII, s. 37.

²¹⁸ Mecelle, md. 958; İbn Âbidîn, 1983, C. VI, s. 143.

²¹⁹ Mecelle, md. 978; İbn Âbidîn, 1983, C. II, s. 258; İbn Manzûr, 2008, C. I, s. 301; Erdoğan, “Ateh”, 2016, s. 36

olabilmelerine engeldir. Ancak çocukluk hali tabii olarak geçicidir. Bu halin ortadan kalkmasıyla kişi velî olabilme hakkına sahiptir.²²⁰

2.3.1.7. Din Farklılığı

Kişinin bir çocuğa velî olabilmesi için çocukla aynı dine mensup olması gerekmektedir. Müslümanlar Müslüman olmayanlara veli olamadığı gibi Müslüman olmayanlar da Müslümanlara veli olamamaktadırlar. Çocuğun velisinin öldüğü ya da hacir altına alındığı durumlarda velâyet asabeden olan bir sonraki uzak akrabaya geçer. Velâyet hakkını elde eden uzak velî çocukla aynı dine mensup olmayabilir. Bu durumda çocuğun velâyeti Müslüman olan sonraki uzak akrabalara geçer. Müslüman akrabaların bulunmaması durumunda ise velâyet hâkime intikal eder. Ancak yakın akrabanın İslâm'a girmesi halinde velâyet hakkı bulunmaktadır.²²¹

2.3.2. Velî Açısından Velâyeti Sonlandıran Durumlar

Öyle durumlar vardır ki velinin velâyet hak ve yetkisi sona erer. Ölüm, irtidât, azledilmek, velâyetten çekilmek, velinin ehliyetini kaybetmesi, velinin velâyetten kaçınması gibi durumlar velâyet hak ve yetkisini kaybetme sebeplerindendir. Durum ne olursa olsun çocuklar hiçbir surette velisiz kalmazlar. Çocuğun velisi velâyet tertibine göre bir sonraki akrabası olur. Malî konularda ise bir sonraki vasî çocuğun vesâyetini üstlenir.

2.3.2.1. Ölüm

Ölüm, dünya hayatının sonu olduğu gibi velâyetin de sonudur. Nitekim velinin ölümüyle beraber hem şahsî hem de mâlî velâyet hak ve yetkisi tamamen son bulur.²²²

2.3.2.2. İrtidât

Bir kimsenin kâsır birine velî olabilmesi için aynı din üzere olma şartı aranmaktadır. Gayr-i müslim birinin Müslüman bir çocuk üzerinde velâyet hakkı

²²⁰ Ebû Zehra, 2005, s. 126.

²²¹ Serahsî, 2008, C. IV, 223.

²²² Ebû Zehra, 2005, S. 100-102.

bulunmamaktadır. Nitekim mürted de artık Müslüman olmadığına göre çocuk üzerindeki velâyeti düşmektedir.²²³

2.3.2.3. Azl (Yetkinin Alınması)

Velâyet müessesesinde asıl olan çocuğun maddi ya da manevî olarak en iyi şekilde himaye edilmesi ve topluma kazandırılmasıdır. Bu esas çerçevesinde velâyet görevini hakkıyla yerine getiremeyen veliyi hâkim bu görevden azledebilir. Velînin temyiz gücünü kaybedip çocuğun bakım ve gözetim görevini yürütemeyecek duruma gelmesi halinde, çocuk açısından güvenilir bir şahsiyet olması gereken velinin güvenilirliğini kaybetmesi halinde, çocuğun tâlim ve terbiyesi hususunda görevini ihmal etmesi halinde velâyet yetkisini elinde bulunduran velî hâkim tarafından azledilir. Hâkim bu görevi daha güvenilir başka bir şahsa verir.²²⁴

2.3.2.4. Adl (Velâyetten Çekilme)

Velâyet hakkını elinde bulunduran velî ya da vasî bu görevden kendi isteğiyle çekilebilir. Velâyet yetkisini elinde bulunduran hâkim de bu görevden kendi isteğiyle el çekebilmektedir. Bu durumda velâyet hakları sona ermektedir.²²⁵

2.3.2.5. Ehliyetin Kaybedilmesi

Velî olan bir kimse ehliyetini kaybetmesi durumunda velâyet hakkını da kaybeder. Ehliyetin kaybedilmesinin sebebi ise semâvî ya da müktesep arızalardır. Semâvî arızalar çocukluk, delilik, bunama, bayılma, unutma, ölüm hastalığı, ölüm, kölelik gibi insanın elinde olmadan ortaya çıkan hallerdir. Müktesep arızalar ise insanın kendisinin sebep olduğu cehl (bilmemek), hezl (şaka), ikrah (zorlama), sekr (sarhoşluk), hata ve sefer gibi durumlardır. Bu arızaların bazıları vücûb ehliyetini bazıları da edâ ehliyetini ortadan kaldırır. Eksik bir ehliyete sahip olan kimseler bir başkasına velî olamazlar.²²⁶

²²³ İbn Rüşd, 1991, C. II, 372; Apaydın, “Velâyet”, 2013, XLIII, s. 19.

²²⁴ Ebû Zehra, 2005, s. 461-462.

²²⁵ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 702.

²²⁶ Şa'bân, 2012, s. 355; Karaman, 2016, C. I, s. 188; Mustafa Uzunpostalıcı, “İslâm Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2007, S. 9, s. 69, 83; Muhsin Koçak, “Ehliyete Tesiri Açısından Sarhoşluk”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, S. 5, s. 92-98; İsmail Bilgili, “Ehliyet Arızalarından İkraḥ Şartları ve Kısımları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, S. 1, s. 242; M. Zeki Uyanık,

2.3.2.6. Velînin Velâyetten Kaçınması

Velî velâyet yetkisini kullanmak istemeyebilir. Çocuğun malî velâyetini elinde bulunduran vasî bu görevi bir başkasına devredebilir. Ancak çocuğun şahsî velâyet yetkisi kendisinde bulunan velî bu yetkiyi hiçbir surette başkasına devredemez. Velî, mazereti olmadan velâyetten kaçınması halinde çocuğun menfaati düşünülerek velâyet hakkı kendisinden alınır. Bu durumda çocuğun velâyet görevi hâkime geçer.²²⁷

2.4. Velâyetin Velîye Yükllediği Hak ve Sorumluluklar

İslam hukuku hem velinin hem de çocuğun menfaatini göz önüne alarak veliye çeşitli hak ve sorumluluklar yüklemiştir. Velâyet hakkını elinde bulunduran velî çocuğun bakım ihtiyacını karşılamalı, beden ve ruh sağlığını korumalı, ahlâkî olarak güzel bir şekilde yetiştirip topluma kazandırılması için gereken her türlü tedbiri almalıdır. Bu sebeple veliye çocuğun hem şahsî hem de malıyla ilgili çeşitli yetkiler verilmiştir. Velinin tasarruf ve temsil hakları çocuk reşit olarak bulûğa erene kadar ya da kendisi velâyet hakkını kaybedene kadar geçerliliğini korumaktadır.²²⁸

2.4.1. Çocuğun Bakımı (Hidânesi)

Çocuğun bakımı, gözetimi ve eğitimi olan hidâne şefkat, merhamet ve sevgi gerektiren bir meseledir. Çocukların bakım ve terbiye görevi olan hidâne, şefkatli olmaları yanında onlara karşı yumuşak davranmaları ve eve daha bağımlı olmaları nedeniyle annelere verilmiştir. Annelerin çocuğa karşı da şefkatli, merhametli olduğu, güçlüklerle katlandığı ve fedakârca davrandığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle çocuğun hidâne hakkının anneye verilmesinde bir beis görülmemiştir. Ebeveynler evli kaldıkları sürece çocuğun bakımında herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ebeveynlerin boşanması ya da babanın ölümü durumunda çocuğun bakım hakkının kimin olacağı meselesi ortaya çıkmaktadır.²²⁹

“İslam Hukukunda Bir Ehliyet Arızası Olarak Cehl”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2019, S. 34, s. 121.

²²⁷ Ebû Zehra, 2005, s. 141-142; Kelebek, 2015, s. 100-101.

²²⁸ Ebû Zehra, 2005, s. 29; Erbay, 1995, s. 171; Kelebek, 2015, s. 104.

²²⁹ Serahsî, 2008, C. V, s. 207; Kâsânî, 2004, C. IV, s. 134; Bardakoğlu, “Hidâne”, C. XVII, s. 467; Özlem Yanık, “Çocuğun Yüksek Yararını Kuşatan Bir Müessese: Hidâne”, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2020, S. 15, s. 378.

Hidâne hakkının anneye verilmesinin delili olarak bir kadının Peygamber Efendimizle (s.a.v.) olan diyalogu gösterilmektedir. Şöyle ki: Bir kadın Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) çocuğunu göstererek: *"Bu benim çocuğumdur. Karnım onun kabı, kucağım barınağı ve sığınağı, göğsüm pınarıydı. Şimdi bu adam benden almak istiyor."* dedi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kadına: *"Başka bir kocayla evlenmediğin sürece çocukta senin hakkın önde gelir."*²³⁰ buyurdu. Böylelikle çocuğun hidâne hakkında annenin babaya göre öncelik hakkı bulunmaktadır. Anneden sonra hidâne hak ve sorumluluğu konusunda Hanefî ve Şafîîler hidânenin anneanneye geçeceğini belirtmiştir. Sonrasında sırasıyla babanın annesi, dedenin annesi, öz kız kardeş, anne bir kız kardeş, baba bir kız kardeş, kız kardeş kızları, teyzeler ve en son halalara intikal eder.²³¹

Hidâne süresi, çocuğun bakım ihtiyacı kalmadığında sona erer. Bu durum erkek ve kız çocukları arasında farklılık göstermektedir. Erkek çocuklarda en erken yedi yaş, kız çocuklarında ise bulûğ hidâne süresinin sona erdiğini gösterir. Hadîne açısından ise bu sürenin sonu hadînenin evlenmesi, çocuğun bakımını engelleyecek bir hastalığa yakalanması ya da çocuğu bakmaktan aciz duruma düşmesi hidâne hakkının sona ermesine sebep olur ve hidâne hakkı bir diğer hadîneye geçer.²³²

Hidâne masrafları, çocuğun yeterli malı bulunması halinde çocuğun mallarından, çocuğun malı yoksa velî (baba) bu masrafları kendi malından karşılar. Bu durumda çocuğun eğitimi, terbiyesi, yemesi-içmesi, giyimi, tedavisi ve diğer tüm masrafları veliye aittir.²³³ Çocuğun hidâne hakkını elinde bulunduran kişiler çocuğun doğumuna hazırlık yapılması, tahnik yapılması, emzirilmesi, kulağına ezan ve kâmet okunması, adının koyulması, akîkası, sünnet edilmesi (hıtân), nafakasının temin edilmesi, eğitilmesi gibi konularda sorumluluk sahibidirler.

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, II/182; Ebû Davûd, "Talak", 34.

²³¹ Serahsî, 2008, C. II, s. 241, Karaman, 1985, C. II, s. 164; Bilmen, 1985, C. II, s. 444; Saliha Okur Gümrukçüoğlu, "Osmanlı Hukuk Uygulamasında Kadının Çocuğu Üzerindeki Velayet ve Vesayet Hakkı", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022, C. XII, S. I, s. 117-118.

²³² Kâsânî, 2004, C. V, s. 477; Bilmen, 1985, C. II, s. 436; Canan Tatar, "İslâm Hukukundaki Hidâne Müessesesinin Günümüz Uygulaması ile Mukayesesi", *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, C. IV, S. 1; s. 82-23.

²³³ Serahsî, 2008, C. II, s. 241, Karaman, 1985, C. II, s. 164; Bilmen, 1985, C. II, s. 444; Erdoğan, "Nafaka", 2016, s. 443; Celal Erbay, "Nafaka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, C. XXXII, s. 283. Celal Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Göytürk Yayınları, Bakü, 1995, s. 97.

2.4.1.1. Çocuğa Güzel Bir İsmi Verilmesi

Çocuğa güzel bir isim vermek babanın görevlerinden biridir. Baba ölmüş ya da bu haktan men edilmişse çocuğun ismini anne verir. Nitekim doğumundan önce babasını kaybeden Hz. Peygamber'in adı annesi tarafından Muhammed olarak seçilmiş ve bu ad dedesi tarafından konulmuştur. Hz. Peygamberimiz (s.a.v.) *"Siz kıyamet günü kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleri ile çağrılacaksınız. Öyle ise çocuklarınıza güzel isimler koyunuz."*²³⁴ buyurarak çocuklara güzel isimler vermenin önemini belirtmiştir.²³⁵

Çocuklara çirkin isimler vermek yasaklanmıştır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Hz. Âişe'nin (r.a.) rivayet ettiğine göre güzel olmayan çirkin isimleri değiştirmiştir.²³⁶ Ayrıca Allah'a (c.c.) mahsus olan "el-Melik", "el-Âhad" gibi isimlerin de çocuğa verilmesi yasaklanmıştır. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *"Allah katında en kötü isim Melikü'l-Emlâk ismini alan kişinin ismidir. Allah'tan (c.c.) başka Mâlik yoktur."*²³⁷ buyurmuştur.²³⁸

Çocuğa ismin ne zaman koyulacağı hususunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) oğlu İbrahim dünyaya geldiğinde; *"Bu gece bir oğlum doğdu. Ona dedem İbrâhim'in (a.s.) adını verdim."*²³⁹ buyurmuştur. Buradan da anlaşılmaktadır ki oğluna ismini doğduğu gün vermiştir. Başka bir hadiste ise Peygamber Efendimiz (s.a.v.); *"Yeni doğan her çocuk, akıkası karşılığında rehindir. Akıkası doğumunun yedinci gününde kesilir, o günde ona isim verilir ve başı traş edilir."*²⁴⁰ buyurmuştur. Buradan da çocuğa ismin doğumunun yedinci gününde verilebileceği anlaşılmaktadır. Ancak ilk rivayet diğer rivayetlere göre daha sahih kabul edilmiştir.²⁴¹

²³⁴ Ebû Dâvûd, Edeb, 61; Ahmed b. Hanbel, V/194.

²³⁵ Özgü Aras, "Ad Koyma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, C. I, s. 333.

²³⁶ Tirmizî, Edeb, 66.

²³⁷ Buhârî, Edeb, 114; Müslim, Edeb, 20; Ebû Dâvûd, Edeb, 70; Tirmizî, Edeb, 65.

²³⁸ Eşvak Said Radinî, "Doğumunun İlk Haftasında Bebek ile Hükümler", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, çev. Abdülkadir Şanalımış, 2020, S. XXXV, s. 684; Ahmet Nair, "Kur'an ve Sünnete Göre İsimlendirme", *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2019, S. 3, s. 80.

²³⁹ Buhârî, Edeb, 109; Müslim, Fedâil, 62.

²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, V, 1228; Nesâî, Akika, 4.

²⁴¹ Aras, "Ad Koyma", 1988, C. I, s. 333; Nair, 2019, s. 76.

2.4.1.2. Çocuğun Emzirilmesi (Radâ')

Anne ve babanın üzerine düşen bir diğer önemli vazife ise çocuğun emzirilmesidir. Çocuğun süt emme hakkı elinden alınamaz. Çünkü anne sütü çocuk için hayati bir öneme sahiptir. Anne sütünün çocuğu biyolojik hastalıklara karşı koruyucu ve çocuğa psikolojik olarak olumlu etkisinin olduğu müspet ilimler aracılığıyla ortaya çıkarılmıştır.²⁴²

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah (c.c.) “... analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler...”²⁴³, başka bir ayette ise “...Karnında taşıması ve süttten kesmesi otuz aydır...”²⁴⁴ buyurmuştur. Bu ayetlerden hareketle emme süresinin iki yıl olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğun biyolojik annesi emzirme hakkına sahip olacak ilk kişidir. Anne çocuğu emzirmek istemediğinde veya annenin hastalığı, çocuğun memeyi almaması gibi durumlarda çocuğun emzirilmesi yani nafaka sorumluluğu yalnız babaya aittir, bundan dolayı baba çocuğunu emzirecek bir sütanne bulmak durumundadır. Baba çocuğunu emzirecek bir sütanne bulabiliyorsa anne bebeği emzirmeye zorlanamaz. Süt

Anne evlilik devam ettiği sürece babadan emzirme ücreti talep edemez. Aynı şekilde talak sonrası iddet beklerken de anne herhangi bir emzirme ücreti talep edemez. Çünkü bu durumlarda annenin nafakası baba tarafından karşılanmaktadır. Kadının iddeti bittikten sonra ise babadan emzirme ücretini talep edebilir. Nitekim âyet-i kerimede “...Sizin hesabınıza (çocuğunuzu) emzirirlerse onlara karşılığını ödeyin ...”²⁴⁵ buyrulmaktadır. Çocuğun emzirme masrafları ve süttten kesildikten sonra nafakası babaya aittir. Anne, çocuğu emzirmese bile hidâne hakkı devam eder. Eğer baba ücretle bir sütanne tutmuşsa sütanne çocuğu emzirmek için annesinin yanına gelir, çünkü çocuğun hidâne hakkı anneye aittir baba çocuğu anneden alma hakkına sahip değildir.²⁴⁶

²⁴² Osman Kaşıkçı, “Radâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, C. XXXIV, s. 384; Canan Türkyılmaz, “Anne Sütünün Bebeğe ve Anneye Faydaları Nelerdir?”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 2017, C. II, S. 2, s. 156-157; Orhan Çeker, “İslam Hukukunda Süt Akrabalığı”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2019, S. 34, s. 344;

²⁴³ el-Bakara, 2/233.

²⁴⁴ el-Ahkâf, 46/15.

²⁴⁵ et-Talâk, 65/6.

²⁴⁶ Serahsî, 2008, C. XV, s. 168-C. V, s. 329-330; Ebû Zehra, 1973, s. 429; Zuhaylî, 1994, C. X, s. 32.

2.4.1.3. Çocuğun Nafakası

Çocuğun nafakası, yaşamın devam edebilmesi için gerekli olan barınma, beslenme, giyinme ve tedavi gibi zarûrî ihtiyaçların karşılanmasını kapsamaktadır.²⁴⁷ Çocuğun nafakası malı varsa kendi malından karşılanır, eğer nafakasını temin edecek malı yoksa çocuğun nafakasından babası sorumludur. Babanın yokluğunda ya da çocuğun nafakasını temin için yeterli maddi gücünün olmaması durumunda çocuğun nafakası devlet tarafından karşılanır. Nafaka giderleri zamanın ihtiyaçlarına ve nafaka sorumlusunun ekonomik durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Allah (c.c) "*Varlıklı olan varlığından harcasın, rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından harcasın. Allah kimseyi kendi verdiğinden fazlasıyla yükümlü tutmaz...*"²⁴⁸ buyurarak kişinin maddi gücü ölçüsünde çocuğun nafakasını temin etmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Yine aynı âyet-i kerimenin devamında "*...Allah bir güçlüğü ardından bir kolaylık sağlayacaktır.*" buyrulmuş ve nafakanın kişinin maddi imkânları doğrultusunda artırılabilceği anlaşılmaktadır.²⁴⁹

2.4.2. Çocuğun Eğitimi ve Terbiyesi

Toplumların ihyası için eğitimli nesillerin yetiştirilmesi gerekmektedir. İslâm hukuku çocukların aklî, ruhî, bedenî ve ahlâkî olarak her açıdan eğitilmesi ve yetiştirilmesi görevini veliye vermiştir. Nitekim çocuk, öğrenmeye anne ve babasını taklit ederek onlardan gördüğünü yaparak başlar. Velî, çocuğu eğitirken iyi örnekler teşkil ederek onu iyi ve güzele yönlendirmesi gerekmektedir. Çünkü insanların eğitimlerinde birilerini örnek almaları fitratlarında vardır. Kurân-ı Kerîm'de Allah (c.c.) insanlara en güzel örnek (üsve-i hasene) olarak Hz. Muhammed'i (s.a.v.) gönderdiğini bildirmiştir.²⁵⁰

Kişinin kendisi için istediği şeyi başkası için de istemesi gerektiği, küçüklere merhamet etmek ve büyüklere de saygı göstermek gibi hasletler Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından sosyal bir kural olarak belirtilmiştir. İslâm'ın sosyal hayat için öngördüğü bu vb. kuralları velinin çocuğa toplumun bir ferdi olduğu şuuruna varacak

²⁴⁷ Serahsî, 2008, C. V, s. 581; Zuhaylî, 1994, C. X, s. 78; Karaman, 2016, C. I, s. 451.

²⁴⁸ et-Talâk, 65/7

²⁴⁹ Serahsî, 2008, C. V, s. 358; İbn Âbidin, 1983, C. III, s. 561-562; Ebû Zehra, 1973, s. 386; Zuhaylî, 1994, C. X, s. 316; Karaman, 2016, C. I, s. 352; Mustafa Harun Kıyık, Aile içi Eğitim Açısından İslâm Hukuku'nda "Hidâne", *Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı*, Iğdır, 2016, s. 162-164.

²⁵⁰ el-Ahzâb 33/21; Ebû Zehra, 2005, s. 21; Erbay, 1995, s. 171.

şekilde iyice öğretmesi gerekmektedir.²⁵¹ Eğitim ve terbiye neticesinde kendisine ve topluma karşı sorumluluk sahibi bir birey olması hedeflenen çocuğun masrafları velî tarafından karşılanır. Eğer velinin gücü buna yetmezse devletin kaynakları devreye sokulur ve çocuğun eğitim masrafları devlet hazinesinden karşılanır.²⁵² Çocuğun eğitim ve terbiyesi ahlaki, dinî ya da meslekî olsun her açıdan veli sorumluluğundadır.

2.4.2.1. Çocuğun Te'dîbi

Çocuğun dürüst, güzel ahlaklı, erdemli, terbiyeli ve namuslu bir şekilde yetiştirilmesi için veliye te'dîb hakkı verilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de *"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış..."*²⁵³ buyrulmuştur. Te'dîb hakkı sayesinde velî çocuğa nasihat edebilir, ikaz edebilir ve takdir edebilir. Te'dîbdeki amaç aşırı derecede terbiye sınırlarını aşan, eğitimi ihmal eden, başkalarına zarar veren çocuğun terbiye sınırlarına girmesini, eğitimi gerektiği gibi almasını ve başkalarına zarar verecek davranışlardan uzaklaşmasını sağlamaktır.²⁵⁴

Bu gayenin dışında velinin başkalarına olan hırsını çocuktan çıkarması, kendi otoritesini ispatlama amacı gütmesi gibi durumlar te'dîb hakkı çerçevesinde değildir ve bu davranışları sergilemesi yasaktır. Te'dîb hakkı çocuğun olumsuz halinin iyileşmesi ile sınırlandırılmış, sıkıntı çekmesine ve zarara uğramasına mahal vermemektedir. Aksi bir durumun yaşanması halinde velî için hukukî sorumluluk söz konusudur.²⁵⁵

2.4.2.2. Çocuğun Dinî Eğitimi

Velinin çocuğuna dinî eğitim vermesi ilahî bir emirdir. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah (c.c.) ilahî mesajların duyurulması hususunda Müslümanlara önemli sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluk gereği Müslümanlar çocuklarını dinin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerine göre yetiştirmesi gerekmektedir.²⁵⁶ Âyet-i kerime Allah (c.c.) *"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun..."*²⁵⁷ buyurarak aile reisine dini eğitim hususunda büyük bir sorumluluk yüklemiştir. Başka

²⁵¹ Buhârî, İmân, 7; Müslim, İmân, 71, Tirmizî, Kıyâmet, 59. Tirmizî, Birr, 15; Ebû Dâvûd, Edeb, 58; Ahmed b. Hanbel, I, 257; Ebû Zehra, 2005, s. 29.

²⁵² Kâsânî, 2004, C. IV, s. 411.

²⁵³ en-Nahl, 16/125.

²⁵⁴ Ebû Davûd, Salât, 26; Tirmizî, Salât, 299; Ebû Zehra, 2005, s. 24.

²⁵⁵ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 477; Üsrûşenî, 1984, s. 366-367; Ebû Zehra, 2005, s. 24; Erbay, 1985, s. 175.

²⁵⁶ bkz. el-Âl-i İmrân, 3/104; el-Âl-i İmrân, 3/110; el-Beled, 90/17-18; el-Asr, 103/1-3.

²⁵⁷ et-Tahrîm, 66/6.

bir âyet-i kerimede ise “*Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol. Senden rızık istemiyoruz; asıl biz seni rızıklandırıyoruz. Mutlu gelecek, günahlardan sakınanların olacaktır.*”²⁵⁸ buyurmuştur. Aile fertleri arasında çocukların da bulunması ve velinin namaz kılmalarını istemesi namaza onların da alışması açısından önemlidir.²⁵⁹ Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Lokman’ın (a.s.) oğluna öğütlerinden,²⁶⁰ Hz. Yâkûb’un (a.s.) çocuklarına vasiyetinden²⁶¹ bahsedilmektedir. Bu ayetler ile birlikte velinin çocuklarına İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlaki bilgilerini öğretmesi gerektiği anlaşılmaktadır.²⁶²

Müslümanlık doğuştan gelen yani fitrî bir olgudur. Âyet-i Kerîme’de “*O halde sen hanîf olarak bütün varlığıyla dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah’ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur insanların çoğu bilmezler.*” buyrulmaktadır. Çocuğun fitratı gereği İslâm bilinciyle doğduğunu fakat sonrasında bunun değiştiğini Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “*Doğan her çocuk İslâm fitratı üzerine doğar. Sonra anne-babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî yapar.*”²⁶³ şeklinde açıklamıştır. Allah’ın (c.c.) fitrat üzere yarattığı her çocuğun ilerleyen yaşlarda fitratından uzaklaşmaması için velinin çocuklarını dini olarak eğitmesi gerekmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Tahrim Sûresi’nin 6. âyet-i kerimesinde de olduğu gibi velî çocuğunu eğitme konusunda sorumluluk sahibidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda “*Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz...*” buyurarak velinin sorumluluğuna işaret etmiştir. Çocuğa temyiz gücü göz önünde bulundurularak, sevgi ve merhamet göstererek dini bilgilerin öğretilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra Peygamber Efendimiz’i (s.a.v.) rol model olarak tanıtmak ve ayrıca çocuk yedi yaşına girdikten sonra bu öğrendiği bilgileri uygulamasını sağlamak gerekmektedir.²⁶⁴

²⁵⁸ et-Tâhâ, 20/132.

²⁵⁹ Selma Eşkan, İslam Aile Hukukunda Çocuğun Bakım ve Eğitimi, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Erzurum, 1999, s. 39.

²⁶⁰ el-Lokmân, 31/13,16,17,18,19.

²⁶¹ el-Bakara, 2/131-132.

²⁶² Şemsettin Ulusal, Din Eğitiminde Ebeveyn ve Çocuğun Hak ve Özgürlüğü: Hukukî Bir Tahlil, *Diyanet İlmi Dergisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012, C, XLVIII, S. 1, s. 70-71.

²⁶³ Buharî, “Cenâiz”, 92; Müslim, “Kader”, 22; Ebû Dâvûd, “Sünne”, 17; Tirmizî, “Kader”, 5.

²⁶⁴ Kadri Önemli, “Allah’ın Bize Emaneti Olan Çocuklarımıza İslâm Akidesinin Öğretilmesi”, *XIV. Uluslararası Mevlîd-i Nebî Sempozyumu “İslâm ve Çocuk”*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, 14-15 Aralık 2020, s. 288.

2.4.2.3. Çocuğun Meslekî Eğitimi

Velî, çocuğun eğitimi sonrasında bir meslek sahibi olmasını, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek kabiliyete sahip bir birey olmasını sağlaması gerekmektedir. Çocuğun meslekî bir terbiyeden geçmesi hem çocuğun şahsî menfaati hem de kamunun menfaati için önemlidir. Nitekim meslekî bilgi edinmek farz-ı ayn olarak belirtilmiştir. Velî tarafından bütün eğitim kademelerinde çocuğun ilgi, yetenek ve istekleri de göz önünde bulundurularak eğitiminin sağlanması gerekmektedir. Velî bu noktada çocuğunu çağın ihtiyaçlarına göre eğitme ve yönlendirme hakkına sahiptir. Veli çocuğunu bir başkasının yanına meslek öğrenmesi için gönderilebilir. Buradaki amaç ise çocuk eliyle para kazanmak değil, işin inceliklerini öğrenmesini sağlamak ve onu hayata hazırlanmaktır.²⁶⁵

2.4.3. Çocuğun Temsili

Çocuk velisi olmadan kendi başına hukuki muamelelere taraf olamaz. Çocuğu hukuki muamelelerde veli temsil eder. Çocuğun menfaatini korumak için velî tarafından temsil edilmesi, “...iyilik ve takvâ hususunda yardımlaşın...”²⁶⁶ emrinin gereği olarak bir yardımlaşma makamı olarak görülebilmektedir. Çocuğun temsili muhtaç olduğu ve yapmaya ehliyetinin olmadığı her konu ve muamelede geçerlidir. Bu temsil velâyet ile olduğu gibi vesâyet ve vekâlet ile de olabilmektedir. Çünkü çocuğun haklarının müdafaası için temsil edilmesi hukukî bir zorunluluktur.²⁶⁷ Vekâlet, kişinin kendi iradesiyle bir başkasını temsil görevi için kendi yerine koymasıdır. Veli, velâyetindeki çocuğun hukukî işlerini yapması için kendi yerine bir vekil tayin edebilmektedir. Vekil, hukukun kendisine tanıdığı haklar çerçevesinde temsil yetkisini kullanmaktadır.²⁶⁸

2.4.3.1. Çocuğun Hukukî Temsili (Velâyet)

Çocuğun hukukî olarak temsil edilmesi gerektiğine nasslar tarafından işaret edilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de hukukî olarak velâyetin temsil makamı olduğu “...Eğer

²⁶⁵ Serahsî, 2008, C. IV, s. 213; İbn Âbidîn, 1983, C. I, s. 41; Ebû Zehra, 2005, s. 22; Üsrûşenî, 1984, s. 226; Erbay, 1995, s. 172; Saffet Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması ve İstismarını Önleyici Tedbirler” *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, İstanbul, 2010, s. 131-138.

²⁶⁶ el-Mâide, 5/2.

²⁶⁷ Kâsânî, 1982, C. V, s. 152; Döndüren, 2016a, 145; Erbay, 1995, s. 176; Hadi Sağlam, “İslam Hukuku ve Modern Hukuk Mukayesesi Gayesi Hukukî Temsil Olan Akitlerin Değerlendirilmesi (Vekâlet Örneği)”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erzincan, 2014, C. V, s. I, s. 4.

²⁶⁸ İbn Manzûr, 2008, C. XV, s. 464; Komisyon, *el-Fetavâ-i Hindiyye (el-Fetevâ-i Alemgiriyye)*, Çev. Mustafa Efe, Akçağ Yayınları, Ankara, (t.y.), C. VII, s. 157.

*borçlu akılca zayıf veya eksik yahut kendisi yazdıramaz durumda olursa velisi adaletle yazdırsın...*²⁶⁹ âyet-i kerimesiyle ifade edilmiştir. Yine aynı şekilde Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “*Velîsi olmayanın velisi sultandır.*”²⁷⁰ buyurarak velâyetin hukukî bir gereklilik olduğuna işaret etmiştir. Veli, çocuğun menfaatlerini korumakla yükümlü olduğu gibi zarara karşı da savunmasını yapmakla yükümlüdür. Çocuk tek başına herhangi bir davaya taraf olamaz. Veli, çocuğun zararı söz konusu olduğunda dava açmak ya da davalara taraf olmak gibi çocuğun menfaatlerini korumak amacıyla her türlü hukuki tedbiri alabilmektedir.²⁷¹

2.4.3.2. Çocuğun Kazâî Temsîli (Vesâyet)

Baba, çocuğun mallarının idaresini, muhafazasını ve nemalanmasını sağlamak amacıyla vasî tayin edebilmektedir. Velînin tayin ettiği vasiye “vasiyy-i muhtâr”, hâkimin tayin ettiği vasiye ise “vasiyy-i kâdî” ya da “vasiyy-i mansûb” denir.²⁷² Vasî, çocuğun lehine ticari faaliyet ve hîbeyi kabul gibi çocuğun menfaatine olan bütün malî işlemleri yapmaya yetkilidir. Çocuğun mallarıyla yaptığı işlemler sırasındaki masrafları çocuğun kendi malından karşılar. Ayrıca vasî çocuğu hibede ve bağışta bulunmak gibi zarara uğratacak herhangi bir tasarrufta bulunamaz. Eğer vasî çocuğun zararına bir tasarrufta bulunmuşsa bu zararın tazmini bizzat vasînin kendi malından karşılanır.²⁷³

2.4.4. Çocuğun Evlendirilmesi

Evlendirme velâyeti, nikâh akdinin çocuğun rızasına bağlı olması ya da çocuğun rızasını almadan evlendirebilme hakkına sahip olmayı ifade eder. Velinin çocuğu evlendirebilme yetkisine göre velâyet ikiye ayrılmaktadır. Ehliyeti bulunmayan çocukları rızası alınmaksızın evlendirebilmek “velâyet-i icbâr”, buluğa ermiş kızları onların rızası alınarak evlendirebilmek ise “velâyet-i nedb” ya da “velâyet-i istihbâb” olarak adlandırılmaktadır.²⁷⁴

²⁶⁹ el-Bakara, 2/287.

²⁷⁰ Buhârî, “Nikâh”, 40; İbn Mâce, “Nikâh”, 15; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 19; Tirmizî, “Nikâh”, 14.

²⁷¹ Ebû Zehra, 2005, s. 28; Aydın Kudat, “İslâm Hukukunda Temsil ve Amacı”, *Adam Akademik*, 2015, C. V, S. 1, s. 40.

²⁷² Kâsânî, 2004, C. VI, s. 589; Komisyon, (t.y.), C. XIII, s. 170; Zerkâ, 1993, C. I, s. 40; Erdoğan, “Vasiyy-i Muhtâr”, “Vasiyy-i Mansûb”, 2016, s. 599.

²⁷³ Üsrûşenî, 1984, s. 68, 104 vd., 398 vd., 403 vd.; Serahsî, 2008 C. XII, s. 73.

²⁷⁴ Serahsî, 2008, C. IV, s. 212; Kâsânî, 2004, C. II, s. 233-241; Apaydın, “Velâyet”, 2003, C. XLIII, s. 17-18; Erdoğan, “Velâyet-i İcbâr”, “Velâyet-i Nedb”, 2016, s. 603; Halit Ünal, *İbn Rüşd’e Göre Aile*

İslâm hukukçularının birçoğu küçük bakire kızın babası tarafından dengi birisiyle evlendirebileceğini savunmuşlar ve şu delilleri getirmişler.²⁷⁵ “Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlar ile âdet görmeyenler hakkında tereddüt ederseniz onların bekleme süresi üç aydır...”²⁷⁶ âyet-i kerimesindeki “âdet görmeyenler”²⁷⁷ den kastedilenlerin evlenip boşanan küçük çocuklar olduğunu ifade etmişlerdir.²⁷⁸ “İçinizden evli olmayanları, köle ve câriyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin...”²⁷⁹ âyet-i kerimesinde ise “evli olmayanlar” ifadesiyle küçük-büyük herkesin kastedildiği ifade edildiğini, dolayısıyla küçük kızların velileri tarafından evlendirilebileceğini belirtmişlerdir.²⁸⁰ Hz. Aişe’nin (r.anha) Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile olan evliliği de küçük kızların evlendirilebileceği hususunda delil olarak gösterilmiştir.²⁸¹ Küçük kızların babaları tarafından evlendirilmelerinde büyük yarar olduğu, her zaman uygun bir eş adayının bulunamayacağı, dolayısıyla da küçük kızın bulûğa erişmesini beklemeden evlendirilebileceği aklî bir delil olarak belirtilmiştir.²⁸²

Küçük çocukların evlenmesini ya da evlendirilmesini muteber bulmayan İbn Şübrûme (ö.144/760), Osman el-Bettî (ö.143/760) ve Ebû Bekr el-Âsam (200/816) gibi âlimler ise; “Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin...”²⁸³ âyet-i kerimesinde çocukluğun sınırı evlilik çağına ulaşmak olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla çocukların evlendirilebilmeleri uygun olsaydı böyle bir sınırlandırmanın olmayacağını belirtmişlerdir.²⁸⁴ Çocukların evlendirilebileceği görüşünü benimseyenlerin delil olarak gösterdiği Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) Hz. Aişe (r.anha) ile olan evliliğini, Peygamber Efendimiz’e (s.a.v.) özgü bir istisna olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca evliliğin gayesi aile hayatı kurmak ve neslin devamı için çoğalmak olduğunu fakat

Hukukunda Velâyet, İbn Rüşt Kongresi Tebliğleri, Erciyes Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayın No. 17, Kayseri, 1993, s. 140.

²⁷⁵ Serahsî, 2008, C. IV, s. 212; Kâsânî, 2004, C. II, s. 240.

²⁷⁶ et-Talâk, 65/4.

²⁷⁷ Serahsî, 2008, C. IV, s. 212;

²⁷⁸ en-Nûr, 24/32.

²⁷⁹ Kâsânî, 2004, C. II, s. 240; Ayrıca bkz. Fatih Orum, “Kur’ân Işığında Küçüklerin Evlendiril(eme)me Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, S. 19, s. 142.

²⁸⁰ Buhârî, “Nikâh”, 39, 40, 60; Müslim, “Nikâh”, 10; İbn Mâce, “Nikâh”, 13.

²⁸¹ Kâsânî, 2004, C. II, s. 240; Ebû Zehra, s. 109-110; ayrıca bkz. H. İbrahim Acar, “İslam Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Mayıs-Ağustos 2003, C. VI, S. 16, s. 132.

²⁸² en-Nisâ, 4/6.

²⁸³ Serahsî, 2008, C. IV, s. 210; Kâsânî, 2004, C. II, s. 240; Ebû Zehra, 1973, s. 109.

çocukların evlendirilmesinde bunların sağlanamayacağını da ifade etmişlerdir.²⁸⁴ Hukuk-ı Aile Kararnamesi²⁸⁵ de çocuğun evlendirilmesi hususunda “12 yaşını itmâm etmemiş olan sağır ile 9 yaşını itmâm etmemiş olan sağire hiçbir kimse tarafından tezvîc edilemez.”²⁸⁶ şeklindeki ifadesiyle küçük çocukların evlendirilemeyeceğini kanunlaştırmıştır.²⁸⁷

Bulûğa eren erkekler nikâh akdine kendi iradeleriyle taraf olabilmektedirler. Dolayısıyla velileri bulûğa eren erkekleri zorla evlendiremezler. Küçüklük ve bekâret hali icbârî velâyetin sebepleridir ve bu sebepler çocuğun bulûğa ermesiyle ortadan kalkar. Bulûğa eren kızların evlendirilmesi ile ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefî âlimlere göre bulûğa eren kızlar kendi nikâhlarında taraf olabilmekteyken velileri tarafından izinleri ve rızaları olmadan istemedikleri biriyle evlendirilemezler. Fakat kızlar emsallerinden az bir mehir ile dengi olmayan biriyle evlenmişse velinin bu nikâh akdini hâkim aracılığıyla feshetme hakkı vardır.²⁸⁸

2.4.5. Velînin Çocuk İçin Diğer Sorumlulukları

Çocuğun doğumu sonrasında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından bizzat yapılmış bazı uygulamalar vardır. Bu uygulamalara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

2.4.5.1. Çocuğun Kulağına Ezan ve Kâmet Okumak

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) çocuk doğduğunda sağ kulağına ezan sol kulağına da kâmet okumayı tavsiye etmiştir.²⁸⁹ Nitekim Hz. Fâtımâ’dan (r.anha) olan torunu Hz.

²⁸⁴ Serahsî, 2008, C. IV, s. 212; Kâsânî, 2004, C. II, s. 240; Karaman, C. I, s. 243; Ayrıca bkz. Saffet Köse, “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, S. 2, s. 103-104.

²⁸⁵ Hukûk-ı Âile Kararnâmesi: 8 Muharrem 1336/25 Ekim 1927 tarihinde Osmanlı Devleti’nin aile hukuku alanında yaptığı kararnâmedir.

²⁸⁶ H.A.K., md. 7.

²⁸⁷ Merve Mutlu, “Hanefî Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti Ve Çocukların Evlendirilmesi Meselesi (Modern Hukuk Mukayeseli)”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Konya, 2019, s. 64.

²⁸⁸ Serahsî, 2008, C. V, s. 10-12; Kâsânî, 2004, C. III, s. 390; İbn Âbidîn, 1983, C. IV, s. 157-160, C. II, s. 296.; Ebû Zehra, 1973, s. 147-149; İbn Rüşd, 191, C. II, s. 4-6; Bilmen, (t.y.), C. II, s. 52; Şener, 1985, s. 219; Ayrıca bkz. Muhammet Ali Danışman, “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet Ve Kapsamı”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2006, S. 8, s. 258 vd.; Suat Erdoğan, “İslam Hukukunda Evlenme Ehliyetine Haiz Olmayanların Evlendirilmesi: Nikâhta Velayet”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Haziran 2017, C.X, S. 50, s. 938.

²⁸⁹ İbn Âbidîn, 1983, C. I, s. 385; Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/764/cocugu-dunyaya-gelen-bir-kimse-ne-yapmalı-ve-nasil-dua-etmelidir?enc=QisAbR4bAkZg1HIImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d> (13.03.2022)

Hasan doğduğunda bizzat kendisi sağ kulağına ezan, sol kulağına kâmet okumuştur.²⁹⁰ Çocuğun kulağına ezan okunmasıyla birlikte dünya hayatında duyacağı ilk şeylerin Allah'ın (c.c.) azametini içeren tevhîd kelimeleri olacaktır.²⁹¹ Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ezanın ve kâmetin okunmasıyla şeytanın uzaklaşacağını belirtmiştir.²⁹² Böylece savunmasız çocukların şeytandan korunması ve Allah'a (c.c.) yaklaşması amaçlanmıştır.²⁹³

2.4.5.2. Çocuğa Tahnîk Yapmak

Yeni doğan ve henüz süt emmeye başlamamış çocuğun damağına hurmayı ağızda çiğneyip sürmek olan tahnîk, İslamiyet öncesi Arap adetlerinden olduğu belirtilmiştir. Fakat Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından onaylanıp uygulandığı için müstehap olduğu kabul edilmiştir.²⁹⁴ Tahnîk ile birlikte çocuk dilini hareket ettirerek çenesini güçlendirip annesini daha kuvvetlice emmeye hazır olur. Bu işlemi faziletli ve erdemli kişilerin yapmasının daha uygun olacağı ve onların hayır dualarını almanın daha uygun olduğu belirtilmiştir.²⁹⁵

2.4.5.3. Akîka Kurbanı Kesmek

Dünyaya yeni gelen çocuk için maddî durumu yerinde olan kişilerin Allah'a şükür maksadıyla²⁹⁶ kestiği kurbanı akîka kurbanı denir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin doğduklarında onlar için akîka kurbanı kesmiştir. Bir hadîs-i şerifinde *“Yeni doğan her çocuk, akîkası karşılığında rehindir. Akîkası doğumunun yedinci gününde kesilir, o günde kendisinden ezâ giderilir başı tıraş edilir ve kendisine isim verilir.”*²⁹⁷ buyurmuştur.²⁹⁸ Akîka kurbanı çocuğun

²⁹⁰ Ebû Dâvûd, “Edâhî”, 21; Tirmizî, “Edâhî”, 17.

²⁹¹ Muhammet Latif Altun, “Fıkîhî Açından Teyâmûn”, *Van İlahiyat Dergisi*, Aralık 2019, C. VII, S. 11, s.184.

²⁹² Buhârî, “Ezan”, 4; Müslim, “Salât”, 15.

²⁹³ Zuhaylî, 1994, C. IV, s. 429; Gülsüm Ortaç, “İslam Hukukunda Anne-Baba Hakları ve Sorumlulukları”, *(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 19.

²⁹⁴ İbn Manzûr, 2008, C. X, s. 416; Zekerîya Güler, “Tahnîk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, C. XXXIX, s. 416.

²⁹⁵ Nejla Hacıoğlu, Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Çocuklarla İlgili Bir Uygulaması: Tahnîk, XIV. Uluslararası Mevlid-i Nebî Sempozyumu “İslâm ve Çocuk”, Şanlıurfa, 14-15 Aralık 2020, s. 91; Radîî, 2020, s. 682.

²⁹⁶ bkz. “Göklerin ve yerin egemenliği Allah'a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her şeyi bilir, her şeye gücü yeter.” eş-Şûrâ, 42/49-50.

²⁹⁷ Buhârî, “Akîka”, 2; Nesâî, “Akîka”, 1.

doğumundan itibaren bulûğuna kadar kesilebilse de doğumunun yedinci gününde kesmenin daha faziletli olacağı da rivayet edilmiştir.²⁹⁹ Çocuğun başının tıraş edilmesi ve saçlarının ağırlığınca sadaka verilmesinin müstehap olduğu belirtilmiştir.³⁰⁰ Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) torunu Hz. Hasan için akîka kurbanı kestikten sonra kızı Hz. Fâtımâ'ya (r.anha) “*Fâtımâ, onun başını tıraş et ve saçının ağırlığı kadar gümüş sadaka ver.*”³⁰¹ buyurmuştur.

2.4.5.4. Çocuğu Sünnet Ettirmek (Hitân)

Dilimizde “sünnet” olarak kullanılan hitân, cinsel organın ucundan bir kısmın kesilmesini ifade etmektedir.³⁰² Sünnetle ilgili olarak Peygamber Efendimiz (s.a.v.), fitrat gereği yapılan bir iş olduğunu belirtmiştir. Sünnet olmanın İslâm'ın şîârından olduğu belirtilmiş ve topluca terkedilmesi yasaklanmıştır. Sünnetin geçerli bir mazeret olmadan terk edilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.³⁰³

Çocuğun sünnet ettirilmesi görevi babaya aittir. Çocuğu sünnet ettirme masrafları çocuğun malı varsa çocuğun malından, eğer yoksa babası tarafından karşılanır. Çocuğun ne zaman sünnet ettirileceği hususunda net bir görüş yoksa da yedi yaşına varınca ya da daha önce sünnet ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁰⁴

²⁹⁸ İbn Manzûr, 2008, C. I, s. 320.

²⁹⁹ Kâsânî, 2004, C. V, s. 69; İbn Rüşd, 1991, C. I, 463-464.

³⁰⁰ Fahrettin Atar, “Akîka”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, C. II, s. 263; Ayrıca bkz. Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/679/akika-nedir-ve-ne-zaman-yerine-getirilir-?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d> (14.03.2022)

³⁰¹ Tirmizî, “Edâhî”, 19; İbn Hanbel, VI/392.

³⁰² İbn Manzûr, 2008, C. XIII, s. 137-138; Erdoğan, “Hitân”, 2016, s. 194; Ayrıca bkz. Salime Leyla Gürkan, “Sünnet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, C. XXXVIII, s. 155; Necmi Sarı, “Rivâyetlere Göre Sünnetin (Hitânın) Tarihi ve Ahkâmı”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, S. 8, s. 260.

³⁰³ Buharî, “Libas”, 63,64; “İstizân, 51; Müslim, “Tahâret”, 49,50; İbn Hanbel, II/178; Serahsî, 2008, C. X, s. 156; İbn Âbidîn, 1983, C. X, s. 481;

³⁰⁴ İbn Âbidîn, 1983, C. X, s. 481; Zuhaylî, 1994, C. I, s. 310, C. VIII, s. 143; Üsrûşenî, 1984, s. 240; Ayrıca bkz. Ahmet Yaşar, “Kaynaklara Göre Sünnet Olmak”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1987, S. 4, s. 424-425; Ayrıca bkz. Nebi Bozkurt, “Sünnet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, C. XXXVIII, s. 159; Hakan Hadi Kadioğlu, İbrahim Hakkı Aydın, Eyüp Bekiryazıcı, “Dinî ve Tıbbî Açından Sünnet”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum, 2006, S. 25, s. 8.

2.5. Çocuğun Velâyetinin Üstlenilmesi

İslam hukuku velâyet ihtiyacı olan hiçbir kimseyi velisiz bırakmamıştır. Kişinin doğduğu ilk andan itibaren ihtiyaç duyduğu her zaman velisi bulunmaktadır. Ailelerin boşanması, ebeveynlerin ölümü ya da herhangi başka bir sebeple çocuk velisiz bırakılmamıştır. Nitekim sokak çocukları ve evlilik dışı doğan tüm çocukların menfaatlerine uygun bir velisi bulunmaktadır.

2.5.1. Boşanmadan Sonra Çocuğun Velâyeti

İslâm'da ailenin önemi neslin devamı ve toplum açısından çok büyüktür. Ancak aile içindeki arzulanan huzur ve mutluluk ortamı kaybolunca ebeveynler boşanma yoluna başvurabilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Allah (c.c.) evlilik içinde yaşanan sorunların çözülemeyeceği noktada belli usullere göre evliliğin sonlandırılabilceği bildirilmiştir.³⁰⁵ Eşlerin boşanmasından sonra çocukların velâyetinin annede mi yoksa babada mı kalacağı konusu önemli bir husus olmuştur. Hidâne döneminde çocuğun bakımı hususunda öncelik annenin hakkıdır. Bunun yanında çocuğun hem şahsî hem malî velâyeti babaya aittir.³⁰⁶ Çocuğun bakımının ve velâyetinin birbirinden ayrılmasının sebebi çocuğun menfaatinin düşünülmesidir. Çocuğun bakıma ihtiyaç duyduğu dönemde en güzel şekilde bakacak olan kişi anne ve kadın akrabalarıdır. Yine çocuğun hayata hazırlanma ve dış dünyayla tanışma ihtiyacı duyduğu dönemde ona en iyi şekilde yardım edecek kişi baba ve erkek akrabalarıdır.

Çocuğun velâyet hakkı öncelikli olarak babaya ait olsa da ebeveynlerin boşanmalarından sonra bulûğa erişince çocukların seçme haklarının olduğu belirtilmiştir. Ancak çocukların bulûğdan önce kız ya da erkek olsun seçme hakkı yoktur. Tercih hakkının bulûğa erdikten sonra olduğu belirtilmiştir. Hatta kız çocukların evleninceye kadar babanın velâyeti altında olması gerektiği ve seçme hakkının olmadığı da belirtilmiştir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) anne babası boşanmış bir erkek çocuğu annesiyle mi yoksa babasıyla mı kalacağı hususunda serbest bırakmıştır.³⁰⁷

³⁰⁵ bkz. el-Bakara, 2/227, 232, 236, 237, 241; el-Ahzâb, 33/49; et-Talâk, 65/1-7.

³⁰⁶ Kâsânî, 2004, C. IV; Komisyon, C. III, s. 382; s. 205; Erbay, 1985, s. 163; Sultan Aksakal, Boşanmadan Sonra Çocuğun Velâyeti, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, S. I, s. 169-170.

³⁰⁷ Ebû Dâvûd, "Talâk", 35; Tirmizî, "Ahkâm", 21; Nesâî, "Talâk", 52; Serahsî, 2008, C. V, s. 212; Kâsânî, 2004, C. IV, s. 430; Ayrıca bkz. Canan Tatar, "İslam'da Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Hukukî Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans*

2.5.2. Yetim Çocuğun Velâyeti

Yetim, henüz bulûğa ermemiş babası ölmüş ya da gâib olan küçük çocuktur. Yetimliğin sona ermesi için yetimin bulûğa ermesi ve de reşit olması gerekmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de *“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin...”*³⁰⁸ buyurularak evlilik çağı ile bulûğa erişmek kastedilmektedir. Bir başka âyet-i kerimede ise *“Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına, onun iyiliğine olmadıkça el sürmeyin...”*³⁰⁹ buyrularak rüşdün yetimlik vasfını sonlandırdığı anlaşılmaktadır. Peygamber Efendimiz de (s.a.v.) bulûğdan sonra yetimliğin kalmayacağını bildirmiştir. Ayrıca yetimin vefâtı, gâib (kayıp) babanın çıkıp gelmesi ya da bulunması yetimliği sonlandırır.³¹⁰

Yetimi şahsî, malî ve sosyal olarak korumak amacıyla hem Kur'ân-ı Kerîm'de³¹¹ hem de Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) hadislerinde³¹² çok önemli hükümler ortaya koyulmuştur. Bu sebeple yetimlere kucak açıp şefkat ve merhametle muamele etmek, sıkıntılı zamanlarında ilgilenmek, dünya hayatı ve ahiret için yol gösterici olmak veli ya da vasîlerin görevlerindendir.³¹³

Yetim çocuklar kendi menfaatlerini koruyamadıkları için bir veli ya da vasîye ihtiyaç duyarlar. Anne babadan biri ya da her ikisinin ölümü durumunda çocuğun hayatında oluşan boşluğu doldurmak adına onu topluma kazandırmak amacıyla gereken hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başında çocuğa bir veli ya da vasî tayini gelmektedir. Velîler, yetimleri güçlü bir karaktere sahip olması, çevreye ve topluma karşı faydalı bir birey olabilmesi için aile ortamında şefkatle, merhametle yetiştirmesi ve hayata hazırlaması gerekmektedir. Bu sebepten dolayı çocuğa velâyet edecek kişilerin çocuğun yakın akrabalarından olması gerekmektedir. Yetimin yakın bir

Tezi), İstanbul, 2016, s. 54-61; Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/883/bosanmadan-sonra-cocuklarin-velayeti-kime-verilir-> (Erişim Tarihi: 23.03.2022)

³⁰⁸ en-Nisâ, 4/6.

³⁰⁹ el-En'âm, 6/152.

³¹⁰ Ebû Dâvûd, “Vesâyâ”, 9; Serahsî, 2008, C. XXV, s. 35; İbn Manzûr, 2008, C. XII, s. 645; er-Râzî, 2002, C. VII, s. 354; Mehmet Naim Boz, “İslâm Hukukunda Yetim Hakları ve Yetime Karşı Sorumluluklar”, *Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Bursa, 2020, s. 40.

³¹¹ bkz. el-Bakara, 2/177, 215, 220; en-Nisâ, 4/2-6, 8-10, 36, 127; el-En'âm, 6/152; el-İsrâ, 17/34; el-Fecr, 89/17; ed-Duhâ, 93/9.

³¹² bkz. Ebû Dâvûd, “Vesâyâ”, 9; Müslim, “Zühd”, 42; Tirmizî, “Birr”, 14; İbn Hanbel, 5/250.

³¹³ Ali Can, “Kur'ân'a Göre Yetimlerin Himayesi”, *Diyanet İlmi Dergi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2016, C. LII, S. 3, s. 160.

akrabası yoksa ihtiyaçlarının eksiksiz ve kesintisiz olarak karşılanması için yetimin velâyetini devlet üstlenecektir.³¹⁴

Yetimin bakımı için gerekli masraflar eğer varsa yetimin kendi malından yoksa akrabaları tarafından karşılanır. Akrabaların da gereken masrafları karşılayacak maddi durumu yoksa devlet tarafından ya da vakıflar aracılığıyla karşılanır. Kur'ân-ı Kerîm yetimin malının muhafaza edilmesi ve ona haksız yere el sürülmemesi gerektiğini belirterek yetimin mallarını koruma altına almıştır. *“Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş dolduruyorlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.”*³¹⁵ âyet-i kerimesiyle yetimin mallarına karşı haksız tasarruflarda bulunanlar sert bir şekilde uyarılmıştır.³¹⁶

Yetimin malından fakir olan velilere hayatlarını devam ettirebileceği miktarda yeme hakkı verilmiştir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) bu konuda şöyle dediği rivayet edilmektedir: *“Bir adam Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.); “Benim malım yok ama bir yetime bakıyorum, onun malından yiyebilir miyim?” diye sordu. Peygamber Eefendimiz (s.a.v.) şöyle cevap verdi: “Yetimin malından israf etmeden, aceleyle tüketeyim demeden, kökünden bitirmeksizin ve malını malıyla karıştırmaksızın yiyebilirsiniz.”*³¹⁷ Bunun yanı sıra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *“Allah'ım! Ben şu iki zayıfın hakkının çiğnenmesinden ümmetimi sakındırırım: Yetim ve Kadın”*³¹⁸ buyurarak yetimin hakkını çiğnememe noktasında dikkatleri çekmiştir.

Ebeveynin vefatından sonra çocuğun mallarının tasarrufu için veli ya da vasînin tayini baba, dede (babanın babası) ve bunların ikisinin tayin ettiği bir vasî yoksa hâkim tarafından yapılmaktadır. Tayin edilenlerin üzerine düşen görev yetimin mallarını muhafaza etmek ve menfaatine olacak şekilde kullanmak ayrıca zamanı geldiğinde eksiksiz şekilde şahitler huzurunda³¹⁹ teslim etmektir. Yetimleri korumak, onları

³¹⁴ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 19; Tirmizî, “Nikâh”, 14; Cemal Ağırman, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2007, C. VII, S. 2, s. 10; Halil Altuntaş, “Kur'ân ve Sünnet Perspektifiyle Yetimler ve Öksüzler”, *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri, Diyanet İşleri Başkanlığı*, Ankara, 12-16 Ekim 2009, s. 108; Hüseyin Ertunç, “İslam Hukukunda Yetimlerin Hukuki Statüsü”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2009, S. 31, s. 138.

³¹⁵ en-Nisâ, 4/10.

³¹⁶ er-Râzî, 2002, C. IX, s. 506; Abdüsselam Arı, “Yetim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, C. XLIII, s. 502.

³¹⁷ Ebû Dâvûd, “Vesaya”, 8; Nesaî, “Vesaya”, 11; İbn Mâce, “Vesaya”, 9.

³¹⁸ İbn Mâce, “Edeb”, 6.

³¹⁹ bkz. en-Nisâ, 4/6.

yetiştirmek ve topluma iyi bireyler olarak kazandırmak toplumun varlığını sürdürebilmesi için de gerekmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yetimlere bakmanın önemini “*Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içinde yetim olan ve yetime en iyi davranılan evdir.*”³²⁰ buyurarak belirtmiştir.³²¹

2.5.3. Lakît (Buluntu) Çocuğun Velâyeti

Lakît, ailesi tarafından fakirlik sebebiyle ya da zinâ suçlaması altında kalmaktan korkarak terk edilmiş cami avlusu, yol kenarı, sokak gibi yerlere canlı olarak bırakılan ne babası, ne de annesi bilinmeyen çocuktur.³²² Bu halde bulunan çocuğu koruyup güvence altında bulundurmak hem insanlık görevi hem de dînî bir sorumluluktur. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de Allah (c.c.) “...*Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur...*”³²³ buyurmuştur. Aynı şekilde Peygamber Efendimiz de (s.a.v.) “*İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.*”³²⁴ Buyurmuştur. Naslardan da açık şekilde anlaşılacağı gibi bulunan çocuğu şefkat ve merhametle himaye etmek teşvik edilmiştir.³²⁵

Lakîti bulan kişinin yani mültakitin himayede önceliğinin olabilmesi için akıllı, yetişkin, yeterli güç ve imkânın olması gerekmektedir. Mültakitın bu vasfı taşımadığı durumlarda ise hâkim lakîti himaye hakkını bu vasfı taşıyan başkalarına verebilir.

Mültakitın bulduğu çocuğun nesebini kendi başına üzerine geçirmesi ya da onu evlat edinmesi uygun görülmemiştir. Nitekim velisi olmayanın velisinin sultan olduğunu belirten hadîs-i şerîfe³²⁶ göre lakîtin velisi sultandır. Mültakitın ne şahsî ne de malî açıdan velâyet yetkisi yoktur. Ancak hâkim mültakitın veli olması yönünde bir karar

³²⁰ İbn Mâce, “Edeb”, 6.

³²¹ Mine Kartal, Durmuş Volkan Karaboğa, “Osmanlı Devleti’nde Korunmaya Muhtaç Çocukların Karşılaştıkları Problemlerin Osmanlı Hukuku Bağlamında Analizi (XVIII. Yüzyıl Ayıntab Örneği)”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2021, C. XIII, S. 6, s. 1865; Can, 2016, s. 147-148; Altuntaş, 2009, s. 113.

³²² Serahsî, 2008, C. X, s. 369; Kâsânî, 2004, C. VI, s. 197; İbn Âbidîn, 1983, C. IX, s. 109; İbn Manzûr, 2008, C. VII, s. 393; Zuhaylî, 1994, C. VII, s. 245; Ebû Zehra, s. 401; Üsrüşenî, 1984, s. 162.

³²³ el-Mâide, 5/32.

³²⁴ Buhârî, “Tevhid”, 2; Müslim, “Fedâil”, 66; Tirmizî, “Birr”, 16.

³²⁵ Serahsi, 2008, C. X, s. 211; Kâsânî, 2004, C. VI, s.198; İbn Âbidîn, 1983, C. IV, s. 271; Saffet Köse, “Lâkit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, C. XXIII, s. 68.

³²⁶ Tirmizî, “Nikâh”, 15; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 19; İbn Mâce, “Nikâh”, 15.

vermesi halinde mültakit velâyeti üstlenebilir.³²⁷ Bulunan çocuğun velisi yani devlet başkanı ya da onun atadığı temsilcisi çocuğun hem şahsî hem de malî velâyetine sahiptir. Çocuğun korunması, eğitimi, malında tasarrufta bulunma, evlendirme gibi bütün işlerinde yetkilidir. Lakîtin velisinin devlet başkanı olmasından dolayı öldüğünde mirasçısı ve lehine gerçekleşen tazminat davalarında devlet hazinesi hak sahibi olduğu gibi aleyhine olan tazminat davalarında da devlet hazinesi sorumludur.³²⁸

Lakîtin yeme-içme, giyinme, barınma gibi giderleri yani nafakası öncelikli olarak varsa şahsî malından ve kendisine hibe edilen mallardan karşılanır. Eğer böyle bir imkân yoksa bu gibi durumlar için ayrılmış vakıflardan, o da yoksa devlet hazinesinden karşılanır. Çocuğu bulanın kız ya da erkek olsun bulduğu çocuğu evlendirme yetkisi yoktur. Çünkü bulunan çocuk üzerindeki hakları sadece çocuğun yararına olan himaye etmek ve yetiştirmektir.³²⁹

2.5.4. Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti

Evlilik dışı doğan çocuk yani veled-i zinâ aralarında sahih bir nikah bulunmayan kadın ve erkeğin cinsî münasebetleri sonucu doğan çocuktur. Evli kadının evlilik birliği içinde hamileliğin en kısa süresi olan altı aydan önce doğurduğu çocuk, kocanın ölümünden sonra ve boşandıktan sonra hamileliğin en uzun süresinden sonra dünyaya getirdiği çocuk da veled-i zinâ sayılır.³³⁰ Evlilik birliği içinde dünyaya gelen çocuğun veled-i zinâ sayılabilmesi liân³³¹ yoluyla mümkündür. Kadın çocuğu gayr-i meşru olarak dünyaya getirdiğini itiraf ettiğinde ise çocuğun nesebi babasına bağlanır.³³²

Babası olmadığından dolayı asabesi olmayan evlilik dışı doğan çocuğun asabesi annesinin asabesidir. Çocuğun hem şahsî hem de malî velâyetinin öncelikli unsuru

³²⁷ Kâsânî, 2004, C. VI, s. 200; İbn Âbidîn, 1983, C. IX, s. 117; Zuhaylî, 1994, C. VII, s. 246; Köse, “Lakit”, 2003, C. XXVII, s. 68; Mehmet Nuri Güler, “Bulunmuş Çocuğun İslam Hukuku’nda Haneî Doktrini’ne Göre Hakları”, *Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu (30 Eylül- 2 Ekim 2005, İlahiyat Fakültesi, Rize)*, Ensar Neşriyat, 1. Baskı, İstanbul, 2010, s. 274.

³²⁸ Serahsî, 2008, V. X, s. 370; İbn Âbidîn, 1983, C. VI, s. 326-327; Üsrûşenî, 1984, s. 165-166; Zuhaylî, 1994, C. VII, s. 246-247; Zeydân, 1979, s. 365-366; Erich Pritsch, Otto Spies, “İslam Hukukunda Kâsânî’ye Göre Bulunmuş Çocuk”, çev. Sabri Şakir Ansay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1955, C. IV, S. I-II, s. 14.

³²⁹ Serahsî, 2008, C. X, s. 370-371; Kâsânî, 2004, C. VI, s. 199; İbn Âbidîn, 1983, C. IX, s. 109; Ebû Zehra, 1973, s. 401.

³³⁰ Serahsî, 2008, C. XVII, s. 156; İbn Rüşd, 1991, C. III, s. 1144; Zuhayli, 1994, C. VII, s. 248.

³³¹ Liân: “Kocanın, eşinin zinâ ettiği ya da doğan çocuğun gayr-i meşru cinsel ilişki sonucu olduğu iddiasında bulunması ve bunu yeminle teyit etmesine karşılık kadının da iddiaya konu olan suçlama açısından masum olduğunu ifade ederek yemin etmesidir”. bkz. Kâsânî, C. VIII, s. 467.

³³² Serahsî, 2008, C. XVII, s. 155; Kâsânî, 2004, C. VIII, s. 466-467.

neseptir. Çocuğun hukukî temsili babası ve baba tarafından erkek akrabaları olmadığından dolayı mirastaki sıralama esas alınarak anneye ve annenin erkek akrabalarına geçer. Evlilik dışı doğan çocuğun malî velâyeti ise hukuken babası ve babası tarafından soy bağı kurabileceği herhangi bir erkek akrabası olmadığı için doğrudan devlet başkanına ve onun tayin edeceği temsilciye geçer.³³³

Zinâ sonrası dünyaya gelen çocuğa ahlaksız ve gayr-i meşru bir fiili onaylamamak için mirastan pay verilmez. Fakat bu tutum suçun şahsiliği ilkesine³³⁴ aykırılık teşkil ettiği gerekçesi ile tartışılmışsa da Mecelle’de kararın gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır; “*Zarar-ı âmmı def için zarar-ı has ihtiyar olunur.*”³³⁵ bu kaideyle birlikte kamu yararı öncelenmiştir.³³⁶

³³³ Serahsî, 2008, C. XXIX, s. 198, C. IV, s. 223; Kâsânî, 2004, C. VI, 589; ayrıca bkz. Ünal Yerlikaya, “İslam Hukukunda Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti/Hukukî Temsili”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2008, S. 11, s. 110.

³³⁴ bkz. el-En’âm, 6/164; el-Fâtır, 18/35; en-Necm, 53/39-39; Ebû Dâvud, “Diyât”, 2; İbn Mâce, “Diyât”, 26.

³³⁵ Mecelle, md. 26.

³³⁶ Adnan Koşum, “İslam Hukukunda Evlilik Dışı İlişki Sonucu Dünyaya Gelen Çocukların Babalarına Mirasçılığı Sorunu”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ocak-Nisan 2007, C. IX, S. 27, s. 162; Ahmet Ekşi, “İslam Miras Hukukunun Çocukların Haklarını Korumadaki İşlevi”, *IXV. Uluslararası Mevlid-i Nebî Sempozyumu ‘İslâm ve Çocuk’*, Şanlıurfa, 14-15 Aralık 2020, s. 116.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUĞUN MALÎ VELÂYETİ

İslâm hukukunda çocuk, hem biyolojik açıdan hem de aklî olgunluk açısından ele alınmış ve buna göre hak ve sorumluluklara ehil sayılmıştır. Balıĝ olmasa bile aklî olgunluĝa ulaşmış me’zun çocuĝun ticaret yapmasına izin verilmiştir. Eşya ve borçlar hukukunun bel kemiĝi olan akit teorisini merkeze aldığımızda akitlerin tek taraflı ve çift taraflı akitler olduĝu görülmektedir. Çocuk, irade beyanı gerektirmeyen tek taraflı akitler olan miras, vakıf, vasiyet gibi akitleri tek başına yapabilmektedir. Ancak irade beyanı gerektiren çift taraflı akitleri bizzat kendisinin yapabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla çocuĝun bu akitlerde taraf olabilmesi ancak tam ehliyetli biri vasıtasıyla olur. Bu da çocuĝun mali olarak da velâyete olan ihtiyacını göstermektedir. Çocuk velayet vasıtasıyla taraf olduĝu bu akitler sayesinde elde edilebilecek menfaat ve kazançlardan mahrum kalmamış olur. Nitekim İslam hukuku çocuĝun mali hiçbir haktan mahrum kalmamasını arzulamaktadır. Bu bağlamda “yetimleri deneyin” ayeti İslam’ın çocuĝun malına verdiği önemin bir göstergesi olarak görülebilmektedir.

3.1. Çocuĝun Mal Edinmesinde Velâyet

Veli çocuk lehine yaptığı akitler ile çocuk mal kazanabilmektedir. Bunun yanında cenin döneminden itibaren miras, vasiyet, vakıf gibi icap ve kabul gerektirmeyen tek taraflı akitlerle mal sahibi olabilmektedir. Ayrıca çocuk velisinin iznine ihtiyaç duymadan hibeyi kabul gibi lehine olan akitlerle mal elde edebilmektedir.

3.1.1. Miras

Miras hakkına akrabalık (kan hısımlıĝı), nikâh (evlilik) ve velâ yoluyla sahip olunmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de vârisler ve miras hakları açıkça belirtilmiştir.³³⁷ Bir kimsenin başkasına vâris olabilmesi için murisin vefat etmiş olması, muris vefât ettiğinde vârisin hayatta olması ve vâris için herhangi bir miras engelinin olmaması gerekmektedir. Bu şartları taşıyan çocuk murislerine vâris olabilmektedir.³³⁸

³³⁷ bkz. en-Nisâ, 4/7, 11-14, 19, 33, 176.

³³⁸ Serahsî, 2008, C. XXIX, s. 138; Hamza Aktan, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, C. XXX, s. 144.

Anne karnındaki ceninin de miras hakkı vardır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) çocuğun sağ doğması halinde vâris olacağını bildirmiştir.³³⁹ Muris öldüğünde çocuğun anne karnında olduğu biliniyorsa ya da çocuk muris öldükten sonra hamileliğin en kısa süresi ile en uzun süresi arasında doğmuşsa kendisine mirastan pay ayrılır ve sağ olarak dünyaya geldiğinde mirası kendisine verilir.³⁴⁰ Cenin için mirastan erkek olacağı varsayılarak en fazla pay ayrılır. Nitekim bu hususta Kur’ân-ı Kerîm’de; “*Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe, iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder...*”³⁴¹ denilmektedir.³⁴² Cenin erkek olarak doğarsa kendisi için ayrılan pay, kız olarak doğarsa da kendisine düşen pay hesaplanıp verilir. Kızın payından arta kalan miras ise diğer mirasçılara teslim edilir.³⁴³

3.1.2. Vasiyet

Ehliyet sahibi bir kişinin ölümünden sonrası için malını hiçbir tehdit ve zorlama olmaksızın teberra etmesi olan vasiyet, çocuğun herhangi bir kabul gerektirmeyen mal kazanım yollarından biridir. Çocuk cenin döneminden itibaren gayr-i mümeyyiz ya da mümeyyiz olsun lehine yapılan vasiyete muhatap olabilmektedir. Sağ olarak doğduğunda cenin lehine yapılan vasiyet geçerli olur. Ancak ölü doğması halinde ise yapılan vasiyet geçersiz olur. Birden fazla çocuk doğarsa kız erkek ayrımı yapılmaksızın vasiyet doğan çocuklar arasında eşit olarak bölüştürülür.³⁴⁴ Bir kimse varsa borçlarını ödedikten sonra kalan mal varlığının ancak üçte birini vasiyet edebilir.³⁴⁵ Bu sınırlandırmanın sebebi kişinin varislerini mirasından mahrum etmesini önlemektir. Ayrıca vasiyet edilen şey mütekavvim yani yararlanılması caiz bir mal olmalıdır.³⁴⁶

³³⁹ bkz. İbn Mâce, “Cenâiz”, 26; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 15.

³⁴⁰ Serahsî, 2008, C. XXX, s. 50; İbn Âbidîn, 1983, C. VI, s. 758; Ebû Zehra, 1973, s. 387; Karaman, 2016, C. I, s. 424.

³⁴¹ en-Nisâ, 4/11

³⁴² Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, İstanbul, 1979, Eser Neşriyat, C. II, s. 1302-1304.

³⁴³ İbn Âbidîn, 1983, C. V, s. 510-511.

³⁴⁴ Serahsî, 2008, C. XXVIII, s. 86-87; Kâsânî, 2004, C. VII, s. 86, 337; İbn Âbidîn, 1983, C. X, s. 340-353; Üsrûşenî, s. 386; Bilmen, 2016, C. V, s. 115; Karaman, 2016, C. I, s. 424.

³⁴⁵ Buhârî, “Vesâyâ”, 2; bkz. Serahsî, 2008, C. XXVII, s. 143.

³⁴⁶ Kâsânî, C. VII, s. 354; İbn Âbidîn, 1983, C. X, s. 380; Ayrıca bkz. Abdüsselam Arı, “Vasiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, C. XLII, s. 554; İbrahim Yılmaz, “İslâm Hukukunda Vasiyet Yoluyla Varisleri Mirastan Mahrum Etmeye Yönelik Tasarrufların Sınırlandırılması”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 2017, C. XXI, S. 3. s. 1757.

3.1.3. Vakıf

Çocuk, bir malın sahibi tarafından dinî, içtimaî ya da hayır maksadıyla ayn'ı kendisinde kalmak üzere menfaatini tasadduk etmesi olan vakıf ile de mal sahibi olabilmektedir. Vakfedilen malın mütekavvim yani faydalanılması mubah olması ve aynî bir mal olması gerekmektedir. Çocuk, cenin döneminden itibaren velisinin iznine ihtiyaç duymadan lehine yapılan vakıf ile mal sahibi olabilmektedir. Cenin sağ olarak dünyaya gelmesiyle vakıf geçerlilik kazanır. Cenin dünyaya gelene kadar lehine vakfedilen şeyin gelirleri fakirlere dağıtılır. Sağ olarak dünyaya gelmesiyle vakfın gelirleri kendi şahsına ait olur. Vakfın geliri çocuğun velisine teslim edilir ve çocuk için infak etmekle görevlendirilir. Eğer velileri arasında güvenilir biri yoksa ya da vakfedilen şeyin gelirini muhafaza edebilecekleri bir yer yoksa güvenilir bir kimseye emanet edilir ve çocuğa infak etmesi istenir.³⁴⁷

3.1.4. Hibe

Bir kimsenin hayatta iken karşılık şart koşmaksızın malını başka birine temlik etmesi olan hibe, çocuğun mal kazanma yollarından biridir. Mesela çocuğa verilen hediyeler, harçlıklar hepsi birer hibedir. Hibe karşılıksız olmasıyla satımdan, temlik edilmesiyle âriyet ve karzdan, kişinin hayatta iken gerçekleşmesiyle vasiyetten ayrılır.³⁴⁸ Hibe icap ve kabul gerektiren bir akittir. Dolayısıyla bir başkasına hibede bulunabilmek için tam edâ ehliyetine sahip olmak gerekir. Reşit olmayan çocuğun malından velisi dâhil kimse hibede bulunamaz.³⁴⁹ Hibeyi kabul açısından ise durum farklıdır. Cenine yapılan hibe batıl sayılmıştır. Mümeyyiz çocuğa yapılan hibe tamamıyla çocuğun lehine olduğu için velisinin izni ve icazeti olmadan bizzat kendisi yapılan bu hibeyi kabul edebilir. Gayr-i mümeyyiz çocuğun hibeyi bizzat kabul etmesi geçersizdir. Velileri onlar adına hibeyi kabul eder. Lakît için yapılan hibeyi istihsân gereği lakîte bakan kişi lakît adına kabul edebilir.³⁵⁰ Çocuğa velisi de hibede

³⁴⁷ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 219-220; İbn Âbidîn, 1983, C. IV, s. 342; İbn Manzûr, 2008, C. III, s. 762-763; Erdoğan, “Vakf”, 2016, s. 595; Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, C. XLII, s. 477.

³⁴⁸ Mecelle, md. 833; Kâsânî, 2004, C. VI, s. 115; İbn Âbidîn, 1983, C. IV, s. 530; Erdoğan, “Hibe”, 2016, s. 196; Ali Bardakoğlu, “Hibe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, C. XVII, s. 422.

³⁴⁹ Mecelle, md. 859; Kâsânî, 2004, C. VI, s. 118-120; Ali Akpınar, “Hediyenin Dinî Temelleri”, *Gaziantep İslam Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2020, S. 1, S. 4-6.

³⁵⁰ Serahsî, 2008, C. XII, s. 49-52; Üsrûşenî, 1984, s. 193; Bardakoğlu, “Hibe”, 1998, C. XVII, s. 422.

bulunabilir. Fakat velînin diğer çocukları arasında meşru bir sebebi yoksa ayırım yapmaması gerekir.³⁵¹

3.1.5. Şüf'a (Ön alım)

Satılan bir malı satın alan kişiye kaç mal olduysa o bedel üzerinden satın almak olan şüf'a ile de çocuk mal sahibi olabilmektedir. Şüf'a hakkı sadece taşınmazlar için söz konusudur. Taşınır mallarda şüf'a hakkı söz konusu değildir.³⁵² Mecelle'de ifade edildiği üzere şüf'a hakkını doğuran sebepler üç tanedir: Satım akdine konu olan malın kendisinde ortaklık, irtifak muhtevalı bir hakkında ortaklık ve ona bitişik komşu olma. Bunlar, yazıldığı sıraya göre bir öncelik hakkı doğurur ve hakkın kullanımı, bir sonraki gruba geçmesini engeller. Üst grupta yer alanlar şüf'a hakkını kullanmazlarsa bu hak, bir sonraki grup için söz konusu olur.³⁵³ Şüf'a çocuk ile de gerçekleştirilebildiğinden dolayı çocuğun şüf'a hakkı yetişkinlerde olduğu gibidir. Çocuğun şüf'a hakkını vasisi onun adına alabilmektedir. Eğer çocuğun vasisi yoksa mümeyyiz olana kadar şüf'a hakkı saklı tutulur.³⁵⁴

3.1.6. İkrar

Kişinin kendisiyle ilgili başkasına ait hakkı haber vermesi olan ikrar, çocuğun lehine yapıldığında çocuk için mal kazanma yollarından biridir. Anne karnındaki cenin lehine yapılan ikrar geçerlidir. Ancak çocuğun lehine olsa bile uygun olmayan bir sebeple yapılan ikrar geçerli olmaz. Mesela ikrarda bulunan kişi “*Annesinin karnında bulunan cenine satın aldığım mal sebebiyle şu kadar borcum var*” dese bu ikrar geçersiz sayılır. Çünkü ceninin alışverişi taraf olması mümkün değildir.³⁵⁵ Ticaret yapmasına velisi tarafından izin verilen mümeyyiz çocuğun ticaretle ilgili her türlü

³⁵¹ Saffet Köse, Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayrımcılık, *Mehir Dergisi*, 1994, s. 19-20; Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/889/insanin-hayatta-iken--cocuklari-arasinda-ayrim-yaparak-birine-veya-bazilarina-mal-varliginin-tamamini-veya-bir-kismini-bagislamasi-caiz-midir-?enc=QisAbR4bAkZg1HIImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d> Erişim Tarihi: (18.04.2022)

³⁵² Mecelle, md. 1017.

³⁵³ Mecelle, md. 1008-1010.

³⁵⁴ Mecelle, md. 950; Serahsî, 2008, C. XIV, s. 99; İbn Âbidîn, 1983, C. V, s. 152; Üsrüşenî, 1984, s. 254; Zuhaylî, 1994, C. VII, s. 269; İbrahim Kâfi Dönmez, “Şüf'a”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, C. XXXIX, s. 248; İlyas Yıldırım, “Şüf'a-Önalım Hakkı: Mecelle Ve Türk Medeni Kanunu Merkezli Bir Mukayese”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2018, S. 31, s. 321.

³⁵⁵ Serahsî, 2008, C. XVII, s. 196-197; Kâsânî, 2004, C. VII, s. 47; Erdoğan, “İkrâr”, 2016, s. 242.

ikrarı geçerlidir. Ancak velisi tarafından çocuk adına ikrar yapılamaz. Çünkü veli çocuğun menfaatine olmayan tasarrufları yapmaya yetkili değildir.³⁵⁶

3.1.7. Çocuğun Kazandığı Mallar

İslam hukuku çocuğun çalıştırılması konusunda onun menfaatini en iyi şekilde koruyabilecek olan babayı, dedeyi veya onların tayin ettikleri vasîyi yetkili kılmıştır. Kimsesiz çocuklar da devletin tayin edeceği velilerin güvencesi altındadır. Ancak gerek baba gerekse diğer hukukî temsilciler çocuğun lehine olacak tasarruflarla sınırlı olarak yetkilendirilmişlerdir. Evladın malı babaya “*Kişinin en temiz malı, kazandığı maldır, veledi de kendi kazancındandır.*”³⁵⁷ hadîsiyle helal kılınmışsa da İslam hukukçuları bu hükmü “*İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.*”³⁵⁸ âyet-i kerîmesine dayanarak “*evlâdın bulûğdan sonraki malı*” olarak değerlendirmişlerdir. Yani çocuğun bulûğundan önceki kazancı sadece çocuk içindir ve ebeveynin hakkı bulunmamaktadır.³⁵⁹

Bu noktada İslam hukuku tarafından çocuğun hem kendisinin hem de malının istismarını önlemek adına sıkı tedbirler alınmıştır. Mesela baba ancak fakirliği sebebiyle ya da zengin olsa bile geri ödemek kaydıyla çocuğun malından yiyebilmektedir. Ayrıca çocuğu zarara uğratacak tasarrufla bulunan veli bunu tazmin etmek durumundadır. Bunun yanında yalnızca baba, dede ya da vasîlerin çocukları ücretsiz olarak çalıştırabilme hakları bulunmaktadır. Bunun sebebi ise çocuğun yetiştirilmesi, meslek öğrenmesi ya da hayata hazırlanması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ancak baba, dede ve vasîler dışında hiç kimse çocuğu yetiştirme maksatlı dahi olsa bir işte çalıştıramazlar. Bu sebeple hidâne süresi bitince çocuğun yetiştirilmesi ve iş öğretilmesi amacıyla babaya teslim edilmesi gerekmektedir. Çocuğun çalıştırılmasından elde edilecek ücret çocuğun bizzat kendi malıdır. Çocuğun malı da yalnızca kendi ihtiyaçları

³⁵⁶ Serahsî, 2008, C. XVII, s. 199-200; Ferhat Koca, “İkrar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, C. XXII, s. 38.

³⁵⁷ Tirmizî, “Ahkâm”, 22, Hadis No: 1358; Ebû Dâvûd, “Büyû”, 41, Hadis No: 3528.

³⁵⁸ en-Necm, 53/39.

³⁵⁹ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 171; Zerkâ, 1993, C. II, s. 795-805; Üsrûşenî, 1984, s. 147-148; Apaydın, “Hacir”, C. XIX, s. 514.

için harcanabilmektedir. Veli ya da vasî çocuğun ihtiyaçlarından arta kalan kazancını biriktirir ve bulûğa erdiğinde kendisine teslim eder.³⁶⁰

Günümüzde çocuklarını eğitim almalarını sağlayarak hayata hazırlamak yerine tarlalarda çalıştıran, sokaklarda dilendiren, kâğıt toplattıran ya da mendil sattıran velîler bulunmaktadır. Bunlar İslam'ın tasvip etmediği uygulamalardır. Çocuğun bu şekilde istismarının önüne geçmek adına velilere çocuğun kazancının yalnızca çocuk için harcanabileceği, kendisi için bu malı zaruret dışında kullanamayacağı belirtilerek çocuğun mallarının muhafazasının öneminin vurgulanması gerekmektedir.

3.1.8. Velinin Çocuk Adına Tasarrufları

Çocuk, velisi ya da vasîsi tarafından yapılan alışveriş, kira, ortaklık gibi ticari işlemler ile de mal kazanabilmektedir. Cenin döneminde çocuğun malları yed-i emîn tarafından muhafaza edilir. Gayr-i mümeyyiz çocuğun mallarıyla ilgili lehine olacak şekilde velisi tarafından tasarrufta bulunulabilir. Fakat veli gayr-i mümeyyiz çocuğun zararına olabilecek herhangi bir işlem yapamaz.³⁶¹ Mümeyyiz çocuk aleyhine olan malını başkasına hibe etmek, başkası lehine ikrarda bulunmak gibi tasarruflarda velisinin izni de olsa bu işlem geçersizdir. Mümeyyiz çocuğun mallarıyla ilgili hem lehine hem de aleyhine sonuçlanabilme ihtimali bulunan alışveriş gibi akitlerde velinin onayı gereklidir.³⁶²

3.2. Çocuğun Mallarının Yönetiminde Velâyet

Kişinin akitlere taraf olabilmesi için tam bir ehliyeteye sahip olması ya da başkası adına akit yapıyorsa velâyet sahibi olması gerekmektedir. Çünkü kişinin kendisi adına akit yapabilmesi için ehliyet, başkası adına yapabilmesi için ise velâyet sahibi olması gerekmektedir. Tam edâ ehliyeti olmayan bir kimse ise ne kendisi adına ne de başkası adına velâyeti bulunamaz. Bundan dolayı çocuk adına akit yapma yetkisi veli ya da

³⁶⁰ Bilmen, (t.y.), C. II, s. 436; Üsrüşenî, 1984, s. 215; İbrahim Canan, “Çocuk İstismarını Önlemede İslam'ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveynine Haram Olması Meselesi”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize İlahiyat Fakültesi, Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, Rize, 30 Eylül-2 Ekim 2005, Ensar Neşriyat, s.171-175.

³⁶¹ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 171; Zerkâ, 1993, C. II, s. 752; Ebû Zehra, 1973, s. 230; Mehmet Dirik, “İslam Hukukunda Ceninin Mal Varlığı Hakları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2012, S. XX, s. 233.

³⁶² Serahsî, 2008, C. IV, s. 226; Zerkâ, 1993, C. II, s. 767; Üsrüşenî, 1984, s. 297.

vasîye aittir. Vasînin çocuk adına yaptığı işlemler çocuğun bulûğa erdikten sonra kendi adına yaptığı işlemler gibi kabul edilir.³⁶³

Bu başlık altında çocuğun malî velâyetini elinde bulunduran kimselerin (velî/vasî) çocuk adına yapmaya yetkili olduğu işlemlere/akitlere değinilecektir. Bunlar alışveriş, kira, rehin, vedâ, borç verme, sulh ve taksim gibi muamelât konuları ile çocuğun malî ibadetlerinin ifası hususlarıdır. Ayrıca velinin ya da vasînin çocuğun mallarından kendisi için harcama yapabilmesi konusuna da değinilecektir.

3.2.1. Bey‘ Akdi

İslam hukukunda satım bey’ ile satın alma ise şîrâ ile ifade edilmektedir. Değeri olan bir malı, değeri olan başka bir mal ile değiştirmek olan bey’ malın mülkiyetini başkasına devreden akitlerin en yaygınıdır. İcab ve kabul ile bey’ akdi gerçekleşmiş olur.³⁶⁴ Karşılıklı rızaya dayanan alışveriş Allah (c.c.) tarafından meşru, faiz ise haram kılınmıştır.³⁶⁵ Edâ ehliyetinin bulunmamasından dolayı bizzat kendisi akitlere taraf olamayan çocuklar adına velileri alışveriş yapabilmektedirler. Nitekim velâyet bey’ akdinin geçerlilik (nefâz) şartıdır.³⁶⁶

Edâ ehliyeti olmayan gayr-i mümeyyiz çocuğun yaptığı bey’ akdi geçersizdir. Eksik edâ ehliyeti olan mümeyyiz çocuğun yaptığı bey’ akdi ise çocuğun hem lehine hem aleyhine sonuçlanma ihtimali bulunduğundan velisinin onayı ile geçerlilik kazanır. Velinin geçerli kabul etmediği akdi, çocuk bulûğa erdikten sonra kendisi geçerli kabul edebilir.³⁶⁷ Veli, çocuğun gayr-i menkulleri de dâhil bütün mallarını satabilme ve her türlü alım yapabilme yetkisine sahiptir. Ancak velinin çocuğun mallarını aşırı zarar (gabn-ı fâhiş) ile satması geçersiz sayılmıştır. Baba, çocuğun gayr-i menkullerini emsallerinin kıymetinde ya da hafif zarar (gabn-ı yesîr) ile sattığında babanın iyi niyetli olup olmadığına bakılır. Baba iyi niyetli ise bu satım geçerli, müfsid ise malın değerinin birkaç katına satmadıkça satım akdi geçersiz sayılmıştır. Vasî ve hâkim de çocuğun gayr-i menkullerinin satışında müfsid baba gibi kabul edilmiştir. Çocuğun gayr-i

³⁶³ Zuhaylî, 1994, C. V, s. 108; Zeydan, 1979, s. 281; Üsrûşenî, 1984, s. 58.

³⁶⁴ Mecelle, md. 167; Serahsî, 2008, C. XII, s. 109; Zuhaylî, 1994, C. V, s. 219-220; Ali Bardakoğlu, “Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, C. VI, s. 13.

³⁶⁵ el-Bakara, 2/275; en-Nisâ, 4/29.

³⁶⁶ Kâsânî, 2004, C. V, s. 158; Üsrûşenî, 1984, s. 45; Bardakoğlu, “Bey”, 1992, C. VI, s. 14.

³⁶⁷ Kâsânî, 2004, C. V, s. 149; Zerkâ, 1993, C. I, s. 312.

menkullerini değerinin birkaç katına, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ya da borçlarını ödemek amacıyla satmadıka bu akid geçersiz sayılmıştır. Baba, çocuğun menkul mallarını satın alabildiği gibi kendi malını da çocuğa satabilmektedir. Bu alışverişin geçerli olabilmesi çocuğun zararının olmamasına bağlıdır. Vasînin satımında ya da satın almasında ise çocuğun kâr etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda dedenin yetkisi baba gibidir.³⁶⁸

3.2.2. İcâre Akdi

İcâre, malî değeri bulunan bir bedel karşılığında menfaat üzerine anlaşmaktır. İcâre akdi, menkul ya da gayr-i menkul malların kiralanmasını kapsayan kira akdi ile insanın çalışmasını kapsayan iş akdini kapsamaktadır.³⁶⁹ Menfaat tek başına mütakavvim mal sayılmadığından dolayı doğrudan doğruya hukukî işlemlere konu olamaz. Fakat çocuğun mallarına ait menfaatlerin akitle birlikte mütakavvim olacağı belirtilmiştir.³⁷⁰

Kira akdi iki taraflı, yani kiralayan ve kiracıdan oluşan bir akittir. Akdin geçerli olması taraflarının edâ ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Gayr-i mümeyyiz çocukların edâ ehliyetinin olmaması akde taraf olmalarına engeldir. Mümeyyiz çocukların taraf olduğu akitlerin geçerli olması ise velisinin iznine bağlıdır.³⁷¹ İş akdi de iki taraflı akitlerdendir. İş akdinin kurulabilmesi için tam edâ ehliyeti aranmaz. Eksik edâ ehliyetinin ve tarafların akıllı olmaları akdin kurulması için yeterli görölmüştür. Mümeyyiz çocuğun yaptığı iş akdi velisinin izni ile geçerlilik kazanır. Çocuğun babası ve vasîleri, çocuğu kendi işlerinde ya da bir başkasının işinde ücret karşılığında veya ücretsiz çalıştırabilme yetkisine sahiptirler. Ancak başka kimseler mümeyyiz çocuğu ücretsiz alıştıramazlar ve çocuğa çalışmasının karşılığı olan ücreti vermeleri gerekmektedir. Baba ve vasîlerin çocuğu ücretsiz alıştırabilmeleri çocuğun terbiyesi ve meslek öğrenmesi amacıyla olduğu düşüncesiyle uygun görölmüştür.³⁷²

Baba, dede ve vasîleri çocuğu ücretli bir işe verseler, çocuk bulûğa erdikten sonra muhayyer olur. İsterse ücreti karşılığında çalışmaya devam eder, isterse akdi

³⁶⁸ Üsrüşenî, 1984, s. 203-204.

³⁶⁹ Serahsî, 2008, C. XV, s. 74; Kâsânî, 2004, C. IV, s. 173-174; İbn Âbidîn, 1983, C. V, s. 1.

³⁷⁰ Serahsî, 2008, C. XV, s. 79; Ebû Zehra, 1973, s. 58-59.

³⁷¹ Serahsî, 2008, C. XV, s. 75; Kâsânî, 2004, C. IV, s.176.

³⁷² Kâsânî, 2004, C. IV, s. 182-183; Üsrüşenî, 1984, s. 225; Ali Bardakoğlu, “İcâre”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, C. XXI, s. 385.

fesheder. Fakat çocuğun kendisi ücret karşılığında bir işe girmişse bulûğa erdikten sonra iş akdini bozma yetkisi yoktur. Çocuğun babası, dedesi ya da vasîleri çocuğun mallarını birkaç yıllığına kiraya vermiş olsa, çocuk bulûğa erdikten sonra akdi feshetme yetkisi yoktur.³⁷³

3.2.3. Rehin, Vedâ ve Âriyet Akitleri

Rehin, bir alacak karşılığı olarak teminat işlevi görmesi amacıyla malın alacaklı tarafından alıkonulmasıdır.³⁷⁴ Rehin akdinin kurulması için tarafların bulûğa ermesi ya da reşid olması gerekmemektedir. Mümeyyiz çocuk velisinin izni ile rehin akdine taraf olabilmektedir. Mal, akit anında mevcut, teslim edilebilir ve mütekavvim bir mal olması halinde rehin akdine konu olabilir.³⁷⁵

Rehin akdi, taraflar arasında icab ve kabul gerektirdiği için edâ ehliyeti bulunmayan gayr-i mümeyyiz çocuğun rehini geçersizdir. Velisi tarafından ticaret yapmasına izin verilen mezûn mümeyyiz çocuğun rehini ise geçerlidir. Çocuğun mallarının veli ya da vasîleri tarafından rehin verilebilmesi, çocuğun borçlarını ya da velinin borçlarını ödemek amacıyla olur. Çocuk bulûğa erdikten sonra rehin akdini iptal edemez ve rehin verilen malı geri alamaz.³⁷⁶ Babanın çocuğun malını ticaret yaparken rehin vermesi ya da rehin alması uygun görülmüştür. Çünkü çocuğun malının nemalanmasının en uygun yolu ticaret yapmaktır.³⁷⁷

Vedâ, koruması için bir başkasına emanet bırakılan maldır. Vedâ akdi, ehliyet sahibi kimselerin karşılıklı irade beyanlarıyla kurulur.³⁷⁸ Çocuğun edâ ehliyetinin olmaması onun vedâ akdine taraf olamayacağı anlamına gelir. Baba, dede, vasîler ve hâkim çocuğun malını çocuk adına emânet edebilirler. Çocuğun yanına bırakılan menkûl ya da gayr-i menkûl malların zarar görmesi, tahribi, zayi edilmesi, tüketilmesi ya da kullanılamaz hale gelmesi halinde çocuğa tazmin gerekmez. Emanet bırakılan

³⁷³ Üsrûşenî, 1984, s. 227-228.

³⁷⁴ İbn Manzûr, 2008, C. X, s. 456; Mecelle, md. 701; Erdoğan; “Rehn”, s. 477.

³⁷⁵ Mecelle, md. 709; Kâsânî, 2004, C. VIII, s. 135-139; Zuhaylî, 1994, C. VI, s. 310; Halit Çalış, Hasan Hacak, “Rehin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, C. XXXIV, s. 539.

³⁷⁶ Kâsânî, 2004, C. VIII, s. 138; Zuhaylî, 1994, C. VI, s. 310-312.

³⁷⁷ Serahsî, 2008, C. XXI, s. 101-102; Üsrûşenî, 1984, s. 267-272.

³⁷⁸ Serahsî, 2008, C. XI, s. 109; Mustafa Yıldırım, “Vedâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, C. XLII, s. 596.

malı, çocuk tüketirse ve çocuğun ticaret yapma izni varsa ya da velisinin izni ile emâneti kabul etmişse tazmin gerekir.³⁷⁹

Âriyet ise menfaati karşılıksız olarak başkasına verilen geri alınabilen maldır.³⁸⁰ Âriyet akdinin kurulabilmesi tarafların icab ve kabulüne bağlıdır. Akdin taraflarının akıllı olmaları yeterli görülmüş bulûğ ve rüşd aranmamıştır.³⁸¹ Dolayısıyla mümeyyiz çocuklar velilerinin izni ile âriyet akdine taraf olabilirler. Baba, çocuğu bir ustanın yanına işi öğreysin diye iâre olarak verebilir. Fakat çocuğun mallarını iâre olarak veremez.³⁸²

3.2.4. Karz ve Hibe Akitleri

Karz, daha sonra geri almak üzere mislî bir malı ya da parayı başkasına vermektir. Karz akdi, tarafların icab ve kabulü ile gerçekleşir. Tarafların akdi gerçekleştirebilmesi için edâ ehliyetlerinin olması gerekmektedir.³⁸³ Mümeyyiz çocuğun eksik edâ ehliyeti olmasına rağmen teberrua ehil olmaması onun karz vermesine engeldir.³⁸⁴ Çünkü teberruda bulunmak çocuğun lehine gerçekleşen bir tasarruf değildir. Baba ya da vasî de çocuğun malını teberruda bulunamazlar. Bu sebeple çocuğun malını ne kendisi karz olarak alabilir ne bir başkasına verebilir. Fakat hâkimin bazı durumlarda çocuğun malını karz olarak verebilme yetkisi vardır. Karz alma hususunda ise edâ ehliyetinin bulunması yeterlidir.³⁸⁵

Hibeye gelince daha önce de belirttiğimiz gibi mümeyyiz çocuğun lehine yapılan hibeler velî izni aranmaksızın geçerlidir. Gayr-i mümeyyiz çocuk için yapılan hibeler ise velinin izni ve icazeti ile geçerlilik kazanır. Hibe verenin akıllı ve bulûğa ermiş olması gerekmektedir.³⁸⁶ Çocuklar bulûğa ermeden kendi mallarından hibede bulunamazlar. Babanın ya da vasînin çocuğun mallarından çocuğun aleyhine

³⁷⁹ Üsrûşenî, 1984, s. 177-183; Yunus Araz, “İslâm Hukukunda Manevî Zararların Malî Tazmini”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, S. 5, s. 127.119-148

³⁸⁰ İbn Manzûr, 2008, C. I, s. 283; Serahsî, 2008, C. XI, s. 133.

³⁸¹ Mecelle, md. 809.

³⁸² Kâsânî, 2004, C. VI, s. 215; Üsrûşenî, 1984, s. 184; Beşir Gözübenli, “Âriyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, C. III, s. 380.

³⁸³ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 215, 394; Zerkâ, 1993, C. II, s. 764; Erdoğan, “Karz”, 2016, s. 293.

³⁸⁴ Komisyon, 1988, C. III, s. 206; Ahmet Özdemir, “Karz Akdinin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, C. 12, S. 1, s. 128.

³⁸⁵ Kâsânî, 2004, C. VII, s. 394; H. Yunus Apaydın, “Karz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, C. XXIV, s. 522.

³⁸⁶ Mecelle, md. 859.

olacağından dolayı hibede bulunma yetkileri yoktur.³⁸⁷ Mesela çocuk kendisine verilen hediye ya da parayı bir başkasına veremez. Buna velilerinin onayı olsa dahi bu işlem geçersiz sayılmaktadır.

3.2.5. Sulh ve Taksim Akitleri

Sulh, bireyler arasındaki anlaşmazlığın karşılıklı rıza ile giderilmesini konu alan icap ve kabul ile kurulan akit türüdür.³⁸⁸ Sulh akdinin kurulması için tarafların edâ ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Edâ ehliyeti olmayan gayr-i mümeyyiz çocuklar sulh akdine taraf olamazlarken, lehine yapılan sulhte onlar adına velileri taraf olabilmektedir. Mümeyyiz çocuk, lehine olan hibe hükmündeki sulh akdine velisinin iznine gerek duymadan da taraf olabilir. Satım ve kira hükmünde hem lehine hem aleyhine olabilecek sulh akdinde ise akdin geçerliliği velinin iznine bağlıdır. Kendi malından hibe etmek gibi çocuğun aleyhine olan sulh akdinde ise velinin izni olsa bile akit geçersiz sayılır.³⁸⁹

Bir kimse çocuğun malından alacağı olduğunu öne sürse ve bunu delilleriyle ispatlasa velisi çocuğun malına denk ya da az bir aldanmayla sulh akdi yapabilir. Çünkü veli çocuğun malını değerinde ya da az bir aldanma ile satabilme yetkisi bulunmaktadır. Alacaklının elinde delil yoksa veli çocuğun malıyla sulh yapamaz. Baba, dede ve vasîlerin dışında kalanlar ise çocuğun menkul mallarında ve hayvanlarında sulh yapabilme yetkileri vardır. Çünkü bu kimselerin çocuğun malında sadece muhafaza etme velâyetleri vardır. Çocuğun menkulleri ve hayvanları da korumaya muhtaçtır.³⁹⁰

Kısmet, şâyi hisseli malların hak sahiplerine bölüştürülmesidir. Taksim işlemini taraflar kendi aralarında yapabildiği gibi taraflardan en az birinin başvurusu halinde mahkeme kararı ile de taksim yapılabilir. Mirasçılar ya da ortaklar arasında çocukların bulunması halinde taksim mahkemece, çocuğun velisi ya da vasisinin muvafakati halinde sulh ile de taksim yapılabilir. Mirasçılar ya da ortaklar arasında çocuk var ve velisi ya da vasisi yoksa hâkim vasî tayin etmeden taksim yapılamaz.

³⁸⁷ Serahsî, 2008, C. XII, s. 49-50; Kâsânî, 2004, C. VI, s. 118-120; Abdülkadir Şener, *İslam Hukuku'nda Hibe*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1984, s. 94.

³⁸⁸ Mecelle, md. 1581.

³⁸⁹ Kâsânî, 2004, C. VI, s. 39, 54; Fahrettin Atar, "Sulh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, C. XXXVII, s. 482.

³⁹⁰ Üsrûşenî, 1984, s. 278-280.

Baba, dede ve vasîler çocuğun menkul ya da gayr-i menkul dâhil mallarını değerinde ya da gabn-ı yesir ile taksim edebilirler. Fakat gabn-ı fâhiş ile taksim edemezler.³⁹¹

3.2.6. Mudârebe ve Müzâraa Ortaklığı

Mudârebe, bir tarafın sermaye, diğer tarafın da emek ortaya koyduğu kâr paylaşımına dayalı yapılan ortaklıktır. Mudârebe akdi, edâ ehliyetine sahip kimselerin icap ve kabulü ile kurulur.³⁹² Baba ve vasilerin çocuğun malını ticarette kullanma yetkileri olduğu gibi mudârebe olarak verebilme ve kendileri çalıştırabilme yetkileri de vardır. Çocuğun lehine olacağından mudârebe yarı yarıya, daha aza ya da daha çoğa olabilir. Kendisine ticaret yapma izni verilmiş me'zun çocuk, bir malı kârı yarı yarıya da olsa yarıdan aza ya da yarıdan fazlaya da olsa mudârebe olarak verebilir ve aynı şartlarda mudârebe alabilir. Fakat kendisine ticaret izni verilmemiş çocuk mudârebe akdine taraf olamaz.³⁹³

Müzâraa, tarla sahibi ve emek sahibi arasında tohum ekme ve ürünü paylaşma üzerine yapılan anlaşmadır. Müzâraa akdi, tarla ve emek sahipleri arasında icap ve kabul ile kurulur. Edâ ehliyetine sahip olmayan çocuklar me'zun olmadıkça (velisi tarafından ticaret yapmaya izin verilmedikçe) müzâraa akdine taraf olamazlar. Ticaret yapmaya izinli çocuğun müzâraa akdindeki durumu edâ ehliyetine sahip yetişkin gibidir. Baba ve vasîler çocuğun tarlasını müzâraa olarak kendilerine alabilir. Fakat hem tarla hem de tohum çocuktan olacak olsa bu akit geçersiz sayılır. Çünkü bu durumda baba ve vasîler kendilerini çocuğa işçi kılmış olur ve bu da mümkün değildir.³⁹⁴

3.2.7. Malî İbâdetlerin İfâsı

Zekât, fitır sadakası (fitre), kurban gibi malî ibadetlerden çocukların sorumlu olup olmadığı fakihler tarafından tartışılmıştır. Biz bu tartışmalardan ziyade Hanefî mezhebini temel alarak çocuğun ifa etmesi gereken malî ibadetler hususunda velî ya da vasiye düşen görevleri ele alacağız.

³⁹¹ Serahsî, 2008, C. XV, s. 2; Üsrûşenî, 1984, s. 241-244; Hamza Aktan, “Kısmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, C. XXV, 497.

³⁹² Mecelle, md. 1404; Serahsî, 2008, C. XXII, s. 17; Cengiz Kallek, “Mudârebe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, C. XXX, s. 358.

³⁹³ Üsrûşenî, 1984, s. 259-262; İmran Çelik, “Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudârebe ve Günümüzde Kullanımı”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, C. III, S. I, s. 385.

³⁹⁴ Serahsî, 2008, C. XXIII, s. 6; Üsrûşenî, 1984, s. 266-268; Hüseyin Kayapınar, “Müzâraa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, C. XXXII, s. 235.

3.2.7.1. Zekât

Zekât ibadetiyle mükellef olabilmek için Hanefî fakihler akıllı ve bulûğa ermiş olmayı şart koşmuşlardır.³⁹⁵ Haliyle çocuk zengin olsa bile âkil bir şekilde bulûğa ermediği sürece zekât sorumluluğu yoktur.³⁹⁶

Hanefî hukukçular, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) “Üç grup kimseden sorumluluk kaldırılmıştır: Uyanana kadar uyuyan kimseden, büyüyene kadar çocuktan, akli yerine gelene kadar aklını kaybetmiş kimseden.”³⁹⁷ hadîsini delil olarak göstermişler. Allah haklarından olan bedenî ibadetlerden küçüklerin ittifakla mükellef olmadığını, malî olanlardan da mükellef olmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Zekât, namaz ve oruç gibi bir ibadettir. Küçük çocuklar ise ibadetlerle yükümlü değildir. yanı sıra zekâtın bir ibadetten ibaret olduğunu ve çocukların ibadet mükellefiyetleri bulunmadığından zekât vermelerinin gerekmediği ifade etmişlerdir.³⁹⁸ Hanefi fakihlerin dışındaki cumhur ise zekât ibadetiyle mükellef olabilmek için âkil ve bâliğ olmayı şart koşmamışlardır. Dolayısıyla bâliğ olan zengin zekât vermesi gerektiği gibi zengin çocuğun da zekât vermesi gerektiğini belirtmişlerdir.³⁹⁹

Çocuğun malından velinin zekât veremeyeceği fakat velinin gerekli hesaplamaları yapıp çocuk bulûğa erdiğinde bunu çocuğa bildirmesi gerektiği ve çocuğun biriken bu zekâtı verip vermeme hususunda muhayyer bırakıldığı da belirtilmiştir.⁴⁰⁰ Toprak mahsullerinin öşrü (zekâtı) maldan, diğer malların zekâtı ise zimmetten alındığı noktasında fakihler ittifak etmişlerdir. Toprak mahsullerinin zekâtı yani öşrü için akıllı ve bâliğ olmak şart koşulmamıştır. Bundan dolayı topraklarından mahsul elde eden çocuk adına veli ya da vasîler çocuğun malından öşür vermekle

³⁹⁵ Kâsânî, 2004, C. II, s. 9 vd.; Komisyon, 1988, C. I, s. 569; Din İşleri Yüksek Kurulu, <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/398/bulug-cagina-ermemis-zengin-cocuklarin-malindan-zekat-vermek-gerekir-mi-> (10.05.2022).

³⁹⁶ Mehmet Erkal, “Zekât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, C. XLIV, s. 198.

³⁹⁷ İbn Mâce, “Talâk”, 15; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 16; Tirmizî, “Hudûd”, 1.

³⁹⁸ Serahsî, 2008, C. II, s. 163; Kâsânî, 2004, C. II, s. 4.

³⁹⁹ İbn Rüşd, 1991, C. I, s. 262; Zuhaylî, 1994, C. III, s. 255-256.

⁴⁰⁰ Ahmet Numan Ünver, *Çocuğun Malının Zekâtı Meselesi*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2015, C. XVII, S. 31, s. 77.

mükelleftirler. Ancak zekât yükümlüsü bir kimse zekâtını fakir olan küçük çocuğa verebilir. Çocuğun babası ya da vasîsi çocuk adına zekâtı kabul eder.⁴⁰¹

3.2.7.2. Fitre (Fıtır Sadakası)

Sadaka-i fıtır, Ramazan ayını yaşayabilmenin, bereketinden ve mükâfatlarından faydalanmanın şükrü olarak verilen sadakadır. Bulûğa eren her erkeğin fitre vermesi gerekir. Bekâr kadınlar fitrelerini kendileri, evli olanların ise kocaları öder.⁴⁰² Ebû Hanîfe (r.a.) ve Ebû Yusuf'a (r.a.) göre çocuğun malı varsa fitresini babası onun malından verir. Çocuğun malı yoksa baba çocuğu için fitreyi kendi malından vermesi gerekir. İmam Muhammed (r.a.) ise çocuk zengin olsa bile baba çocuğun fitresini kendi malından verir. Eğer ki fitreyi çocuğun malından verirse bunu geri ödemesi gerekir. Vasînin durumuna gelince; İmam Muhammed'e (r.a.) göre vasî çocuk için fitre vermez. Çünkü fitre maldan verilen zekât gibi bir ibadettir. Çocuğun ibadet yükümlülüğü olmadığından fitre vermek gerekmez. Ebû Hanîfe (r.a.) ve Ebû Yûsuf (r.a.) ise fitrede vergi anlamı bulunmaktadır. Bu sebeple fitre nafaka gibidir. Fitre de çocuğun malından verilir. Dolayısıyla vasî zengin çocuğun malından çocuğun fitresini verebilir.⁴⁰³

Dede, kendi malından torunlarının fitresini vermekle yükümlü değildir. Baba sağ olduğu müddetçe fakir olsa bile fitrenin dedeye intikal etmeyeceği görüşü üzerinde ittifak vardır. Çünkü baba sağ olduğu sürece velâyet dedeye geçmeyeceği için çocuk adına fitre vermenin de intikali söz konusu değildir. İmam Muhammed (r.a.) çocuğun fitresinin babası tarafından verileceğini, babası olmayan çocuğun fitre yükümlülüğünün olmayacağını belirtmiştir.⁴⁰⁴

3.2.7.3. Kurban

İmam Muhammed'e (r.a.) göre bir kimsenin kurban ibadetiyle yükümlü olabilmesi için mukim ve zengin olmasının yanında akıllı bir şekilde bulûğa ermiş olma şartı da aranmaktadır. Ebû Hanîfe (r.a.) ve Ebû Yûsuf'a (r.a.) göre ise kurban ibadetiyle

⁴⁰¹ Serahsî, 2008, C. III, s. 50; Kâsânî, 2004, C. II, s. 35-37; İbn Rüşd, 1991, C. I, s. 274-281; Nihat Dalgın, "Zekât Hükümleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ağustos 2004, C. XVI, S. 16, s. 45; İbrahim Erkal, "Toprak Mahsullerinin Zekâtı: Öşür", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2007, S. 9, s. 12.

⁴⁰² Serahsî, 2008, C. III, s. 102-103; İbn Manzûr, 2008, C. IV, S. 185; Kâsânî, C. II, s. 49.

⁴⁰³ Serahsî, 2008, C. III, s. 104; İbn Rüşd, 1991, C. II, 138; Üsrûşenî, 1984, s. 33.

⁴⁰⁴ Serahsî, 2008, C. III, s. 105; Üsrûşenî, 1984, s. 33; Yunus Vehbi Yavuz, "Fitre", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, C. XIII, s. 160.

mükellef olabilmek için gerekli maddi zenginliğe sahip olmak yeterlidir. Hanefî mezhebinde tercih edilen görüş ise İmam Muhammed'in (r.a.) görüşü olmuştur.⁴⁰⁵

Çocuğun dinen zengin olması halinde Ebû Hanîfe'ye (r.a.) göre baba ya da vasî çocuğun mallarından çocuk adına kurban kesmeleri gerekir. Bunun sebebi ise kurbanın fitreye kıyas edilmesidir. Çünkü Ebû Hanîfe'ye (r.a.) göre çocuğun malından fitre verilmektedir.⁴⁰⁶ Tercih edilen ve uygulanan görüşe göre ise çocuğun dinen zengin olması onun için kurban kesmeyi gerekli kılmaz. Eğer amaç Allah (c.c.) için mal telef etmekse babanın çocuğun malını telef etme hakkı yoktur. Yoksa amaç kurban etini sadaka olarak vermekse baba çocuğun malını sadaka olarak veremez. Bu sebeple çocuğun malından kurban kesilmesinin gerekli olmadığı belirtilmiştir. Baba ya da vasî çocuğun malından kurban keserse bunu çocuğa tazmin etmesi gerekmektedir. Eğer ki kendi malından çocuk için kurban keserlerse bu teberru sayılır.⁴⁰⁷

3.2.7.4. Hac

Hac, Kur'ân-ı Kerîm'de gücü yetenlerin üzerinde Allah'ın (c.c.) hakkı olduğu belirtilen bir ibadettir.⁴⁰⁸ Hac ibadeti hem malî hem de bedenî bir ibadettir. Hac ibadetiyle mükellef olabilmek için akıl bâliğ olma şartı da aranır. Dolayısıyla çocuğa hac farz değildir. Üzerine hac farz olmayan çocuk haccetse bu nafîle ibadet yerine geçer. Bulûğa erdikten sonra üzerine farz olan haccı edâ etmesi gerekir.⁴⁰⁹

3.2.8. Velinin Çocuğun Mallarından Faydalanması

Kur'ân-ı Kerîm'de “...zengin olan (velî) yetim malına tenezzül etmesin, yoksul olan da kararınca yesin...”⁴¹⁰ buyrulmuştur. Peygamber Efendimiz de (s.a.v.) bu konuda “...Yetimin malından israf etmeden, aceleyle tüketeyim demeden, kökünden bitirmeksizin ve malını malıyla karıştırmaksızın yiyebilirsiniz.”⁴¹¹ buyurmuştur. Dolayısıyla veli himayesi altındaki çocuğun malından fakir olması halinde ölçülü olmak şartıyla yiyebilme özgürlüğü vardır. Çocuğun mallarından istifade etme hakkı baba ve

⁴⁰⁵ Serahsî, 2008, C. XII, s. 11-12; Ali Bardakoğlu, “Kurban”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, C. XXVI, s. 437-438.

⁴⁰⁶ Serahsî, 2008, C. XII, s. 11-12; Üsrûşenî, 1984, s. 382.

⁴⁰⁷ Serahsî, 2008, C. XII, s. 12; Üsrûşenî, 1984, s. 382-383.

⁴⁰⁸ Âl-i İmrân, 3/97.

⁴⁰⁹ Kâsânî, 2004, C. II, s. 118-120; İbn Âbidîn, 1983, C. II, s. 258-259.

⁴¹⁰ en-Nisâ, 4/6.

⁴¹¹ Ebû Dâvûd, “Vesaya”, 8; Nesaî, “Vesaya”, 11; İbn Mâce, “Vesaya”, 9.

dedeye verilmiştir. Babanın dedenin ya da hâkimin tayin ettiği vasînin ise çocuğun malından faydalanma yetkisi yoktur. Yalnızca vasilik görevi için kendisine verilen ücreti alabilmektedir.⁴¹²

⁴¹² Üsrûşenî, 1984, s. 383.

SONUÇ

Doğumla başlayıp ölümle son bulan insan hayatı çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi birbirini takip eden dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemler bir öncekinin etki ve tesiriyle oluşmaktadır. İnsanın ruhî ve bedenî gelişiminin sağlandığı çocukluk dönemi ilerleyen dönemler için önem arz etmektedir. İslam hukukçuları çocukluğu bazı dönemlere ayırmışlardır. Bu ayrımı yaparken çocuğun aklî ve bedenî gelişimlerini göz önünde bulundurmuşlardır. Çocuğun bu gelişime paralel olarak ehliyetinin kapsamı da artmaktadır. Nitekim çocuğun henüz cenin dönemindeyken sadece eksik vücûb ehliyeti bulunurken doğumuyla birlikte tam vücûb ehliyetine sahip olur. Çocuğun akıl ve temyiz gücüne bağlı olan edâ ehliyeti ise gayr-i mümeyyiz dönemde bulunmaz. Temyiz gücüne sahip olan çocukta ise eksik edâ ehliyeti bulunur ve akıllı bir şekilde bulûğa ermesiyle tam edâ ehliyetine sahip olur. Çocuğun edâ ehliyetindeki bu eksiklik onun adına tasarrufta bulunacak tam ehliyetli birini gerekli kılmaktadır. Bu ihtiyaç velâyet ile karşılanmaktadır. Veli, çocuğun bakımı, eğitimi, korunması ve çocuk adına işlemlerde bulunabilme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla velinin akıl-bâliğ, herhangi bir kısıtlılığı bulunmayan ve Müslüman bir kimse olması gerekir.

İslam hukuku insanı henüz cenin dönemindeyken muhatap almaya başlar. Bu dönemde cenin nesep, miras, vakıf, vasiyet gibi lehine olan tasarrufları kazanmaya hak kazanır. Fakat aleyhine olabilecek herhangi bir tasarrufun geçerliliği yoktur. Ceninin sahip olduğu malların korunması görevi hususunda ihtilaf vardır. Gayr-i mümeyyiz dönemde cenin döneminde elde ettiği hakların yanında nafaka, kira, hibeyi kabul gibi lehine olan tasarruflara da sahip olabilir. Bu haklarla birlikte çocuğun geçimi kolaylaştırılmıştır. Mümeyyiz dönemde çocuk eksik edâ ehliyetine sahiptir. Bu ehliyetle birlikte çocuk, lehine olan tasarrufları bizzat kendisi yapabilmektedir. Fakat aleyhine olabilecek işlemler veli ya da vasîsinin izni olsa bile geçersiz sayılmıştır. Çocuğun hem lehine hem de aleyhine olabilecek alım-satım ve ortaklık sözleşmesi gibi işlemler ise velinin iznine bağlanmıştır. Akıl bâliğ olduktan sonra tam edâ ehliyetine sahip olan çocuk, bulûğa erdiği halde reşit olamamışsa mümeyyiz çocuk gibi kabul edilir.

Çocuğun sağ olarak dünyaya gelmesiyle velâyet ihtiyacı başlar. Erkek çocuklar için velâyet bulûğa ermesiyle sona erer. Fakat çocuğun bulûğa ermesi kesin olarak velâyetin sona erdiği anlamına gelmez. Çünkü çocuğun reşit olmadan bulûğa erdiği

durumlar da olabilmektedir. Bu durumda çocuğun velâyeti bir süre daha devam etmektedir. Kız çocukların velâyeti, erkek çocuklardan farklı olarak bâliğa olarak evlenmesiyle sona erer. Evlenmedikleri sürece velâyet altında bulunmaya devam edeceklerdir.

Velinin kayıp olması, köle olması, deli olması, sefih olması, bunaması ya da küçüklüğü velâyete engeldir. Ancak bu durumların ortadan kalkmasıyla velâyet hakkı tekrardan elde edilebilir. Velinin ölümü, irtidâtı, azli, velâyetten çekilmesi gibi durumlarda velâyet sona erer ve velâyet hakkı bir başkasına geçer. Velinin tasarruf ve temsil hakları velâyet hakkı düşene kadar geçerliliğini korur.

Velâyet, veliye birçok hak ve sorumluluk yükler. Çocuğun bakımı, gözetimi ve eğitimi olan hidâne şefkat, merhamet ve sevgi gerektiren bir meseledir. Çocuğun hidâne hakkını elinde bulunduran kişiler çocuğun emzirilmesi (radâ'), kulağına ezan ve kamet okuması, güzel bir isim verilmesi, akîkası, sünnet ettirilmesi, nafakasının temin edilmesi, dinî ve meslekî eğitimi, terbiyesi gibi hususlarda görev ve sorumlulukları vardır.

Çocuk, velisi olmadan kendi başına hukukî muamelelere taraf olamayacağından onu hukukî muamelelerde temsil etme görevi veliye düşer. Çocuğun hukukî olarak temsil edilmesi gerektiği, nasslar ile belirlenmiştir. Bu da velâyet ve vesâyet aracılığıyla olmaktadır. Çocuğun velâyet hakkı öncelikli olarak babanıdır. Babadan sonra velâyet hakkı babanın erkek akrabalarına intikal eder. Baba tarafından erkek akrabası bulunmayan çocuğun velâyeti anneye geçer.

Velâyet çocuğun hem şahsî hem de malî bütün işlemlerini kapsar. Vesâyet ise velâyetten farklı olarak çocuğun daha çok malî yönden temsilini ifade eder. Vesâyet hakkı da velâyette olduğu gibi babanıdır. Yani baba çocuğun hem velisi hem de vasîsidir. Çünkü baba, çocuklarına karşı en şefkatli ve en merhametli kişi olmasının yanında aynı zamanda çocuğun menfaatini de en çok düşünen kişidir. Babadan sonra vesâyet hakkı velâyetteki gibi baba tarafından erkek akrabalara değil, babanın tayin ettiği vasiye geçer. Eğer baba herhangi bir vasî tayin etmemişse dedeye ve sonrasında dedenin tayin ettiği vasîye geçer. Baba ve dedenin bulunmadığı ve vasî tayin etmedikleri durumda ise vesâyet hakkı devlet başkanına aittir. Devlet başkanı vesâyet görevini kendisi yürütebileceği gibi herhangi birini vasî olarak tayin edebilir.

Çocuk, cenin dönemiyle birlikte miras, vasiyet, vakıf gibi yollarla mal kazanmaya başlar. Sağ olarak dünyaya gelmesiyle cenin döneminde kazandığı haklarla birlikte hibeyi kabul, şüf'a, ikrar gibi lehine yapılan akitlerle de mal kazanmaya devam eder.

Çocuğun mallarının yönetiminde çocuğun edâ ehliyetindeki eksiklik sebebiyle veli ya da vasîye önemli görev ve sorumluluklar düşer. Akitlere taraf olabilmek için tam edâ ehliyetine sahip olmak ya da ehliyeti olmayanlar adına işlem yapılacaksa velâyet yetkisinin bulunması gerekir. Nitekim çocuk adına akitlere taraf olma görevi veli ya da vasîindir. Çocuk adına işlem yapacak kimseler sınırsız haklara sahip olmadıkları gibi çocuğun aleyhine yapacakları her türlü işlem geçersiz sayılır.

Baba çocuğun gayr-i menkulleri de dâhil çocuğun bütün mallarını aşırı zarar (gabn-ı fâhiş) etmedikçe satabilir. Vasi ise çocuğun gayr-i menkullerini değerinin birkaç katına olmadıkça satamaz. Mümeyyiz çocuğun bizzat kendisinin yaptığı satım akitleri ise velisinin izni ile geçerlilik kazanır.

Karz ve hibe akitlerinde çocuk teberra ehil olmamasından dolayı velinin yaptığı akitler geçersizdir. Çocuğun lehine olan karz ve hibeler ise velinin izni ile geçerlilik kazanır. Baba, dede ve vasîler, çocuğun malları ile mudârebe ve müzâraa ortaklığında bulunabilmektedirler.

Çocuğun malî ibadetlerinin ifası fakihler arasında tartışmalı bir konu olmuştur. Zekât ibadetiyle mükellef olmanın şartları arasında akıl-bâliğ olmak da vardır. Dolayısıyla çocuğun zekât ibadetiyle herhangi bir mükellefiyeti yoktur. Ancak toprak mahsullerinin öşrünün verilmesi hususunda ittifak vardır. Toprak mahsullerinin öşrü konusunda akıl-bâliğ olmak şart koşulmamıştır. Bu sebeple topraklarından mahsül elde eden çocuk öşür vermekle mükelleftir. Fitre'nin (fıtır sadakası) verilmesi gerektiği hususunda bir ihtilaf yoktur. İhtilafı olan konu çocuğun malından mı yoksa velinin malından mı verileceğidir. Kurban ibadetiyle çocuğun mükellef olup olmayacağı konusu da ihtilafı konudur. Ancak tercih edilen görüş çocuğun kurban ibadetiyle mükellef olmadığıdır.

Veli, velâyet görevini gerçekleştirirken fakir olması durumunda ölçüyü kaçırmamak şartıyla çocuğun malından kendisi için harcama yapabilir. Çocuğun malından kendisi adına harcayabilme yetkisi yalnızca babaya ve dedeye verilmiştir.

Baba, dede ya da hâkimin atadığı vasîlerin çocuğun malından harcama yapma yetkileri yoktur. Onlar sadece vasilik görevi için kendilerine verilen ücreti alabilmektedir.

Çocuğun velâyeti günümüzün de önemli konuları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda teknolojinin gelişmesinin ve küreselleşmenin sonucu olarak yeni sorular sorulmaya başlanmıştır. Bu sorulara ancak İslam Hukukunun konuya bakışı temel alınarak doğru cevaplar verilebilir. Bu bağlamda yaptığımız çalışma, günümüz dünyasında çocuğun malî velâyeti açısından merak edilen sorulara verilecek cevaplara katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İ. (2003, Mayıs-Ağustos). “İslam Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, VI(16), 125-140.
- Ağırman, C. (2007). “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VII(2), 9-30.
- Akintürk, T., & Ateş, D. (2018). *Medenî Hukuk* (24 b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Akpınar, A. (2020). “Hediyenin Dinî Temelleri”. *Gaziantep İslam Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*,(1), 1-14.
- Aksakal, S. (2003, Ocak-Haziran). Boşanmadan Sonra Çocuğun Velâyeti. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(1), 167-190.
- Aktan, H. (tarih yok). “Kısmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXV, s. 497-498). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aktan, H. (2020). “Miras”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXX, s. 143-145). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması* (2. b.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Altun, M. L. (2019, Aralık). “Fıkıhî Açından Teyâmûn”. *Van İlahiyat Dergisi*, VII(11), 163-192.
- Altuntaş, H. (12-16 Ekim 2009). “Kur’ân ve Sünnet Perspektifiyle Yetimler ve Öksüzler”. D. İ. Başkanlığı (Dü.), *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* içinde, (s. 100-114). Ankara.
- Apaydın, H. Y. (1996). "Hacir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XIV, s. 513-517). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Apaydın, H. Y. (2001). “Karz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXIV). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Apaydın, H. Y. (2013). "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt XLIII, s. 15-19). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Apaydın, H. Y. (2020). "Muhayyerlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXI, s. 25-30). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aras, Ö. (1988). "Ad Koyma". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt I, s. 332-333). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,.
- Araz, Y. (2020). "İslâm Hukukunda Manevî Zararların Malî Tazmini". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(5), 119-148.
- Arı, A. (2012). "Vasiyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLII, s. 552-555). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Arı, A. (2013). "Yetim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXLI, s. 501-503). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Armağan, S. (2009). *Anahatlarıyla İslam Hukuku (Temel Bilgiler Kaynaklar)*. İzmir: Işık Akademi Yayınları.
- Armağan, S. (2019). *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler* (9. b.). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Y. E. (2007). *İslâm Hukukunda Kimsesiz Çocuklar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, B. (2016, 1). İslam Hukukunda Evlilikte Velâyetin Ortadan Kalkmasıyla Velinin Velâyetinin Kime Gececeği Konusunun Değerlendirilmesi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, IV*(7), 26-47.
- Atar, F. (2009). "Sulh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXVII, s. 481-485). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,.
- Atar, F. (1989). "Akîka", 1989, C. II, s. 263; . *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt II, s. 263-264). içinde İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ayan, M., & Ayan, N. (2013). *Kişiler Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aybakan, B. (2013). "Vekâlet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLIII, s. 1-6). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Aydın, M. A. (1993). "Çocuk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt VIII, s. 361-363). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ayengin, T. (1992). *Ehliyet ve Ailedeki Statüsü İtibariyle Çocuk (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakanlığı, M. E. (2004). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (Cilt I). İstanbul: Doğan Ofset.
- Balta, Y. (Haziran 2019). İslam Hukukunda Zekata Konu Olması Bakımından Mal Tanımı. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII(1), 41-72.
- Bardakoğlu, A. (1992). "Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 13-19). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1992). "Bulûğ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt VI, s. 413-414). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1994). "Ehliyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt X, s. 533-539). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1998). "Hibe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XVII, s. 421-426). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1998). "Hidâne". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 467-471). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2000). "İcâre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXI, s. 379-388). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2001). "İslam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXIII, s. 15-23). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2002). "Kurban". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXVI, s. 436-440). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2013). "Vesâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLIII, s. 66-70). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bilgili, İ. (2010). "Ehliyet Arızalarından İkrâh Şartları ve Kısımları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(1), 237-270.

- Bilgili, İ. (2014). “İslam Hukukunda Cenin Hakkı Ve Onuruyla İlgili Hükümler” . *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(24), 219-240.
- Bilmen, Ö. N. (tarih yok). *Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bilmen, Ö. N. (2016). *Fıkıh İlmi & İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü* (1. b.). (A. Kahraman, Dü.) İstanbul: Nizamiye Akademi.
- Boz, M. N. (2020). “İslâm Hukukunda Yetim Hakları ve Yetime Karşı Sorumluluklar”. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Bozkurt, N. (tarih yok). “Sünnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXVIII, s. 155-157). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Buhârî, E. A.-C. (1989). *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*. (M. Sofuoğlu, Çev.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Can, A. (2016, Temmuz-Ağustos-Eylül). “Kur’ân’a Göre Yetimlerin Himayesi”. *Diyanet İlmi Dergi*, LII(3), 129-163.
- Canan, İ. (1995). İslam’da Çocuk Hakları. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I(1), 7-22.
- Canan, İ. (1998). "Kur'an'da Çocukla İlgili Meseleler". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19-42.
- Canan, İ. (30 Eylül-2 Ekim 2005). “Çocuk İstismarını Önlemede İslam’ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveyne Haram Olması Meselesi”. K. T. Fakültesi (Dü.), *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu* içinde (s. 161-182). Rize: Ensar Neşriyat.
- Çalış, H., & Hacak, H. (2007). “Rehin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXIV, s. 538-542). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çeker, O. (2004). *Çocuk ve Hakları (İslam Hukukunda Çocuk)* (2. b.). İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Çeker, O. (2011). *Fıkıh Dersleri I* (5. b.). Konya: Ensar Yayıncılık.

- Çeker, O. (2019). İslam Hukukunda Süt Akrabalığı. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(34), 341-358.
- Çelik, C. (2005, Şubat). “Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi”. Haziran 24, 2022 tarihinde e-akademi.org Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık Dergisi: <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%C7OCUK%20KAVRAMI%20VE%20MEDEN%DD%20HUKUK%20A%C7ISINDAN%20%C7OCUK%20HAKLARININ%20TAR%DDH%DD%20GEL%DD%DE%DDM%DD&kimlik=-1854485512&url=makaleler/ccelik-1.htm> adresinden alındı
- Çelik, C. (2005). “Velayetin Kaldırılması”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(54), 255-309.
- Çelik, İ. (2017). “Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudârebe ve Günümüzde Kullanımı”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, III*(1), 381-395.
- Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), R. G. (tarih yok).
- Dalgın, N. (1999, Mart). İslam Hukukuna Göre Satım Sözleşmesi Açısından Mal Kavramı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XI*(11), 97-128.
- Dalgın, N. (2004, Ağustos). “Zekât Hükümleri”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XVI*(16), 43-72.
- Danışman, M. A. (2008). “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet Ve Kapsamı”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(8), 239-258.
- Demir, F. (2012). *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı* (5 b.). Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlar.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (tarih yok). Mayıs 10, 2022 tarihinde <https://kurul.diyanet.gov.tr/>: <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/398/bulug-cagina-ermemis-zengin-cocuklarin-malindan-zekat-vermek-gerekir-mi> adresinden alındı
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (tarih yok). Nisan 18, 2022 tarihinde <https://kurul.diyanet.gov.tr/>: <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/889/insanin->

hayatta-iken--cocuklari-arasinda-ayrim-yaparak-birine-veya-bazilarina-mal-varliginin-tamamini-veya-bir-kismini-bagislama-si-caiz-midir-

?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d adresinden alındı

Din İşleri Yüksek Kurulu. (tarih yok). Mart 14, 2022 tarihinde <https://kurul.diyamet.gov.tr/>: <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/679/akika-nedir-ve-ne-zaman-yerine-getirilir->

?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d adresinden alındı

Din İşleri Yüksek Kurulu. (tarih yok). Mart 13, 2022 tarihinde <https://kurul.diyamet.gov.tr/>: <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/764/cocugu-dunyaya-gelen-bir-kimse-ne-yapmalı-ve-nasil-dua-etmelidir->

?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d adresinden alındı

Din İşleri Yüksek Kurulu. (tarih yok). Haziran 2, 2022 tarihinde <https://kurul.diyamet.gov.tr/>: <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/814/kayip-olup-da-hayatta-olup-olmadigi-bilinmeyen-bir-kisinin-esi-baskasiyla-evlenebilir-mi->

?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d adresinden alındı

Dirik, M. (2012). "İslam Hukukunda Ceninin Mal Varlığı Hakları". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(20), 211-235.

Dökmen, Ü. (2002). *Varolmak Gelişmek Uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayınları.

Döndüren, H. (1988). "Adedi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt I, s. 356). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Döndüren, H. (2016). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Döndüren, H. (2016). *Delilleriyle Aile İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Dönmez, İ. K. (2010). "Şüf'a". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXIX, s. 248-252). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Dönmez, İ. K. (2011). "Temyiz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XL, s. 437-439). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Duman, H. (2006). "İslam Hukukunda Annenin Çocuğunu Emzirmesinin Hükümü". *Diyanet İlmî Dergi*, XLII(1), 95-110.
- Durmuş, A. (2010). Fıkıhta Karz (Ödünç) Sözleşmesinde Vade Şartının Bağlayıcılığı Meselesi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(16), 315-330 .
- Ebû Dâvûd, S. b.-E.-S.-E. (2007). *Sünen-i Ebu Davud Tercemesi*. İstanbul: Konya Kitapçılık.
- Ebû Zehra, M. b. (1973). *İslâm Hukuku Metodolojisi (Usûlü'l-Fıkıh)*. (A. Şener, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Ebû Zehra, M. b. (1979). *el-Vilâyetü ale'n-Nefs*. Beyrut.
- Efendi, H. A. (2017). *Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (2. b.). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ekşi, A. (14-15 Aralık 2020). "İslam Miras Hukukunun Çocukların Haklarını Korumadaki İşlevi". *IXV. Uluslararası Mevlid-i Nebî Sempozyumu 'İslâm ve Çocuk'*, (s. 105-124). Şanlıurfa.
- el-Aynî (ö. 855), E. M. (1420/2000). *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*. Beyrut.
- el-Cezîrî, A. b. (2003). *el-Fıkıh ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa*. Beyrut: Dârü'l-Kitâb el-İlmiye.
- el-Cürcânî, A. b.-S.-Ş. (1997). *İ, Kitabü't-Ta'rifât (Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü)* (1. b.). (A. Erkan, Çev.) İstanbul: Bahar Yayınları.
- el-Fîrûzâbâdî, M. M. (tarih yok). *el-Kâmûsu'l-Muhît*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- el-Hafîf, A. (2011). *İslam Hukukuna Göre Hukukî İşlemler ve Hükümleri* (1. b.). (R. Yaran, Çev.) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- el-İsfehânî, R. e.-H. (t.y.). *el-Müfredât fî Garîb'ul-Kur'an*. Mısır.
- el-Mevsîlî, E.-F. M. (tarih yok). *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtar*. Beyrut: Dârü'l-Kitâb el-İlmiye.
- el-Üsrüşenî, M. İ. (1984). *Ahkâmu's-Sigâr (İslam Hukukunda Çocuklarla İlgili Hükümler)*. (İ. Canan, Çev.) İstanbul: Cihan Yayınları.

- Erbay, C. (1995). *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası (Kitâbu'n-Nafakât ve Türk Yargı Kararları ile Mukayeseli Olarak)*. Bakü: Göytürk Yayınları.
- Erbay, C. (1995). *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*. Bakü: Göytürk Matbaası.
- Erbay, C. (2006). "Nafaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXII, s. 282-285). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Erdoğan, M. (2016). *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyet.
- Erdoğan, S. (2017, Haziran). "İslam Hukukunda Evlenme Ehliyetine Haiz Olmayanların Evlendirilmesi: Nikâhta Velayet". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, X(50), 935-940.
- Erkal, İ. (2007). "Toprak Mahsullerinin Zekâtı: Öşür". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(9), 9-36.
- Erkal, M. (2007). "Öşür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXIV, s. 97-100). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Erkal, M. (2013). "Zekât". *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLIV, s. 197-207). içinde İstanbul: TDV Yayınları.
- er-Râzî, E. A.-F.-R.-T. (2002). *et-tefsîru'l-kebir (mefâtihi'l-gayb)*, ., (2. b.). (S. Yıldırım, L. Cebeci, S. Kılıç, & S. Doğru, Çev.) İstanbul: Huzur Yayınevi.
- Ertunç, H. (2009). "İslam Hukukunda Yetimlerin Hukuki Statüsü",. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(31), 127-150.
- Ertürk, F. (2010). *Türk Hukukunda Vesayeti Gerektiren Haller, Vasi Tayini ve Vesayetin Sona Ermesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- es-Serahsî, Ş.-e. E. (2008). *el-Mebsût*. (M. C. Akşit, Dü.) İstanbul: Gümüşev Yayınları.
- eş-Şâfiî, E. A. (1400/1980). *el-Ümm*. Beyrut: Ahkâmü'l-Kur'ân.
- ez-Zerkâ, M. A. (1993). *Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku (el-Fıkhu'l-İslâmî fî Sevbihi'l-Cedid)*. (S. Armağan, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- ez-Zuhaylî, V. (1994). *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*. (A. Efe, B. Eryarsoy, H. F. Ulus, A. Ural, Y. V. Yavuz, & N. Yıldız, Çev.) İstanbul: Feza Yayınları.

- Genç, M. (2020). İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, VII(6), 204-227.
- Gökmenoğlu, H. T. (2010). *İslâm'da Şahsiyet Hakları* (4. b.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gözübenli, B. (1991). “Âriyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt III, s. 379-380). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gözübenli, B. (2002). Keylî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXV, s. 361-362). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gözübenli, B. (2002). Kıyemî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXV, s. 540-541). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Güler, M. N. (2010). “Bulunmuş Çocuğun İslam Hukuku’nda Hanefî Doktrini’ne Göre Hakları”. *Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu (30 Eylül- 2 Ekim 2005, İlahiyat Fakültesi, Rize)* (s. 250-285). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Güler, Z. (2010). “Tahnîk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt XXXIX, s. 416). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Güller, M. H. (2020). *İslam Hukukunda Çocuk İşçiliği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Gümrükçüoğlu, S. O. (2022, Haziran). “Osmanlı Hukuk Uygulamasında Kadının Çocuğu Üzerindeki Velayet ve Vesayet Hakkı”. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII(1), 105-144.
- Gümrükçüoğlu, Y. B. (2014). "Mevzuatımızda Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Yaşamında Korunmasına İlişkin Genel Bir Bakış". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XV(Özel), 481-545.
- Günay, H. M. (2012). “Vakıf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLII, s. 475-479). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gürkan, S. L. (2010). “Sünnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXVIII, s. 155-157). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gürsel, N. (1949). Velayet Hakk ve Vazifeleri. *Adalet Dergisi*, 431-456.

- Hacak, H. (2003). "Mal". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXVII, s. 461-465). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hacak, H. (2004). "Menkul". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXIX, s. 145-146). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hacak, H. (2005). "Misli". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXX, s. 187-188). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hacak, H. (2013.). "Vezni". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLIII, s. 95-98). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hacıoğlu, N. (14-15 Aralık 2020). Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Çocuklarla İlgili Bir Uygulaması: Tahnîk. *XIV. Uluslararası Mevlid-i Nebî Sempozyumu "İslâm ve Çocuk"*, (s. 90-104). Şanlıurfa.
- Hanay, H. (2019). "İslâm İnfaz Hukukunda Mahkûmun Hakları". *Adalet Dergisi*(62-63), 265-289.
- Hökelekli, H. (1993). "Çocuk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt VIII, s. 355-359). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hüsrev, M. (1980). *Durerü'l-Hükkâm Fî Şerhi Gurerü'l-Ahkâm (Kaynaklarıyla Büyük İslam Fıkhi)*. (A. Erkan, Çev.) İstanbul: Eser Neşriyat.
- İbn Âbidîn (ö.1252/1836), M. E.-D. (2003/1423). *Reddü'l-Muhtar ala Dürri'l-Muhtar*. Riyad: Dâru Alemü'l-Kütüb.
- İbn Âbidîn, M. E.-D. (1983). *Reddi'l-Muhtâr Alâ Dürri'l-Muhtâr*. (A. Davudoğlu, Çev.) İstanbul: Şamil Yayınevi.
- İBN HANBEL, E. A.-Ş.-M. (1949). *El-Müsned*. Kahire: Daru'l- Meârif Lit' tıbâati ven-Neşriyat.
- İbn Kudâme, E. M.-C.-M. (1392/1972). *el-Muğnî*. Beyrut.
- İbn Mâce, E. A.-K. (1982). *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*. (H. Hatipoğlu, Çev.) İstanbul: Kahraman Yayınları.
- İbn Manzûr, E.-F. C. (tarih yok). *Lisanü'l-Arabî'l-Muhit*. Dâru Lisani'l-Arab.

- İbn Rüşd, E.-V. M.-K.-E. (1991). *Bidayetül-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid: Mezhebler Arası Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- İnan, A. N. (1968). *Çocuk Hukuku*. İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., & Atıcı, M. K. (2007). *Gelişim Psikolojisi (Çocuk ve Ergen Gelişimi)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İsfehânî, R. e. (2012). *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)*. (A. Güneş, & M. Yolcu, Çev.) İstanbul: Çıra Yayınları.
- Kadioğlu, H. H., Aydın, İ. H., & Bekiryazıcı, E. (2006). "Dinî ve Tıbbî Açısından Sünnet", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(25), 1-16.
- Kahraman, A. (2016). *Fıkıh Usulü (Usulü'l-Fıkıh)*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kallek, C. (tarih yok). "Mudârebe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXX, s. 358-362). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaman, H. (1985). *Anahatlarıyla İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Karaman, H. (2016). *Mukayeseli İslâm Hukuku* (9. b.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karaman, H., Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (Dü). (2017). *Kur'ân-ı Kerîm Meâli* (3. b.). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karaman, H., Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2020). *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsîr* (7. b.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kartal, M., & Karaboğa, D. V. (Aralık 2021). "Osmanlı Devleti'nde Korunmaya Muhtaç Çocukların Karşılaştıkları Problemlerin Osmanlı Hukuku Bağlamında Analizi (XVIII. Yüzyıl Ayıntab Örneği)". *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, XIII, 1853-1877.
- Kâsânî, E. B.-H. (2004). *Bedâiü's-Sanâi' fî Tertîbi's-Şerâi'*. Beyrut: Dârü'l-Kitâb el-İlmiye.
- Kaşıkcı, O. (2007). "Radâ' ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXIV, s. 384-386). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaya, U. (tarih yok). Haziran 26, 2022 tarihinde <http://www.antalyaozelegitim.com/>:
Uğur Kaya, "Gelişim psikolojisi",

<http://www.antalyaozelegitim.com/blog/cocuk-gelisimi/gelisim-psikolojisi.html>
adresinden alındı

- Kayapınar, H. (2006). “Müzâraa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXII, s. 234-236). içinde Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kelebek, M. (2015). *İslam Aile Hukukunda Velâyet*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- Kerimoğlu, Y. (1985). *Emanet ve Ehliyet*. İstanbul: Ölçü yayınları.
- Koca, F. (2000). “İkrar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt XXII, s. 38-40). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Koçak, M. (1991). “Ehliyet Tesiri Açısından Sarhoşluk”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(5), 91-119.
- Koçak, M., Dalgın, N., & Şahin, O. (2013). *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Komisyon. (1988). *el-Fetavâ-i Hindiyye (el-Fetevâ-i Alemgiriyye)*. (M. Efe, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koşum, A. (2007, Ocak-Nisan). “İslam Hukukunda Evlilik Dışı İlişki Sonucu Dünyaya Gelen Çocukların Babalarına Mirasçılığı Sorunu”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, IX(27), 151-169.
- Köse, S. (1994). Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayrımcılık. *Mehir Dergisi*(4), 14-20.
- Köse, S. (2003). “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(2), 101-116.
- Köse, S. (2003). “Lâkit”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXVII, s. 68-69). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Köse, S. (2008). "Rüşd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXXV, s. 298-300). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Köse, S. (2010). “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması ve İstismarını Önleyici Tedbirler”. *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, (s. 131-138). İstanbul.
- Kudat, A. (2015). İslâm Hukukunda Temsil ve Amacı. *Adam Akademi*, V(1), 33-62.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye. (tarih yok).

Mutlu, M. (2019). “*Haneî Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti Ve Çocukların Evlendirilmesi Meselesi (Modern Hukuk Mukayeseli)*”. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Nair, A. (2019). “Kur’ân ve Sünnete Göre İsimlendirme”. *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*(3), 68-84.

Ortaç, G. (2018). “İslam Hukukunda Anne-Baba Hakları ve Sorumlulukları”. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Orum, F. (2009). “Kur’ân Işığında Küçüklerin Evlendiril(eme)me Meselesi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,(19), 139-158.

Önemli, K. (14-15 Aralık 2020). Allah’ın Bize Emaneti Olan Çocuklarımıza İslâm Akidesinin Öğretilmesi . *XIV. Uluslararası Mevlîd-i Nebî Sempozyumu “İslâm ve Çocuk”* (s. 286-292). Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Özdemir, A. (2012). “Karz Akdinin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *XII*(1), 125-145.

Özdemir, R. (2017). *İslam Teminat Hukuku Aynî Temînat* (1. b.). İstanbul: Hiper Yayın.

Özkan, M. (2021, Haziran). İslâm Hukukunda Velayet Sahiplerinin Çocuğun Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkileri. *Balıkesir İlahiyat Dergisi*(13), 137-179.

Paçacı, İ. (2006). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Paşa, M. K. (1917-1335). *Kitâbü’l-Ahkâmî’ş-Şer’iyye Fi’l-Ahvâli’ş-Şahsiyye (alâ Mezhebi’l-İmâm Ebî Hanîfetü’n-Nu’mân)*.

Pritsch, E., & Spies, O. (1955). “İslam Hukukunda Kâsânî’ye Göre Bulunmuş Çocuk”. (S. Ş. Ansay, Çev.) *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *IV*(1-2), 13-15.

Radinî, E. S. (2020). Doğumunun İlk Haftasında Bebek ile Hükümler. (ç. A. Şanalımış, Dü.) *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 679-702.

- Sağlam, H. (2014). İslam Hukuku ve Modern Hukuk Mukayesesi Gayesi Hukukî Temsil Olan Akitlerin Değerlendirilmesi (Vekâlet Örneği). *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, V(1), 1-56.
- Sarı, N. (2014). “Rivâyetlere Göre Sünnetin (Hitânın) Tarihi ve Ahkâmı”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 259-290.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Seyyid, M. (2011). *Usûl-ü Fıkh (Medhal)*. (S. Camcı, Dü.) İzmir: Işık Akademi Yayınları.
- Şa'bân, Z. (2012). *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkh)* (16. b.). (İ. K. Dönmez, Çev.) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şafak, A. (1989). "Akar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt II, s. 221). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin, B. (2010). *Çocuk İşçilerin Korunması*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Şener, A. (1984). *İslam Hukuku'nda Hibe*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Şener, M. (1985). İslam Hukukunda Velâyet I. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(II), 203-221.
- Şener, M. (1986). İslam Hukukunda Velâyet II. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(3), 161-180.
- Şimşek, M. (2012). İslam Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti. *İnsan ve Toplum Dergisi*, II(3).
- Tatar, C. (2016). “İslam'da Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Hukukî Sonuçları”. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatar, C. (2018, Haziran). “İslâm Hukukundaki Hidâne Müessesesinin Günümüz Uygulaması ile Mukayesesi”. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, IV(1), 77-102.
- Tirmizî, E. İ. (2007). *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*. (A. Parlıyan, Dü.) Konya: Konya Kitapçılık.

- Topal, Ş. (2006). Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI(3), 249-273.
- Türk Ceza Kanunu (TCK), R. G. (tarih yok).
- Türk Medeni Kanunu (TMK), .: R. (tarih yok).
- Türkyılmaz, C. (2017). “Anne Sütünün Bebeğe ve Anneye Faydaları Nelerdir?”. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, II(2), 154-179.
- Uyanık, M. Z. (2016). “İslâm Hukukunda Mahkûmun Hakları Ve Mahkûma Yapılacak Muamele”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(27), 331-391.
- Uzun, T. B. (2016). “Türk Medenî Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, VI(1), 135-166.
- Uzunpostalcı, M. (1993). "Cenîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt VII, s. 369-370). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uzunpostalcı, M. (2007). “İslâm Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(9), 67-100.
- Ünal, H. (1993). İbn Rüşd’e Göre Aile Hukukunda Velâyet. *İbn Rüşd Kongresi Tebliğleri* (s. 139-146). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü.
- Ünver, A. N. (2015). Çocuğun Malının Zekâtı Meselesi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII(31), 61-79.
- www.sozluk.gov.tr. (tarih yok). Kasım 16, 2022 tarihinde “Çocuk”: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- www.unicef.org. (tarih yok). Ocak 1, 2022 tarihinde <https://www.unicef.org/turkey/>: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden alındı
- Yaman, A., & Çalış, H. (2012). *İslam Hukukuna Giriş* (1. b.). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Yanık, Ö. (2020). “Çocuğun Yüksek Yararını Kuşatan Bir Müessese: Hıdâne”. *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*,(15), 365-400.
- Yaşar, A. (1987). “Kaynaklara Göre Sünnet Olmak”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(4), 409-430.
- Yavuz, Y. V. (1996). “Fitre”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XIII, s. 160-161). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yazır, E. M. (1979). *Hak Dini Kur’ân Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Yerlikaya, Ü. (2008). “İslam Hukukunda Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti/Hukukî Temsili”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(11), 93-112.
- Yıldırım, İ. (2018). “Şüf’a-Önalım Hakkı: Mecelle Ve Türk Medeni Kanunu Merkezli Bir Mukayese”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(31), 317-336.
- Yıldırım, M. (2012). “Vedâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XLII, s. 596-598). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, İ. (2017). “İslâm Hukukunda Vasiyet Yoluyla Varisleri Mirastan Mahrum Etmeye Yönelik Tasarrufların Sınırlandırılması”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, XXI(3), 1739-1774.
- Zeydan, A. (1979). *Fıkıh Usûlü (İslam Hukuku)*. (R. Özcan, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Zorlu, S. E. (2013). Günümüz ve İslâm Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XXI(2), 125-160.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Numan YILDIZ

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yabancı Dil ve Düzeyi :

Arapça : Başlangıç

İngilizce : Başlangıç

İş Deneyimi :

MEB Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni